

Hoogheemraadschap van
Rijnland

PROGRAMMA- JAARVERSLAG 2017

**Jaarverslag en
-rekening 2017**

INHOUDSOPGAVE

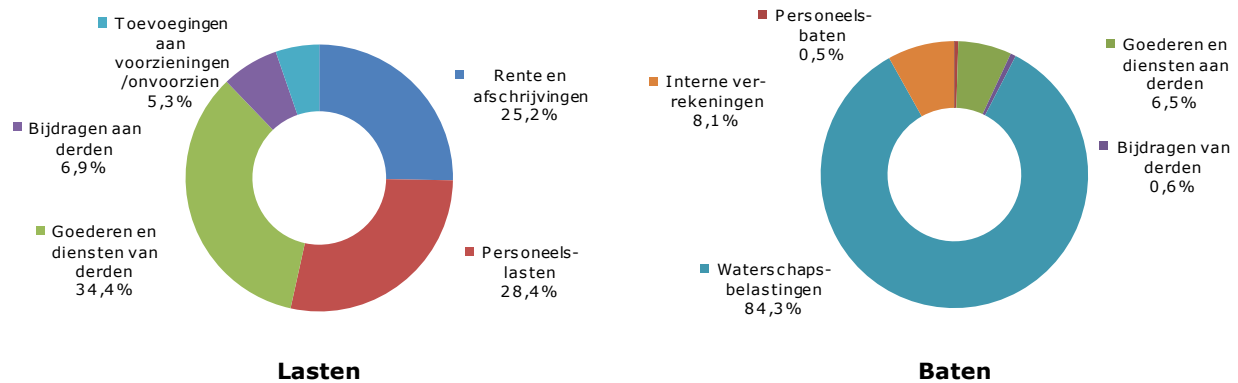
Dashboard	3
Samenvatting	5
1. Jaarverslag 2017 per programma.....	11
1.1 Programmaverantwoording 2017	11
1.1.1 Exploitatierekening naar programma's	11
1.1.2 Waterveiligheid	12
1.1.3 Voldoende water	16
1.1.4 Schoon en Gezond water	21
1.1.5 Waterketen	24
1.1.6 Bestuur, organisatie en dienstverlening	28
1.2 Paragrafen	35
1.2.1 Ontwikkelingen 2017 ten opzichte van de programmabegroting 2017	35
1.2.2 Paragraaf incidentele baten en lasten	36
1.2.3 Onttrekkingen aan overige bestemmingsreserves en voorzieningen	38
1.2.4 Personele paragraaf	39
1.2.5 Waterschapsbelastingen	42
1.2.6 Risicoparagraaf en weerstandsvermogen	45
1.2.7 Financiering	49
1.2.8 Stand van zaken Rijnlandse verbonden partijen 2017	51
1.2.9 Bedrijfsvoering	59
1.2.10 EMU-saldo	60
1.2.11 Top inkomens	61
2. Jaarrekening 2017 Algemeen (inclusief topinkomens)	62
2.1 Algemene ontwikkelingen 2017	62
2.2 Exploitatierekening naar programma's (bedragen x € 1 mln)	64
2.3 Exploitatierekening naar taken (inclusief toelichting)	65
2.4 Exploitatierekening naar kosten- en opbrengstsoorten (inclusief toelichting)	67
2.5 Balans per 31 december 2017 (inclusief toelichting)	74
2.6 Controleverklaring	83
Bijlage 1 Overzichten investeringen	88
Bijlage 2 Besluit	94

Dashboard

Resultaat 2017				Balans per 31 december 2017 en 31 december 2016			
x € 1 mln	Jaarrekening 2017	Begroting na wijziging 2017	Begroting 2017	Vaste activa	Passiva	Vaste activa	Passiva
Lasten	€ 211,8	€ 211,3	€ 212,0	€ 564 mln	€ 46 mln	€ 617 mln	€ 66 mln
Baten	€ 227,8	€ 217,4	€ 211,4		€ 518 mln		€ 551 mln
Resultaat voor bestemming	€ 16,0	€ 6,1	-/- € 0,6				
Inzet reserves	-/- € 6,0	-/- € 6,1	€ 0,6				
Resultaat	€ 10,0	€ 0,0	€ 0,0				

Reserves en voorzieningen Schulden

Lasten en baten

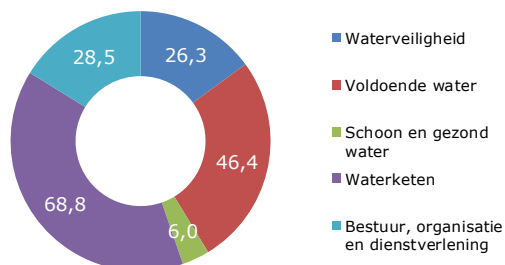

Indicator programmascores

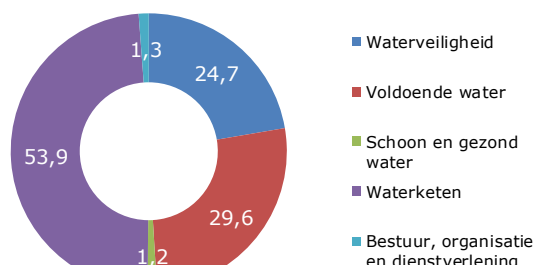

Deze afbeelding is de weergave van de scores op de vier programma's en de bijbehorende tactische doelen. Ze worden nader toegelicht in de WBP Effect- en Middelenmonitor 2017 (WEMML). Deze is eveneens geagendeerd in deze vergadering. De gehanteerde scores en indicatoren hebben betrekking op meerdere jaren, zodat waar mogelijk een trend zichtbaar is.

Lasten programma's (x € 1 mln)

Bruto investeringen programma's (x € 1 mln)

Belastingopbrengsten 2017

(x € 1 mln)	Jaarrekening 2017	Begroting 2017	Vershil	Jaarrekening 2016
ingezetenen	52,7	52,2	0,5	50,8
gebouwd	47,9	47,3	0,6	46,5
ongebouwd/overigen	3,9	3,9	0,0	3,7
wegen	2,6	2,7	-0,1	2,5
natuur	0,1	0,1	0,0	0,1
zuiveringsheffing bedrijven	17,6	16,5	1,1	15,2
zuiveringsheffing huishoudens	66,9	65,7	1,2	61,8
verontreinigingsheffing	0,3	0,4	-0,1	0,4
Totaal	192,0	188,8	3,2	181,0
Ontwikkeling	6,1%	4,3%		

Schuldenpositie 2017

bedragen x € 1 mln	Jaarrekening 2017	Begroting na wijziging 2017	Begroting 2017
Totale schuldenpositie	€ 551,4	€ 552,5	€ 554,3
% van de belastingopbrengsten	287%	290%	294%
Totale kapitaallasten	€ 53,5	€ 53,3	€ 58,1
% van de belastingopbrengsten	27,9%	28,0%	30,8%

Samenvatting

Algemeen

Het college van dijkgraaf en hoogheemraden concludeert dat de in de programmabegroting 2017 gestelde doelstellingen en prestaties overwegend zijn behaald. Dit is alleszins een noemenswaardige prestatie, gezien het grote beslag dat is gelegd op de inzet en vaardigheden van de medewerkers. Gedurende het jaar heeft het college bijstellingen in de bestuursrapportages gemeld en zijn deze door de verenigde vergadering geaccordeerd.

Het DT heeft in 2017 diverse maatregelen geïnitieerd om de duidelijkheid en resultaatgerichtheid te versterken. De genomen maatregelen betreffen onder meer de programmasturing via resultaatmanagers en het in lijn brengen van taken en verantwoordelijkheden met bevoegdheden. Een gevolg hiervan was dat hierdoor soms sprake was van een onderbesteding van budgetten, zoals onderzoeks- en advieskosten en onderhoud aan gebouwen. Noemenswaardig is ook dat de conjunctuur mee heeft gezeten, waardoor conservatief begrote baten substantieel hoger uitvielen.

Het programmajaarverslag 2017 is opgesteld en door de accountant gecontroleerd. De accountant heeft de controle van het programmajaarverslag 2017 afgesloten met een volledig goedkeurende verklaring op gebied van getrouwheid en rechtmatigheid.

I. De middelen

Ten opzichte van de in september 2017 bijgestelde begroting ligt het positieve jaarrekeningresultaat met € 10,0 mln fors hoger. Voor € 2,4 mln wordt dit veroorzaakt door het omzetten van de voorziening PFOS saneringen naar een bestemmingsreserve PFOS saneringen. Het vrijvallen van de voorziening geeft een resultaat van € 2,4 mln. In de resultaatbestemming wordt vervolgens voorgesteld om dit volledig te storten in een nieuw te vormen bestemmingsreserve.

Voor het overige resultaat van € 7,6 mln heeft € 4,2 mln een incidenteel karakter en is € 3,4 mln structureel. De structurele mutaties zijn reeds in de begroting 2018 verwerkt of worden nog meegenomen als begrotingswijziging over 2018 en het meerjarenperspectief 2019-2022. De oorzaken zijn te herleiden naar de aantrekkende economie die heeft geleid tot hogere belastingopbrengsten en meer en beter verkochte overtollige gronden en eigendommen (€ 3,6 mln). Ook zijn er onvoorziene éénmalige baten zoals schade-uitkeringen, afrekeningen grensoverschrijdend afvalwater en een vrijval van de pensioenvoorziening (€ 3,2 mln). Dergelijke activiteiten zijn voor Rijnland niet volledig te beïnvloeden. Door PFOS is in 2017 achterstand ontstaan in de baggerwerken. Onder andere hierom is een bijstelling van de baggervoorziening noodzakelijk (-/- € 1,2 mln). Het overige voordeel van € 2,0 mln betreft reguliere exploitatie.

De gerealiseerde investeringsuitgaven komen uit op € 110,7 mln oftewel 93% van de begroting. Rijnland behaald hiermee al meerdere jaren meer dan 90% van de begroting. De oorzaken voor de bijstellingen zijn overwegend gelegen in vertragingen en veelal bestuurlijk vastgestelde scopewijzigingen. Baggerwerken en poldergemalenrenovaties liepen significant achter ten opzichte van de begroting, terwijl de investeringsuitgaven in zuiveringstechnische werken hoger waren.

II. De programma's

Veiligheid

Het programma veiligheid is voor het grootste deel volgens plan verlopen. De verbetering van de IJsseldijk in Gouda was volop in uitvoering. Ook met de dijkverbeteringen van regionale keringen zijn kilometers gemaakt: de 'Top25 met daarin de meest risicovolle keringen is afgerond en daarnaast is in 2017 nog 10 km opgeleverd en was er nog meer in uitvoering. De toetsing van de objecten in of op regionale keringen is gestart met een pilot voor de kunstwerken. De Inspectie Leefomgeving en Transport (ILT) heeft Rijnland geaudit over de 'zorgplicht primaire keringen'. In grote lijnen was het oordeel positief. Voor de verbeterpunten is meteen gestart met de uitvoering van verbetermaatregelen.

Versterking IJsseldijk Gouda

Voldoende water

Het overgrote deel van het programma Voldoende Water is in 2017 goed en volgens planning gelopen. Zo heeft de VV de boezemstudie vastgesteld en heeft de commissie de evaluatie van het beleid peilafwijkingen besproken en is beeldvormend over bodemdaling gesproken. De voorbereiding van de piekberging Haarlemmermeer loopt op schema, en de piekberging Nieuwe Driemanspolder is in uitvoering. Het gerenoveerde boezemgemaal Spaarndam is opgeleverd. De uitvoering van watergebiedsplannen loopt goed door en Rijnland heeft een groot aantal peilbesluiten in 2017 vastgesteld. Ook krijgen waterkwaliteitsmaatregelen steeds meer een plek in watergebiedsplannen.

Het onderhoud aan watergangen en kunstwerken loopt eveneens grotendeels op schema. Vanwege de PFOS problematiek heeft het baggerwerk in de Haarlemmermeer stilgelegen tot er duidelijkheid was over de te hanteren normen. Met de gemeente, de provincie en de omgevingsdienst zijn hiervoor nieuwe kaders bepaald. De onderzoeken die nodig zijn voor het hervatten van het werk zijn gestart. De uitvoering wordt in het tweede kwartaal van 2018 herstart. Voor de poldergemalen hebben we meer tijd besteed aan de voorbereiding en de aanpak geoptimaliseerd, waardoor de realisatie achterloopt, maar waarmee we komende jaren een doelmatigheidsslag willen maken.

Plaatsing elektromotoren in boezemgemaal Spaarndam

Rijnland is met het gros van de gemeenten in gesprek over het opstellen van een strategische samenwerkingsagenda en de eerste drie zijn vastgesteld. In het kader van de Klimaatbestendige Water Aanvoer Midden Nederland (KWA+), is de verlengde verkenning van de Lopikerwaard uitgevoerd en is de planuitwerkingsfase gestart voor de overige drie trajecten. Daarnaast heeft Rijnland samen met de waterbeheerders rondom het Noordzeekanaal en het Amsterdam-Rijnkanaal een studie uitgevoerd naar het optimaliseren van het (operationele) waterbeheer ('Slim watermanagement'). In het kader van het Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie werkt Rijnland samen met gemeenten, provincies en anderen gewerkt aan stresstesten.

Schoon en Gezond water

Het programma Schoon en Gezond Water loopt merendeels goed. Er zijn goede gesprekken met de agrarische sector over het terugdringen van de emissies. Het is nu zaak deze gesprekken te vertalen naar concrete uitvoeringsmaatregelen. In 2017 is de huidige stand van zaken in de overige wateren in beeld gebracht. Het bepalen van de doelen voor de overige wateren is voor 2018. We betrekken de inzichten uit het Kijk op Waterkwaliteit proces. We zijn met belanghebbenden in gesprek over knelpunten en oplossingen van een aantal KRW-waterlichamen. Voor het waterlichaam De Wilck zijn we nog in de inventarisatiefase, om te komen tot een goede systeemanalyse en daarna het gebiedsproces om te komen tot een herstelplan met maatregelen. Daarnaast hebben we in de watergebiedsplannen ook waterkwaliteitsmaatregelen opgenomen. Het overgrote deel van onze zwemlocaties voldoet aan de gestelde Europese normen. We werken samen met andere partijen om de kwaliteit te verbeteren voor een aantal locaties.

Op diverse (zwemwater)locaties hebben we te maken met overlast door blauwalgen. We zijn gestart met een project om dit op te lossen, ook hier werken we nauw samen met andere partijen. We proberen diverse innovatieve oplossingen uit.

Langeraarse Plassen binnenkort KRW-proof

Waterketen

In 2017 voldoen de meeste zuiveringen aan de eisen. Maar niet allemaal: 5 zuiveringen voldoen niet aan de wettelijke normen, en nog eens 5 zuiveringen voldoen ook niet aan de strengere Rijnlandse normen. Dit werd grotendeels veroorzaakt door achterstanden in onderhoud en de lopende grootschalige renovaties. De meeste andere afspraken uit de begroting hebben we gehaald. Zo hebben we de renovatie van de awzi's Leiden-zuidwest en Velsen afgerond, diverse installaties atex-veilig gemaakt en de procesautomatisering op een aantal installaties vervangen en gekoppeld aan de centrale proceskamer. Dat alles ging niet altijd vanzelf; soms duurde het langer of kostte het meer dan verwacht of viel het resultaat tegen en zijn aanvullende maatregelen nodig.

Nieuwe persleiding in de Haarlemmermeer gerealiseerd

We krijgen meer inzicht in de onderhoudsstaat van onze installaties en kunnen daardoor beter langjarig plannen (LangeTermijnAssetPlanning). Het wordt daardoor steeds duidelijker dat we, hoewel we de meeste afspraken uit de begroting hebben gehaald, nog lang niet op orde zijn in de waterketen. We moeten nog een flinke inhaalslag maken voordat alle installaties voldoende op orde zijn, en we op alle installaties de gewenste zuiveringsprestaties halen. Verder loopt de samenwerking met gemeenten in de clusters goed, en ook de samenwerking met andere overheden en marktpartijen op het gebied van energie, innovaties, campagnes en communicatie verloopt grotendeels volgens plan. Zo werken we constructief samen met Dunea op het gebied van onderhoud aan leidingen en onderzoek naar het sluiten van de waterketen.

Bestuur, Organisatie & Dienstverlening (BOD)

Het programma BOD verloopt voor het grootste deel goed. Het programma omvat een scala aan grote en kleinere onderwerpen.

In de bestuurlijke regio's heeft Rijnland vijf geslaagde regionale watertafels georganiseerd. In deze watertafels zijn met stakeholders in het gebied de opgaven rondom klimaatverandering verkend. Deze reeks is afgesloten met een Rijnlandbrede waterconferentie op 1 september 2017. In mei 2017 is naar aanleiding van de bespreking van de voortgang van het Energie Efficiëntieprogramma door het college besloten te streven naar energieneutraliteit in 2025. Een beleidskeuze is in 2018 in voorbereiding.

Een ander groot onderwerp dat steeds meer aandacht heeft gekregen, mede door een onderzoek van de rekenkamercommissie, is informatiebeveiliging. Er zijn en worden een scala aan maatregelen genomen om de snel veranderende digitale wereld bij te benen. In 2017 heeft Rijnland de voorbereiding op de invoering van de Omgevingswet verder ter hand genomen, inclusief het bijbehorende instrumentarium. Onder toezicht van de werkgroep Bestuurlijke Vernieuwing is geoefend met het werken met clusterkredieten.

Bij de behandeling van de begroting 2018 heeft de organisatie voor het eerst de Strategische Personeelsplanning (SPP) gepresenteerd. Deze zal de komende jaren verder geoptimaliseerd worden. Gedurende 2017 was enige tijd sprake van een vacaturestop. De organisatie van Rijnland heeft een aantal maatregelen ontworpen om de duidelijkheid en resultaatgerichtheid te versterken om daarmee goed te kunnen blijven inspelen op de veranderende buitenwereld, om een goede strategische partner te zijn door onder meer eerder dan voorheen aan te schuiven bij besprekingen met partners.

Logo en naam van projectteam organisatieverbeteringen

III. Risico's en weerstandsvormen

Rijnlands weerstandscapaciteit is over 2017 voldoende robuust gebleken. Zo heeft Rijnland – mede door de aantrekkende economie – meer eigendomspercelen verkocht dan begroot. Ook was nog steeds sprake van een lagere rente dan begroot. De verbeterde conjunctuur leidde ook tot meer belastingopbrengsten.

Het risico van extreme wateroverlast en aanverwante calamiteiten was verder grotendeels begroot. Zo had Rijnland over 2017 € 1,5 mln geraamd aan personele formatie en materialen voor calamiteitenoefeningen en –bestrijdingen. De werkelijke kosten beliepen € 1,1 mln (na aftrek bijdrage incident brug Alphen aan den Rijn).

De voorgedane risico's werden of voldoende beheerst, zoals de tijdelijke vacaturestop, of hebben geleid tot enkele aanvullende kredieten, onder meer voor awzi Katwijk. Onder de streep was sprake van een relatief groot positief jaarrekeningresultaat, zodat de Rijnlandse weerstandscapaciteit over 2017 meer dan voldoende robuust is gebleken. De risico's van de bereikte effecten zijn overigens uiteengezet in de WBP5-Effect- en Middelenmonitor 2017.

Grondwaterproblemen in Noordwijk aangepakt

Eind 2017 zijn er enkele langlopende, risicovolle dossiers die zich nog niet in de fase van afronding bevinden. Het betreft overwegend incidenten met een langdurig afwikkelingstraject.

Investerings, Personeel en exploitatie

Investerings

De werkelijke bruto-investeringen in 2017 ad € 110,7 mln (inclusief baggerwerken) komen uit op 93% van de investeringsbegroting van € 119 mln. Al meerdere jaren haalt Rijnland voor meer dan 90% de begrote investeringsuitgaven.

Personeel

Het 12-maands gemiddelde ziekteverzuim is voor Rijnland in 2017 uitgekomen op 5% (CBS; openbaar bestuur en overheidsdiensten 2016: 5,3%: 2017 nog niet beschikbaar). Ten opzichte van 2016 is het ziekteverzuimpercentage 2017 gestegen met 0,6%. Dit wordt voornamelijk veroorzaakt door een aantal langdurig zieke medewerkers. Blijvend aandacht is Werk gerelateerd ziekteverzuim.

Inclusief de I&A-samenwerking met HHSK is de begrote eigen formatie (vaste en tijdelijke dienstverbanden) in 2017 630,6 fte. De werkelijke bezetting bedroeg 635,2 fte. Dit is exclusief 5,5 fte voor trainees en boventallige/bovenformatieve medewerkers. Als gevolg van (budgetneutrale) detacheringen en levensloopregelingen ligt de werkelijke formatie 4,6 fte boven de begrote formatie.

Exploitatie

Het financieel resultaat over 2017 is ten opzichte van de tweede Burap 2017 € 10,0 mln positief. Ten opzichte van de oorspronkelijke begroting is het positieve resultaat € 16,7 mln (8,7% van de belastingopbrengsten). € 2,4 mln betreft het vrijvallen van de voorziening PFOS waarvoor in de resultaatbestemming voorgesteld wordt om hiervoor een bestemmingsreserve te maken. Van het overige resultaat van € 7,6 mln heeft € 4,2 mln een incidenteel karakter en is € 3,4 mln structureel. De structurele mutaties zijn reeds in de begroting 2018 verwerkt of worden nog meegenomen als begrotingswijziging over 2018 en het meerjarenperspectief 2019-2022.

Dit structurele en incidentele resultaat kan als volgt worden gespecificeerd:

Structureel

- Hogere opbrengst uit verkoop van eigendommen m.n. in 4e kwartaal (structureel)	€ 1,0
- Per saldo lagere kosten samenwerking HHSK	€ 0,7
Dit saldo bestaat uit:	
Doorbelasting extra kosten personeel- en automatisering HHSK (€ 2,1 mln)	
Extra kosten vanwege I&A samenwerking HHSK (-/- € 1,4 mln)	
- De personeelskosten zijn € 0,5 mln hoger. Bij de burap is rekening gehouden met € 0,7 mln	€ 0,2
- Hogere opbrengst zuiveringsheffing huishoudens en bedrijven (voorgaande jaren) door verbetering belastingbestanden	€ 1,6
- Lagere advies- en onderzoekskosten derden	€ 0,4
- Minder uitbetaalde wachtgelden voormalig personeel	€ 0,1
- Lagere energiekosten	€ 0,3
- Lagere kosten muskusrattenbeheer	€ 0,2
- Budget onvoorzien niet aangewend	€ 0,1
- Lagere rentelasten	€ 0,1
- Lagere garantiestellingsprovisie GrSlibverwerking	-/- € 0,1
- Hogere afschrijvingskosten	-/- € 0,3
- Hogere telefoonkosten door invoering van Skype voor business en het verbreden van de bandbreedte naar de buitenlocaties.	-/- € 0,3
- Minder bouwrente geactiveerd door o.a. lagere rente en investeringen	-/- € 0,6
Totaal structureel	€ 3,4

Incidenteel

- Hogere opbrengst uit verkoop van eigendommen m.n. in 4e kwartaal (incidenteel)	€ 1,0
- Diverse eenmalige bijdragen/subsidies (o.a. POV, implementatie Omgevingswet, teruggave omzetbelasting 2009-2013 bedrijfsrestaurant)	€ 1,5
- Hogere bijdragen grensoverschrijdend afvalwater door hogere afrekeningen voorgaande jaren	€ 0,7
- Vrijval wachtgeld- en pensioenvoorziening dagelijks bestuur door met name hogere berekende rekenrente	€ 0,6
- Lagere onderhoudskosten gebouwen en woningen	€ 0,5
- Uitbetaalde schadeuitkeringen en hogere doorbelaste kosten verontreiniging en keurovertredingen	€ 0,5
- Lagere advies- en onderzoekskosten derden	€ 0,4
- Hogere personele baten door meer detacheringen, o.a. HWBP-bureau en POV Centraal Holland	€ 0,4
- Lagere doorbelaste kosten financiële eenheid/All-Solutions	€ 0,3
- Lagere kosten afvalverzameling en verwerking	€ 0,2
- Vrijval reserve klimaatcampagne	€ 0,1
- Lagere kosten aanschaf relatiegeschenken	€ 0,1
- Lagere kosten subsidies afhaak-problematiek	€ 0,1
- Hogere opleidingskosten	-/- € 0,4
- Eenmalige kosten bewerken waterschapsarchieven en hogere bijdrage in de WOZ-kosten	-/- € 0,2
- Eenmalige uitbetaalde bijdrage afgesloten baggerproject (arbitrage)	-/- € 0,4
- Extra storting in de voorziening baggerwerken wegens een bijstelling	-/- € 1,2
Totaal incidenteel	€ 4,2

1. Jaarverslag 2017 per programma

1.1 Programmaverantwoording 2017

De activiteiten van Rijnland zijn ondergebracht in vijf programma's: Waterveiligheid, Voldoende water, Schoon en gezond water, Waterketen en Bestuur, Organisatie en Dienstverlening (B.O.D.).

Een toelichting op de gestelde doelen, de gerealiseerde resultaten en de bijbehorende middelen per programma volgt in de volgende paragrafen.

De netto kosten (kosten na aftrek van opbrengsten) van de programma's zijn:

1.1.1 Exploitatierekening naar programma's

EXPLOITATIEREKENING NAAR PROGRAMMA'S (bedragen x € 1 mln)

No.	Omschrijving	Jaarrekening 2017	Begroting na wijziging 2017	Begroting 2017	Jaarrekening 2016
		€	€	€	€
	Netto kosten van de programma's				
1.	Waterveiligheid	26,3	28,8	29,2	30,3
2.	Voldoende water	46,4	49,2	51,6	46,9
3.	Schoon en gezond water	6,0	8,9	8,9	7,9
4.	Waterketen	68,8	69,9	70,0	66,7
5.	Bestuur, organisatie en dienstverlening	28,5	27,5	29,7	30,8
	Totaal netto kosten van de programma's	176,0	184,3	189,4	182,6
	Waterschapsbelastingen	192,0	190,4	188,8	181,0
	Resultaat voor bestemming	16,0	6,1	-/- 0,6	-/- 1,6
	Onttrekkingen aan reserves	0,2	0,1	0,1	2,2
	Egalisatie van tarieven	0,5	0,5	0,5	2,3
	Toevoeging rente aan reserves	0,0	0,0	0,0	-/- 0,3
	Toevoeging egalisatie reserves	-/- 6,7	-/- 6,7	0,0	-/- 3,2
	Nog te bestemmen resultaat	10,0	0,0	0,0	-/- 0,6

In de volgende paragrafen worden de resultaten en bijbehorende middelen ten opzichte van de primaire begroting per programma toegelicht.

1.1.2 Waterveiligheid

Portefeuillehouders: M. Kastelein (veiligheid), H. Pluckel (kustbeheer)

Programmadirecteur: A.W.G. Bol

1.1.2.1 Strategische doelstelling van het Programma Waterveiligheid

Wij beschermen ons beheergebied en de Rijnlandse inwoners goed tegen overstromingen vanuit de zee, de rivieren en het regionale watersysteem. Hiervoor gebruiken we een aanpak in drie lagen: we noemen dat meerlaagsveiligheid. In het Waterbeheerplan 5 zijn voor de planperiode 2016-2021 drie tactische doelen voor waterveiligheid onderscheiden, gelijk aan de drie lagen van de meerlaagse veiligheid:

1. Wij beschermen tegen overstromingen (preventie),
2. Wij adviseren over het beperken van de gevolgen van overstromingen (gevolgbeperking),
3. We bereiden ons goed voor op een calamiteit (preparatie).

Alle activiteiten die we ten behoeve van deze doelen doen vallen onder de 'zorgplicht' die we hebben voor al onze keringen. Zorgplicht houdt in dat Rijnland als beheerder de taak heeft om de keringen aan de veiligheidseisen te laten voldoen en voor het noodzakelijke preventieve beheer en onderhoud te zorgen.

Het programma veiligheid is ten opzichte van de gestelde doelen in de begroting 2017 voor het grootste deel volgens plan verlopen. De verbetering van de IJsseldijk in Gouda was volop in uitvoering. Ook met de dijkverbeteringen van regionale keringen zijn kilometers gemaakt: de 'Top25 met daarin de meest risicovolle keringen is afgerond en daarnaast is in 2017 nog 10 km opgeleverd en was er nog meer in uitvoering. De toetsing van de objecten in of op regionale keringen is gestart met een pilot voor de kunstwerken. De Inspectie Leefomgeving en Transport (ILT) heeft Rijnland geaudit over de 'zorgplicht primaire keringen'. In grote lijnen was het oordeel positief. Voor de verbeterpunten is meteen gestart met de uitvoering van verbetermaatregelen.

1.1.2.2 Tactisch doel: Wij beschermen tegen overstromingen

Primaire keringen

De primaire keringen moeten volgens het WBP5 in 2021 allemaal voldoen aan de norm. Dit doen we door de waterkeringen goed te beheren, te onderhouden en waar nodig te verbeteren. Het op orde brengen van de laatste 'zwakke schakel' langs de Hollandsche IJssel, de IJsseldijk bij Gouda, was in 2017 volop in uitvoering.

In 2017 startte de volgende landelijke beoordeling van de primaire waterkeringen, maar we kiezen er bewust voor zelf pas in 2019 te starten. Rijnland is conform de landelijke afspraak uiterlijk 2023 gereed met de beoordeling.

In 2017 zijn de volgende resultaten bereikt:

- De verbetering van de IJsseldijk bij Gouda was in 2017 volop in uitvoering en liep volgens schema. De verbetering wordt naar verwachting in het tweede kwartaal van 2018 afgerond. Het project won in 2017 de publieksprijs voor waterinnovatie.
- De voorbereiding van de verbetering van de Keersluis en Mallegatsluis is vertraagd, omdat aanvullende technische onderzoeken de opgave nog verder lijken te verkleinen en de verbetering van de IJsseldijk in 2017 meer capaciteit vroeg. De begrotingsafspraken dat het voorkeursalternatief in 2017 zou worden bepaald is daarom niet gerealiseerd. De huidige verwachting is nog steeds wel dat het werk, conform planning, eind 2022 gereed zal zijn. In 2017 is besloten om de aanpak van deze kunstwerken te combineren met de verbeteropgave die volgt uit de projectoverstijgende verkenning 'Centraal Holland' (zie volgend punt).
- In Gouda zijn langs de primaire kering hoge voorlanden aanwezig. De primaire kering is afgekeurd waarbij de aanwezige voorlanden als niet aanwezig zijn beschouwd omdat deze gebieden niet onder het beheer van Rijnland vallen. In 2017 is in de projectoverstijgende verkenning (POV) voorlanden gewerkt aan een aangepaste toetsing voor dit soort situaties. De situatie in Gouda is daarbij referentie casus.
- De POV Centraal Holland is in 2017 afgerond met een nettovoordeel voor Rijnland. Het voordeel is, binnen de HWBP systematiek, het gevolg van aanbestedingsmeevallers en het

niet optreden van gebudgetteerde risico's. Per 1 januari 2017 is de primaire functie van de Spaarndammerdijk en de waterkering langs de Gekanaliseerde Hollandsche IJssel gewijzigd in een regionale functie. Rijnland heeft in 2017 voorbereidingen getroffen om deze keringen op te nemen in de legger (zie onder 'regionale keringen'). De verbeteropgave van deze nieuwe regionale keringen is geprogrammeerd vanaf 2018. Dan starten we met de verkenningsfase om te komen tot het ruimtelijk voorkeursalternatief. Voor het werk ontvangen we t.z.t. HWBP-subsidie (90%). Het nettovoordeel van POV Centraal Holland zal hiervoor t.z.t. worden ingezet.

- In december is het hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP) akkoord gegaan met het verlenen van subsidie voor de compensatie en maatregelen ten behoeve van de grondwateroverlast in Noordwijk aan Zee. Deze subsidie wordt verleend omdat de aanleg van de 'Dijk in Duin', deels veroorzaker van de overlast, ook onderdeel uitmaakte van het HWBP-2. De subsidie bedraagt circa 90% van de door Rijnland gemaakte en nog te maken kosten voor het uitkeren van de nadeelcompensatie aan gedupeerden, de realisatie van de eerste niet functionerende drainage en de nieuw aan te leggen drainage in de Parallel Boulevard.

Regionale keringen

Volgens het WBP5 moet eind 2021 65% van de regionale waterkeringen voldoen aan de norm en in 2030 alle regionale waterkeringen. Waarbij we uitgaan van de toetsing van 2012 en uitvoering in een risicogestuurd beheer- en onderhoudsprogramma. Per jaar moet circa 20 km regionale keringen aangepakt worden. Waar mogelijk combineren we de werkzaamheden met werkzaamheden van andere partijen.

In de planperiode van het WBP5 starten we ook met de toetsing van objecten die in of op de regionale keringen staan. Daarnaast onderzoeken we wat we met de nog niet genormeerde polderkeringen doen.

In 2017 zijn de volgende resultaten bereikt:

- De laatste projecten uit de 'Top 25', zijn in 2017 opgeleverd. Hiermee is de verbetering van de in totaal 138 km meest risicovolle regionale keringen afgerond.
- Naast de 'Top 25' is in 2017 10 km dijkverbetering gerealiseerd. 8 km was op 31 december nog in uitvoering. Daarnaast is er bijna 30 km dijkverbetering in voorbereiding. Tenslotte is eind 2017 krediet beschikbaar gesteld voor ca 20-25 km dijkverbetering die in de periode 2018-2021 in uitvoering zullen komen. Binnen deze projecten zijn samenwerkingsverbanden met gemeenten, provincies en waterschap Amstel, Gooi en Vecht. Bij de Boterhuispolder werken we bijvoorbeeld samen met de gemeente en de provincie aan dijkverbetering, wegreconstructie en vaarwegverbetering.
- De toetsing van de objecten in of op regionale keringen is eind 2016 gestart. Het plan van aanpak is in 2017 opgesteld en goedgekeurd door de provincies. Per type object wordt een pilot uitgevoerd om te komen tot een uitgewerkt plan van aanpak en om een beter beeld te krijgen van de kosten en doorlooptijd. In 2017 is de pilot voor de kunstwerken uitgevoerd. Ook is in 2017 gestart met de aanbesteding van de toetsing kunstwerken. Na de kunstwerken wordt vervolgd met de bijzondere waterkerende constructies en de niet-waterkerende objecten. Volgens de huidige planning is de toetsing van de objecten in 2022 gereed.
- De voorbereiding van de jaarlijkse actualisatie van de legger regionale keringen is gestart. Daarbij is gebleken dat de bestaande uitgangspuntennotitie hiervoor volstaat. De werkelijke actualisatie van de legger zal in 2018 gebeuren. Hierin worden ook de Spaarndammerdijk en de waterkering langs de gekanaliseerde Hollandsche IJssel opgenomen.

Algemeen

Tenslotte voorkomen we activiteiten die een negatieve invloed op de keringen hebben en beschermen we de waterkeringen tegen muskus- en beverratten. Ook houden we de beleidskaders actueel en volgen en beïnvloeden we de landelijke ontwikkelingen.

In 2017 zijn de volgende resultaten bereikt:

- In het voorjaar zijn alle regionale waterkeringen en primaire waterkeringen geïnspecteerd, inclusief de kunstwerken. Tijdens deze inspectie zijn op circa 50 locaties gebreken geconstateerd waar actie op moest worden ondernomen. Het ging om gebreken zoals

lekkages, scheurvorming, lage plekken, te weinig stortsteen en erosieplekken. Alle gebreken zijn beoordeeld op urgentie. Op 10 locaties zijn direct maatregelen genomen. In totaal zijn in 2017 op circa 30 locaties maatregelen uitgevoerd. Voor de andere locaties zijn de benodigde werkzaamheden in 2017 voorbereid en worden deze in 2018 uitgevoerd.

- In 2017 hebben ook 15 meldingen van derden geleid tot maatregelen.
- Op 300 locaties (over een totale afstand van ruim 15,7 km) is in de inspecties geconstateerd dat het dagelijks onderhoud door de perceel eigenaar niet of onvoldoende was uitgevoerd. Door inzet van handhaving zijn alle beschadigingen aan de keringen hersteld. Hiervoor zijn ruim 200 bestuurlijke handhavingprocedures opgestart.
- In het najaar van 2017 is het eerste deel van een pilot voor de kadeschouw in de Veender- en Lijkerpolder afgerond. Voor het uitvoeren van de kadeschouw heeft D&H besloten om selectief om te gaan in het legaliseren van objecten op de waterkering en nadruk te leggen op situaties waarbij de functie van de kering (te) nadelig wordt beïnvloed. Over een strekking van ca. 2,5 km zijn alle op de kering aanwezige objecten geïnventariseerd. Het tweede deel van de pilot loopt door in 2018 waarbij aan de hand van de verzamelde gegevens bepaald wordt welke objecten al dan niet legaal aanwezig zijn, voor welke situaties een handhavingstraject opgestart zal worden en op welke wijze de resultaten van de inventarisatie worden gecommuniceerd naar de burger.
- De nieuwe visie op basis van de voorlopige inzichten uit de landelijke veldproef naar alternatieven voor het bestrijden van muskusratten is medio 2017 bestuurlijk vastgesteld. De definitieve resultaten van de landelijke veldproef worden in het najaar van 2018 verwacht. Zo nodig wordt de beleidsvisie dan opnieuw aangepast.
- De Inspectie Leefomgeving en Transport (ILT) heeft Rijnland als een van de eerste waterschappen geaudit over de 'zorgplicht primaire keringen'. In grote lijnen was het oordeel positief, maar er is wel een aantal verbeterpunten genoemd. Deze hadden vooral betrekking op het verbeteren van sturing en rapportage over de samenhang tussen de verschillende deeltaken van de zorgplicht. Er is een verbeterplan opgesteld en gedeeld met de ILT. Met de uitvoering van het verbeterplan is meteen gestart.

Interessant vanwege het innovatieve karakter is dat we in 2016 samen met Netherlands Space Office (NSO) met een subsidie van het ministerie van EZ zijn gestart met een onderzoek naar hoeverre we keringen tijdens droogte kunnen monitoren m.b.v. satellietinformatie. In 2017 is een droogtescan opgeleverd en geconcludeerd dat de inzet van satellietinformatie potentieel heeft. We gaan daarom in 2018 kijken of we samen met een aantal andere waterschappen een praktijkproef kunnen doen.

1.1.2.3 Tactisch doel: Advisering over gevolgbeperking

In het kader van gevolgbeperking is in het WBP5 opgenomen dat we onze partners actief informeren over keuzes in de ruimtelijke inrichting. En dat we daarom voor het hele gebied inzicht hebben in de gevolgen van overstromingen en geschikte maatregelen voor duurzame ruimtelijke inrichting.

In 2017 is, na een vertraging vanwege ontbreken van personele capaciteit, een partij geselecteerd voor het opstellen van overstromingsbeelden. De overstromingsbeelden zullen in 2018 gemaakt worden.

1.1.2.4 Tactisch doel: Voorbereiden op calamiteiten

Calamiteiten zijn helaas nooit uit te sluiten. Rijnland bereidt zich dan ook goed voor op alle mogelijke waterstaatkundige calamiteiten die zich in het beheergebied kunnen voordoen. We waarborgen slagvaardig en doelmatig optreden voor, tijdens en na afloop van een (dreigende) calamiteit. En we zorgen er samen met onze veiligheidspartners voor dat inwoners en bedrijven weten wat ze moeten doen bij een (dreigende) calamiteit.

Het goed voorbereiden op calamiteiten is niet alleen van belang voor het thema Waterveiligheid, maar ook voor de andere thema's. In het hoofdstuk van het programma Bestuur, Organisatie en Dienstverlening vindt u een rapportage over de calamiteitenzorg- en organisatie.

1.1.2.5 Wat heeft het programma Waterveiligheid in 2017 gekost?

Exploitatiekosten Programma Waterveiligheid 2017

Programma Waterveiligheid	Jaarrekening 2017	Begroting na wijziging 2017	Begroting 2017	Verschil 2017	Verschil na wijziging in %
Netto exploitatiekosten (x € 1 mln)	26,3	28,8	29,2	-/- 2,9	-/- 8,7%

De exploitatielasten binnen het programma Waterveiligheid zijn € 2,9 mln lager uitgevallen dan begroot. Deze € 2,9 mln is opgebouwd uit de volgende posten:

- Er is € 2,3 mln minder doorbelast aan personele- en overheadkosten. Er is met name minder tijd besteed aan de aanleg/verbetering van keringen (€ 1,4 mln) en onderhoud van de keringen (€ 0,8 mln), dit laatste vooral aan de primaire keringen.
- Er zijn in 2017 € 0,4 mln meer opbrengsten geboekt. Dit komt door een hogere opbrengst van huren van opstalrechten, pachten e.d. (€ 0,1 mln) en door een meevaller van € 0,3 mln door de herziene eindafrekening project POV Centraal Holland.
- Als gevolg van lagere rente en minder investeringen is er minder bouwrente toegerekend € 0,1 mln.
- Er zijn een tweetal te betalen bijdragen lager uitgevallen dan begroot. De bijdrage aan de muskusrattenbestrijding is in 2017 € 0,2 mln lager en de bijdrage van het HWBP is € 0,1 mln lager dan begroot.

Bruto-investeringsuitgaven Programma Waterveiligheid 2017

Programma Waterveiligheid	Werkelijk 2017	Begroot 2017	% van Begroot
Bruto-investeringen (x € 1 mln)	24,7	28,4	87,0%

De werkelijke uitgaven liggen € 3,8 mln lager dan de begroting 2017. Oorzaak hiervan wordt gevonden in een groot kostenvoordeel bij het project Verbetering IJsseldijk Gouda van € 6,3 mln.

Het verschil bestaat uit:

• Lagere uitvoeringskosten (lagere inschrijving aannemer)	€ 2,0 mln
• Lagere projectorganisatiekosten	€ 1,1 mln
• Nog geen uitgaven aan risico's in 2017	€ 1,8 mln
• Latere betalingen aan aannemer	€ 1,4 mln

In de verschillende projecten m.b.t. verbetering en onderhoud van regionale keringen (cluster DiRK) is de prognose anders dan begroot. In totaal leidt dit tot hogere uitgaven van € 2,9 mln in 2017. € 2 mln hiervan zat ten tijde van het vaststellen van de begroting nog in de post toekomstig werk. De resterende € 0,9 mln betreft met name verschuiving tussen de jaarschijven, terwijl de totale raming gelijk blijft.

Voor de Toetsing zien we een onderschrijding van € 0,7 mln door vertraging van de uitgaven a.g.v. een realistischer planning t.o.v. de planning die er ten tijde van de begroting was (het project is begin 2017 gestart).

1.1.3 Voldoende water

Portefeuillehouder: J.J.J. Langeslag, M. Leewis (zoet water)

Programmadirecteur: A.W.G. Bol

1.1.3.1 Strategische doelstelling van het Programma Voldoende Water

Rijnland zorgt voor voldoende water, dus niet te veel en niet te weinig en niet te zout, passend bij de functies in ons gebied. Dat lijkt vanzelfsprekend, maar is het niet. Rijnland ligt voor het grootste deel onder zeeniveau, kent een grote variatie aan hoogteligging en soorten landgebruik. Door klimaatverandering, bodemdaling en verstedelijking neemt de druk op de ruimte en het watersysteem almaar toe. Daarom is goed beheer, een goede inrichting en gedegen onderhoud van essentieel belang voor het gewenste waterpeil.

Het overgrote deel van het programma Voldoende Water heeft in 2017 goed en volgens planning gelopen. Zo heeft de VV de boezemstudie vastgesteld. De commissie heeft de evaluatie van het beleid peilafwijkingen besproken en heeft beeldvormend over bodemdaling gesproken. De voorbereiding van de piekberging Haarlemmermeer loopt op schema, en de piekberging Nieuwe Driemanspolder is in uitvoering. Het gerenoveerde boezemgemaal Spaarndam is opgeleverd. De uitvoering van watergebiedsplannen loopt goed door en er is een groot aantal peilbesluiten in 2017 vastgesteld. Ook krijgen waterkwaliteitsmaatregelen steeds meer een plek in watergebiedsplannen. Het onderhoud aan watergangen en kunstwerken loopt eveneens grotendeels op schema. Vanwege de PFOS problematiek heeft het baggerwerk in de Haarlemmermeer stilgelegen tot er duidelijkheid was over de te hanteren normen. Met de gemeente, de provincie en de omgevingsdienst zijn nieuwe kaders bepaald. De onderzoeken die nodig zijn voor het hervatten van het werk zijn gestart. De uitvoering wordt in het tweede kwartaal van 2018 herstart. Voor de poldergemalen hebben we meer tijd besteed aan de voorbereiding en de aanpak geoptimaliseerd, waardoor de realisatie achterloopt, maar waarmee we komende jaren een doelmatigheidsslag willen maken. Rijnland is met het gros van de gemeenten in gesprek over het opstellen van een strategische samenwerkingsagenda en de eerste drie zijn vastgesteld. In het kader van de Klimaatbestendige Water Aanvoer Midden Nederland (KWA+), is de verlengde verkenning van de Lopikerwaard uitgevoerd en is de planuitwerkingsfase gestart voor de overige 3 trajecten. Daarnaast hebben we samen met de waterbeheerders rondom het Noordzeekanaal en het Amsterdam-Rijnkanaal een studie uitgevoerd naar het optimaliseren van het (operationele) waterbeheer ('Slim water-management') en naar het ontsluiten van informatie via een gezamenlijk scherm. In het kader het Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie wordt met gemeenten, provincies en anderen gewerkt aan stresstesten.

1.1.3.2 Tactisch doel: We zorgen dat de waterpeilen kloppen

In een peilbesluit stelt Rijnland het te voeren peil in de watergangen vast. Dit doen we in goed overleg met belanghebbenden. We zoeken hierbij naar een optimum van alle belangen, duurzaamheid en kosten en baten. Rijnland moet beschikken over actuele peilbesluiten. Daarom herzien we de peilbesluiten regelmatig. We doen dit geïntegreerd met de aanpak van wateroverlast (paragraaf 1.3.4). In 2017 heeft de VV verspreid over heel Rijnlands gebied 24 peilbesluiten vastgesteld.

In het college wordt ervaren dat Rijnland ook verantwoordelijkheid voelt om functies op de juiste plaatsen te leggen, rekening houdend met watersysteem, bodemdalingen de klimaatopgave. Dat gebeurt niet via de peilbesluiten, maar via de visies en plannen van onze RO partners waarvoor binnen Rijnland een visietraject wordt opgestart.

1.1.3.3 Tactisch doel: Instandhouden van het watersysteem

Om het peil te kunnen voeren, zoals vastgesteld in het peilbesluit, voert Rijnland water aan en af met behulp van kunstwerken. Die kunstwerken (inlaten, gemalen en stuwen) en watergangen moeten daarvoor wel goed functioneren.

De renovatie van boezemgemaal Spaarndam is eind 2017, op restpunten na, opgeleverd.

Een aantal langdurige poldergemaalrenovaties is in 2017 ook afgerond. Aan de voorbereiding van de renovatie van nog eens 27 poldergemalen is gewerkt. Deze voorbereiding heeft een jaar

langer geduurd dan origineel gepland, maar aanbesteding van de uitvoering van alle 27 volgt in 2018.

Voor onderhoud aan de kunstwerken is een raamovereenkomst afgesloten die ingaat op 1 januari 2018. Daarnaast bereiden we de vervanging van de aansturingssoftware (procesautomatisering, gekoppeld aan BosBo) in de boezem- en poldergemalen voor.

Het baggerwerk is voorspoedig verlopen, behalve voor de deelprojecten in de gemeente Haarlemmermeer. Door het ontbreken van gemeentelijk beleid over verwerken van met PFOS verontreinigde bagger heeft het bestuur besloten alle werken in de gemeente Haarlemmermeer stop te zetten totdat er duidelijkheid was. Deze is er inmiddels. Dit heeft geleid tot een aantal maanden vertraging. Kanaal Halfweg is ingepeild en is grotendeels op diepte bevonden. Hier zal veel minder of zelfs helemaal niet gebaggerd hoeven te worden. Het baggeren van de Ringvaart (door de provincie Noord-Holland) is afgerond. In een daarbij gebruikt baggerdepot bleek asbest te zitten. De provincie is onlangs gestart met de sanering.

Middels de zomer-, bollen-, en najaarschouw controleert Rijnland jaarlijks of de watergangen en hun oevers voldoende zijn onderhouden. Middels het inzetten van een bestuursrechtelijk handhavingsinstrument (bestuursdwang) zijn de onderhoudsplichtigen gewezen op de onderhoudsplicht. In het voorjaar van 2017 is de najaarschouw 2016 afgehandeld. In totaal zijn er 131 bestuursdwangbeschikkingen opgelegd aan onderhoudsplichtigen die het dagelijks onderhoud niet of onvoldoende hadden uitgevoerd. Hiervan zijn er 18 daadwerkelijk door Rijnland uitgevoerd. De gemaakte kosten van ruim €40.000,- zijn door Rijnland verhaald op de onderhoudsplichtigen. Naar aanleiding van de najaarschouw 2017 zijn in december 621 aankondigingen bestuursdwang verzonden (in 2016 waren dit er 654). Verdere afhandeling van deze schouw is in het voorjaar van 2018.

In juni heeft de vv de uitgangspuntennota voor de herziening van het beleid voor onderhoud aan watergangen vastgesteld. Deze uitgangspuntennota is in nauw overleg met de omgeving opgesteld. Op basis daarvan is nu in concept de legger ingericht. Op verzoek van de omgeving, wordt deze uitgebreid met de omgeving besproken. Dit heeft enkele maanden vertraging opgelopen als gevolg van de vacaturestop. De formele inspraakronde en verdere afronding van de legger, inclusief baggernota, volgen in 2018.

De Keur is in 2017 geëvalueerd. Gebleken is dat de nieuwe systematiek goed functioneert en dat de doelen van de nieuwe keur zijn gehaald. Wel zijn er aanbevelingen tot inhoudelijke wijziging gedaan. Deze en andere conceptwijzigingen in de keur en de bijbehorende uitvoeringsregels worden in de loop van 2018 aan het bestuur voorgelegd.

In 2017 heeft Rijnland diverse assets zonder waterhuishoudkundige functie zoals de sluis Zwanburgerpolder, voormalig sluis Schoutenvaart en de Vroonlandse brug, overgedragen aan derden. Daarnaast zijn assets die wel een waterhuishoudkundige functie hebben, maar nog niet in eigendom van Rijnland waren, juist overgenomen van derden. Voorbeelden hiervan zijn overname van diverse compartimenteringswerken en primaire watergangen.

1.1.3.4 Tactisch doel: Beperken gevolgen wateroverlast

Naar aanleiding van ernstige wateroverlast eind jaren '90 hebben overheden afgesproken het watersysteem waar nodig klimaatbestendig te maken. De provincies hebben normen opgesteld waar het watersysteem aan moet voldoen.

In 2017 heeft Rijnland de actualisatie van de boezemstudie afgerond. De conclusies zijn dat het boezemsysteem robuust genoeg is na uitvoering van de al eerder vastgestelde maatregelen: vergroten van de gemaalcapaciteit en aanleggen van twee piekbergingen. Bovendien kunnen we door goed samen te werken met onze burens, betere (weers)informatie en een beter softwaremodel steeds beter sturen en anticiperen op ontwikkelingen. De extra wateropgave in de polders vanwege de nieuwe KNMI-scenario's is grotendeels in 2017 onderzocht en zal begin 2018 aan het bestuur worden voorgelegd.

De waterbeheerders rondom het Noordzeekanaal/Amsterdam-Rijnkanaal werken samen aan de realisatie van Slim watermanagement voor de regio Noordzeekanaal/Amsterdam-Rijnkanaal

(NZK/ARK) en voor de regio Rijnmond. Het gaat daarbij om het beter benutten van de watersystemen door verbeterde samenwerking, innovatie in het operationele waterbeheer en beheergrensoverschrijdende afwegingen. De waterbeheerders hanteren gezamenlijke redeneerlijnen en ontsluiten aan elkaar informatie via een gedeeld informatiescherm. In 2017 is een faalkansenstudie uitgevoerd waarbij de risico's op wateroverlast in het hele NZK/ARK-systeem in beeld is gebracht. Uit de studie blijkt dat het Amsterdam Rijnkanaal en Noordzeekanaal aan hun grenzen van flexibel peilbeheer zitten. In de huidige situatie wordt eens in de 72 jaar het peil bereikt van 0,00m NAP, waarbij een maalstop aan de waterschappen wordt afgekondigd om de waterkeringen te beschermen. Dit terwijl een kans van eens in de 100 jaar als acceptabel wordt beschouwd. De beschikbaarheid van gemaal IJmuiden is van grote invloed op het optreden van hoge waterstanden.

De realisatie van de piekberging Nieuwe Driemanspolder is in 2017 aanbesteed en de uitvoering is daadwerkelijk gestart. De uitvoering loopt door tot medio 2020. Voor de piekberging Haarlemmermeer is in 2017 weer grond aangekocht. Het Koninklijk Besluit om onteigening in te mogen zetten bij de resterende eigenaar is verkregen. Aan de betrokken eigenaar is een laatste bod gedaan om er minnelijk uit te komen. Het programma van eisen is afgerond. De voorbereiding is op schema om in 2022 gereed te zijn.

In diverse watergebiedsplannen loopt de uitvoering volop. In diverse polders in Kennemerland, Spaarnwoude, de bollenstreek en Zuidgeest is de uitvoering van inrichtingsmaatregelen afgerond. Er is een nieuw watergebiedsplan opgestart in het westen van Kaag en Braasem, 'benoorden en bezuiden de Wijde Aa'. Voor veel polders hebben we de analyse afgerond en zijn bijeenkomsten met belanghebbenden gehouden.

De verruiming van de sluisjes Halfweg heeft vertraging opgelopen. In 2017 werd duidelijk dat gezamenlijke aanbesteding met de naastgelegen N200-brug niet doorgaat. De termijn van de Amsterdamse bijdrage is in 2017 vijf jaar verschoven, op verzoek van Rijnland. Overleg met de gemeente Haarlemmerliede-Spaarnwoude heeft geleid tot het verlaten van een te dure en qua veiligheid te weinig robuuste voorkeursvariant, waarna er afspraken zijn gemaakt over het vervolgproces. Er is gestart met het werken aan een nieuwe oplossing die recht doet aan zowel de monumentale status als de oplossing van het huidige doorstromings-knelpunt.

De in het najaar 2016 gerealiseerde drain in de boulevard van Noordwijk functioneert niet. De drain is op ongebruikelijk grote diepte gelegd met een bijzondere boorteknik. Inmiddels wordt gewerkt aan een definitieve robuuste oplossing. Ook is het hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP) akkoord gegaan met het verlenen van subsidie voor een groot deel van de door Rijnland gemaakte en nog te maken kosten voor het uitkeren van de nadeelcompensatie aan gedupeerden, de realisatie van de niet-functionerende drain en de nieuw aan te leggen drainage in de Parallel Boulevard.

Rijnland is met het gros van de gemeenten in gesprek over het opstellen van een strategische samenwerkingsagenda. Met een drietal gemeenten is de strategische agenda afgerond.

In september 2017 is het Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie gepresenteerd. Daarin is een agenda opgenomen voor de aanpak van wateroverlast, droogte/bodemdaling, hitte en overstroming. Als eerste stap moeten de gemeenten voor 2020, met ondersteuning van de waterschappen, klimaatstresstesten uitvoeren. Dit biedt een startpunt voor een dialoog over maatregelen en risico's en vertaling naar een regionale adaptatiestrategie waarbij goed moet worden meegekoppeld met andere opgaven en de omgevingsvisies. Ter voorbereiding hierop heeft Rijnland in 2017 vier regionale klimaattafels gehouden, om de gemeenten en overige partners te informeren en het gesprek aan te gaan over mogelijk oplossingen. Inmiddels zijn drie gemeenten, in nauwe samenwerking met Rijnland, gestart met deze stresstesten. De rest van de gemeenten volgt de komende jaren.

1.1.3.5 Tactisch doel: Zoet water

Voor alle functies, maar vooral sommige natuurgebieden en de drie Greenports, vormt de aanvoer van voldoende zoet water een belangrijke randvoorwaarde. Daarom laat Rijnland bij Gouda zoet water in uit de Hollandse IJssel.

In geval van droogte kunnen we extra water aanvoeren via de z.g. Klimaatbestendige Water Aanvoer Midden Nederland (KWA).

Door klimaatontwikkelingen en toenemende zoetwatervraag is de huidige KWA op termijn niet meer toereikend en daarom vergroten we samen met het Hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden de capaciteit. Eind 2016 hebben we de algemene verkenning afgerond. In 2017 is voor drie van de vier aanvoertrajecten de planuitwerkingsfase gestart en voor het traject Lopikerwaard een verlengde verkenning uitgevoerd. Besluitvorming over het Lopikerwaardtraject vindt plaats in het voorjaar van 2018, waarna ook hier met planuitwerking wordt begonnen.

Naast het vergroten van de aanvoer, onderzoeken we ook hoe we vraag naar en aanbod van zoet water beter kunnen optimaliseren via het instrument waterbeschikbaarheid uit het Deltaprogramma. In de Haarlemmermeer is in 2017 een studie naar optimalisatie van de doorspoeling uitgevoerd, waarbij ingelanden zelf met een internet-applicatie meten hoe zout de sloten zijn en Rijnland inlaatwater bespaart. In Boskoop is in die context een convenant ondertekend met sector en provincie, gericht op innovaties binnen de sector voor waterbesparing en klimaatrobustheid. De oogst van waterbeschikbaarheid wordt ook meegenomen in de ruimtelijke visies.

Met collega waterbeheerders zet Rijnland zich in voor de uitwerking en realisatie van de compenserende en mitigerende maatregelen voor de gevolgen van de extra verzilting door de uitbreiding van de zeesluis IJmuiden en de verdieping van de Nieuwe Waterweg.

1.1.3.6 Wat heeft het programma Voldoende water gekost in 2017?

Exploitatiekosten Programma Voldoende water 2017 (x € 1 mln)

Programma Voldoende water	Jaarrekening 2017	Begroting na wijziging 2017	Begroting 2017	Verschil 2017	Verschil na wijziging in %
Netto exploitatiekosten	46,4	49,2	51,6	-/- 5,2	-/- 5,7%

De exploitatielasten liggen binnen het programma Voldoende water € 5,2 mln lager dan begroot. Deze € 5,2 mln is als volgt opgebouwd:

- Minder kapitaallasten (€ 3,5 mln).
Naast lagere rentelasten (€ 1,1 mln) is sprake van minder afschrijvingslasten door latere oplevering, lagere uitbetaalde bijdrage in stedelijke waterplannen, wijziging afschrijvingstermijn Rijnsaterswoudsebrug, afwikkeling SBG en verhoging van de kredietdrempel van € 50.000 naar € 100.000 met terugwerkende kracht.
- De opbrengsten zijn in 2017 € 3,6 mln hoger dan begroot. Grotendeels door een hogere opbrengst van verkoop van eigendommen (€ 3,1 mln) maar ook door hogere leges (€ 0,1 mln), hogere verhaalde schades (€ 0,1 mln) en een eenmalige beheersbijdrage vanwege overdracht beheer polders (0,3 mln).
- De hoogte van de baggervoorziening is bijgesteld. Door met name PFOS zijn reguliere baggerwerken in 2017 stopgezet waardoor extra achterstand is ontstaan. Hierdoor is er € 1,2 mln extra gestort in de baggervoorziening.
- De kosten van onderhoud zijn € 0,6 mln lager uitgevallen dan begroot door met name vertraging in de uitvoering.
- Als gevolg van lagere rente en minder investeringen is er minder bouwrente toegerekend € 0,4 mln.
- De doorbelaste personele- en overheadkosten vallen hoger uit (€ 0,3 mln). Er is meer tijd besteed aan het beheer van het waterpeil.
- Tot slot zijn er nog een aantal posten waar meer uitgegeven is dan voorzien: CAR-verzekering (€ 0,1 mln), kosten baggeren (€ 0,1 mln) en overige kleine tegenvallers (€ 0,4 mln).

Bruto investeringsuitgaven Programma Voldoende water 2017

Programma Voldoende water	Werkelijk 2017	Begroot 2017	% van Begroot
Bruto-investeringen (x € 1 mln)	29,6	43,0	68,8%

De werkelijke uitgaven liggen € 13,4 mln lager ten opzichten van de begroting.

Onderschrijdingen worden veroorzaakt door de volgende projecten:

- Baggeren € 6,0 mln. Het bestuur heeft besloten alle werken in de gemeente Haarlemmermeer en omgeving stop te zetten tot er duidelijkheid is over het te voeren beleid met betrekking tot het verwerken van de met PFOS verontreinigde bagger.
- Piekbergingen € 4,8 mln. onderschrijding wordt veroorzaakt door het project Nieuwe Driemanspolder. De uitvoering is later gestart als gevolg van een bezwaar tegen het besluit tot gunning.
- Watergebiedsplannen € 1,1 mln. De onderschrijding wordt veroorzaakt door de regio Midden waarin voor het deelproject Wassenaarsche polder de eindafrekening met de provincie Zuid-Holland verschoven is naar 2018 en de deelprojecten Vriesekoopsche polder en Sifon Nieuwkoop vertraging opgelopen hebben (beide projecten zijn inmiddels gegund).

1.1.4 Schoon en Gezond water

Portefeuillehouders: M.E.F. Leewis

Programmadirecteur: A.W.G Bol

1.1.4.1 Strategische doelstelling van het Programma Schoon en Gezond water

Schoon en gezond water is van essentieel belang. Voor de mens, natuur en bedrijven. Een watersysteem van goede waterkwaliteit bevat niet te veel voedings- en vervuulende stoffen, heeft een goede inrichting en wordt ecologisch beheerd en onderhouden.

Het programma Schoon en Gezond Water loopt merendeels goed. Er zijn goede gesprekken met de agrarische sector over het terugdringen van de emissies. Het is nu zaak deze gesprekken te vertalen naar concrete uitvoeringsmaatregelen. In 2017 is de huidige stand van zaken in de overige wateren in beeld gebracht. Het bepalen van de doelen voor de overige wateren is voor 2018. We betrekken de inzichten uit het Kijk op Waterkwaliteit proces. We zijn met belanghebbenden in gesprek over knelpunten en oplossingen van een aantal KRW-waterlichamen. Voor het waterlichaam De Wilck zijn we nog in de inventarisatiefase, om te komen tot een goede systeemanalyse en daarna het gebiedsproces om te komen tot een herstelplan met maatregelen. Daarnaast hebben we in de watergebiedsplannen ook waterkwaliteitsmaatregelen opgenomen. Het overgrote deel van onze zwemlocaties voldoet aan de gestelde Europese normen. We werken samen met andere partijen om de kwaliteit te verbeteren voor een aantal locaties. Op diverse (zwemwater)locaties hebben we te maken met overlast door blauwalgen. We zijn gestart met een project om dit op te lossen, ook hier werken we nauw samen met andere partijen. We proberen diverse innovatieve oplossingen uit.

1.1.4.2 Tactisch doel: Verminderen watervervuilingen

Voor het verbeteren van de waterkwaliteit en ecologie werken we op verschillende niveaus aan het verminderen van vervuilingen. We richten ons primair op de waterketen (paragraaf 1.5) en de agrarische sector. In nauwe samenwerking met de agrarische sector hebben we in KRW1 maatregelen in beeld gebracht om de emissies te verlagen en de ecologie te verbeteren, zij voeren deze maatregelen zelf uit met cofinanciering van Rijnland en (Europese) subsidie. De eerste projectsubsidies zijn in 2017 toegekend en de uitvoering hiervan is inmiddels gestart. Rijnland praat ook actief mee over het opstellen van de vijfde nitraatrichtlijn. Ook hier trekken we op met de agrarisch sector.

Rijnland houdt via surveillance toezicht op het verminderen van de emissie van gewasbeschermingsmiddelen en meststoffen naar het oppervlakte water. De uitgevoerde controles in 2017 waren bij:

- Dierhouderijbedrijven;
- Bollen ontsmettingsbedrijven; en
- Boomteeltbedrijven.

In de agrarische sector zijn ruim 540 bedrijfscontroles uitgevoerd, waarbij 50 overtredingen zijn gecontroleerd en door handhaving opgeheven. Rijnland geeft voorlichting om de bewustwording binnen de sector te vergroten. In 2017 zijn vooral voorbereidingen getroffen (communicatie en voorlichting) over de op 1 januari 2018 van kracht zijnde zuiveringsplicht voor glastuinbouw. De emissies van de meeste awzi's voldoen aan de wettelijke eisen, maar zijn de afgelopen jaren tijdelijk verslechterd door het ingezette renovatieprogramma. Enkele awzi's presteren onder de wettelijke norm. Tijdens de renovatieperiode worden hierover maatwerkafspraken gemaakt. Meer hierover in het programma Waterketen.

Voor kansen die zich voordoen buiten de geprioriteerde waterlichamen hebben we een synergieproject opgetuigd. Eigenaren hebben in de periode 2016 tot 2018 overige watergangen gebaggerd of baggeren in een project in polder Bloemendaal waarin gemeente, provincie, Staatsbosbeheer en eigenaren meedoen. Bij VV besluit (najaar 2017) zijn de criteria voor bijdragen verruimd, om ook kansen buiten de KRW-waterlichamen te pakken. Er spelen twee kansen en een kunstmatig "rif" in de Zegerplas, een innovatie waterberging in Boskoop,

beter landwater overgangen in Ter Aar en waterkwaliteitskansen binnen de watergebiedsplannen Noord en Geerpolder.

Bij de reguliere onderhoudsbaggerwerkzaamheden treffen we soms sterk verontreinigde bagger aan. Rijnland verwijderd dit volledig en voert het af. Begin 2017 zijn baggerwerken stilgelegd in verband met de onduidelijkheid in de wet- en regelgeving rond PFOS. Onder bestuurlijke druk hebben Provincie Noord-Holland, gemeente Haarlemmermeer en Aalsmeer hiervoor beleidsregels opgesteld en afgestemd. Na zomer 2017 zijn de baggerprojecten hervat. Op 22 augustus 2017 heeft D&H besloten dat Rijnland zelf ook beleid op gaat stellen voor PFOS in de waterbodem. De sanering van de waterbodem in Oude Rijn ter hoogte van het NAF-terrein in Alphen (aanvang najaar 2016) is in maart 2017 succesvol afgerond.

1.1.4.3 Tactisch doel: Ecologisch beheer en onderhoud en inrichting

In grotere plassen en meren werkt Rijnland aan het verbeteren van de waterkwaliteit en ecologie (paragraaf 1.4.4). De waterkwaliteit in de KRW-waterlichamen, veelal gelegen in de boezem, wordt in sterke mate beïnvloedt door de kwaliteit van het water van onze lager gelegen polders ("de kleine wateren"). Voor de polders ontbreken waterkwaliteitsdoelen. In samenspraak en samenwerking met het gebied willen wij deze doelen alsnog bepalen. In dit proces bepalen we gezamenlijk ook de maatregelen op het vlak van onder meer emissies, inrichting, beheer en onderhoud. In 2017 is de bepaling van de uitgangssituatie (nulmeting actuele waterkwaliteit) afgerond en gerapporteerd. Met Kijk op Waterkwaliteit is een proces met het bestuur doorlopen om de ambities op waterkwaliteit en ecologie te (her)bepalen. Na afronding van dit proces (begin 2018) starten we het proces om doelen en maatregelen voor de kleine wateren te bepalen.

Het eigen beheer voert Rijnland steeds ecologischer uit. In 2016 startten we met de voorbereiding van de aanbesteding van het onderhoud van de recent aangelegde natuurvriendelijke oevers in de Reeuwijkse plassen. Daadwerkelijk uitvoering conform deze aanbesteding is voorzien in de winter van 2017-2018. In 2016 startten we ook met de herziening van het beleid en de aanpak van onderhoud aan watergangen (zie paragraaf 1.3.3). Er staat ook in we minimaal verwachten van andere onderhoudsplichtigen en hoe we ze stimuleren een stapje verder te gaan in het ecologisch beheer en onderhoud. We stimuleren agrariërs blauwe diensten uit te voeren om hun sloten op een ecologische manier te onderhouden (zie 1.1.1.2)

Voor het nat profiel en de begroeide oevers van Rijnland zelf, stellen we een nieuw onderhoudsplan op. We zoeken naar maximale ruimte voor ecologische ontwikkeling met als absolute randvoorwaarden de aan- en afvoer van water en behoud van berging. We voeren onderhoud aan eigen terreinen uit en streven binnen de mogelijkheden naar verhoging van de biodiversiteit.

1.1.4.4 Tactisch doel: Schone meren

In 2017 zijn de laatste maatregelen van de geprioriteerde waterlichamen uit de eerste periode van de KRW, in de regio Reeuwijk afgerond. Het monitoren of de uitgevoerde maatregelen ook leiden tot de beoogde resultaten is gecontinueerd. Vier deelmaatregelen worden aanvullend gemonitord. In grote lijnen lijken de aangelegde natuurvriendelijke oevers in Reeuwijk zich positief te ontwikkelen. De ontwikkeling van de onderwatervegetatie blijft een aandachtspunt. De pilot "Beijzering Sloene" laat een verbetering van de waterkwaliteit zien en krijgt mogelijk een vervolg. Het is nog te vroeg om te zeggen of baggeren ter verbetering van de waterkwaliteit (Klein Vogelenzang) leidt tot een vergelijkbaar effect. Naar de werking van de defosfatering Nieuwkoop de Pot is een optimalisatie studie uitgevoerd om het rendement te verhogen.

In 2016 startte de tweede planperiode van de KRW. In goed overleg met belanghebbenden werken we aan het verbeteren van de kwaliteit in de Langeraaarse Plassen. In 2017 is het onderzoek naar de aanleg van een slibvang afgerond en is de aanleg van natuurvriendelijke oevers aanbesteed. Het gebiedsproces voor de Bovenlanden en Westeinde plassen resulteerde in 2017 in een aantal mogelijke maatregelen. Voor de Nieuwe Meer en de Amstelveense poel

zijn de potentiële maatregelen in beeld gebracht en loopt onderzoek naar de haalbaarheid. Het watergebiedsplan (waar de eerder genoemde KRW waterlichamen onder vallen) is ambtelijk afgerond en klaar voor de bestuurlijke procedure in 2018.

Er is een synergieproject opgetuigd voor kansen die zich voordoen buiten de geprioriteerde waterlichamen. Eigenaren hebben in de periode 2016 tot 2018 overige watergangen gebaggerd of baggeren in een project in polder Bloemendaal waarin gemeente, provincie, Staatsbosbeheer en eigenaren meedoen. Er spelen twee kansen en een kunstmatig "rif" in de Zegerplas, een innovatie waterberging in Boskoop, beter landwater overgangen in Ter Aar, waterkwaliteitskansen binnen de watergebiedsplannen Noord en Geerpolder.

1.1.4.5 Tactisch doel: Zwemwater

Het overgrote deel van de 43 officiële, door de provincie aangewezen, zwemwaterlocaties scoort voldoende, goed of uitstekend. Rijnland monitort de zwemwaterkwaliteit op basis van de Europese Zwemwaterrichtlijn. Drie locaties voldoen niet, ondanks maatregelen die we in 2015 hebben genomen. In 2017 hebben we met belanghebbenden intensief overleg gevoerd over het beheer en onderhoud van de locaties met een aanvaardbare kwaliteit. De ervaring leert dat de zwemwaterkwaliteit op deze locaties snel kan verslechteren en dit willen we liever voorkomen.

Blauwalgen vormen in de praktijk een groot probleem op een flink aantal zwemwaterlocaties. De VV heeft in 2016 de aanpak en prioritering vastgesteld en een krediet voor maatregelen in 2017 vrijgegeven. Deze maatregelen betroffen pilots met innovatieve bestrijdingsmethoden zoals waterstofperoxide (Klinkenbergerplas), ultrasoon geluid (Zoetermeerse plas) en Filair (Spaarnwoude). In 2017 is gestart met de voorbereiding van het vervangen van de oude luchtmenginstallatie in de Nieuwe Meer (krediet verleent voor 2018).

De voorwaarde voor het uitvoeren van maatregelen om de zwemwaterkwaliteit te verbeteren en blauwalgen te bestrijden is dat minimaal de helft van de kosten door belanghebbenden wordt gefinancierd. In de meeste gevallen is de cofinanciering ook verkregen.

1.1.4.6 Wat heeft het programma Schoon en gezond water gekost in 2017?

Exploitatiekosten Programma Schoon en gezond water 2017

Programma Schoon en gezond water	Jaarrekening 2017	Begroting na wijziging 2017	Begroting 2017	Verschil 2017	Verschil na wijziging in %
Netto exploitatiekosten	6,0	8,9	8,9	-/- 2,9	-/- 32,6%

De lagere exploitatielasten van € 2,9 mln worden voor € 2,4 mln veroorzaakt door het vrijvallen van de voorziening PFOS saneringen. In de resultaatbestemming wordt voorgesteld om dit bedrag te storten in de nieuwe te vormen bestemmingsreserve PFOS saneringen. De overige exploitatielasten zijn € 0,5 mln lager uitgevallen. Dit heeft te maken met lagere doorbelasting van personele- en overheadkosten aan dit programma (-/- € 0,1 mln), lagere kosten beleidsondersteunend en specialistisch onderzoek (-/- € 0,2 mln) en aanschaf chemicaliën (-/- € 0,1 mln). Hiertegenover staat een hogere opbrengst van diensten voor derden (-/- € 0,1 mln).

Bruto-investeringsuitgaven Programma Schoon en gezond water 2017

Programma Schoon en Gezond water	Werkelijk 2017	Begroot 2017	% van Begroot
Bruto-investeringen (x € 1 mln)	1,2	3,7	32,4%

De onderschrijding op investeringen zit met name in een lagere uitgaven binnen de clusters KRW fase 1 (-/- € 0,6 mln), KRW fase 2 (-/- € 0,6 mln). Verder was er voor het project KRW synergie (-/- € 0,7 mln) begroot, maar zijn de uitgaven nihil. Het laatste aanzienlijke verschil is terug te vinden in het project aanpak landbouwemissies. Hier is € 0,5 mln minder uitgegeven dan begroot.

1.1.5 Waterketen

Portefeuillehouder: J. Haan

Programmadirecteur: G. v.d. Kooij

1.1.5.1 Inleiding

Huishoudens en bedrijven gebruiken water. Na gebruik komt dit water, met regenwater, in het gemeentelijke riool en vervolgens via het Rijnlandse transportstelsel op de Rijnlandse waterzuivering. Rijnland zuivert dit afvalwater en loost dit vervolgens op het oppervlaktewater. Zo leveren we een belangrijke bijdrage aan de volksgezondheid en aan een gezond watersysteem. Rijnland heeft twee doelen voor de waterketen vastgesteld in het WBP5, namelijk doelmatig zuiveren en duurzaam zuiveren. Met doelmatig bedoelen we dat we tegen zo laag mogelijke maatschappelijke kosten aan de gestelde normen voldoen, anticiperend op nieuwe ontwikkelingen. Duurzaam betekent dat we ons afvalwater zo veel mogelijk als bron voor grondstoffenterugwinning en energieopwekking gebruiken. Het doelmatig en duurzaam zuiveren van het afvalwater vergt afstemming met de andere partners in de waterketen, vooral gemeenten en drinkwaterbedrijven. We kijken daarbij verder dan onze kerntaak en werken steeds intensiever samen met onze partners.

In 2017 voldoen de meeste zuiveringen aan de eisen. Maar niet allemaal: 5 zuiveringen voldoen niet aan de wettelijke normen, en nog eens 5 zuiveringen voldoen ook niet aan de strengere Rijnlandse normen. Dit werd grotendeels veroorzaakt door achterstanden in onderhoud en de lopende grootschalige renovaties. De meeste andere afspraken uit de begroting hebben we gehaald. Zo hebben we de renovatie van de awzi's Leiden-zuidwest en Velsen afgerond, diverse installaties atex-veilig gemaakt en de procesautomatisering op een aantal installaties vervangen en gekoppeld aan de centrale proceskamer. Dat alles ging niet altijd vanzelf; soms duurde het langer of kostte het meer dan verwacht of viel het resultaat tegen en zijn aanvullende maatregelen nodig. We krijgen meer inzicht in de onderhoudsstaat van onze installaties en kunnen daardoor beter langjarig plannen (LangeTermijnAssetPlanning). Het wordt daardoor steeds duidelijker dat we, hoewel we de meeste afspraken uit de begroting hebben gehaald, nog lang niet op orde zijn in de waterketen. We moeten nog een flinke inhaalslag maken voordat alle installaties voldoende op orde zijn, en we op alle installaties de gewenste zuiveringsprestaties halen. Verder loopt de samenwerking met gemeenten in de clusters goed, en ook de samenwerking met andere overheden en marktpartijen op het gebied van energie, innovaties, campagnes en communicatie verloopt grotendeels volgens plan. Zo werken we constructief samen met Dunea op het gebied van onderhoud aan leidingen en onderzoek naar het sluiten van de waterketen.

1.1.5.2 Doelstellingen van het Programma Waterketen

Organisatie zuiveringsbeheer

Begin 2017 heeft de VV het bestuurlijke proces Toekomstige Organisatie Zuiveringsbeheer (TOZ) afgerond en besloten de huidige organisatievorm te continueren en daarnaast de wendbaarheid en het adaptief vermogen van de organisatie te vergroten. Zo onderzoeken we met andere partijen hoe om te gaan met slib, zie verderop.

Zuiveringsprestaties

Rijnland zuivert afvalwater met 22 afvalwaterzuiveringen (AWZI's) en loost dit gezuiverde afvalwater (effluent) vervolgens op het oppervlaktewater. Het effluent moet voldoen aan normen (lozingseisen). Sinds 1 maart 2014 valt het lozen van effluent op oppervlaktewater onder de algemene regels van het Activiteitenbesluit. Er was een overgangsregeling van kracht voor bestaande maatwerkvoorschriften tot 1 maart 2017. Rijnland had strengere lozingseisen vastgesteld in deze maatwerkvoorschriften. Deze maatwerkvoorschriften vervielen echter op 1 maart 2017 en formeel gelden momenteel dus de wettelijke (minimale) lozingseisen. De wet (KRW) bepaalt ook dat de waterkwaliteit niet mag verslechteren. Daarom is bestuurlijk afgesproken dat we weliswaar formeel teruggaan naar de wettelijke lozingseisen, maar dat we ernaar streven de "oude" Rijnlandse normen te halen totdat we nieuwe Rijnlandse

maatwerkvoorschriften hebben vastgesteld. Die nieuwe maatwerkvoorschriften stellen we het voorjaar van 2018 vast.

In 2017 voldeden 12 AWZI's aan de wettelijke normen en de oude strengere Rijnlandse normen; 5 AWZI's voldeden wel aan de wettelijke normen maar niet aan de oude Rijnlandse normen en 5 AWZI's voldeden aan geen van beide normen. Merendeels het gevolg van achterstanden in onderhoud en renovaties, grote renovatieprojecten en de ombouw van de procesautomatisering. Omstandigheden die we op grond van het Activiteitenbesluit als bijzondere omstandigheid kunnen beschouwen; omstandigheden waarin we de doelmatige werking en dus het behalen van de lozingsnormen niet (altijd) kunnen garanderen.

Problemen met het roostergoed komen regelmatig voor. Daarom gaan we hier meer aandacht aan geven. Ook de defosfatering op Haarlem Waarderpolder levert problemen op en ook hier gaan we aan de slag.

Buiten de reguliere metingen om hebben we op AWZI Aalsmeer en Leimuiden onvoldoende gezuiverde lozingen naar in naastgelegen polderwater geconstateerd.

Staat van de assets

Om goed te zuiveren, gebruikt Rijnland complexe installaties (AWZI's) en een uitgebreid transportsysteem. Van groot belang is dat deze assets in goede staat zijn. Hiertoe voeren we verzorgend, preventief en correctief onderhoud uit, en doen we renovaties en volledige nieuwbouw. Via de systematiek van assetmanagement en het uitvoeren van onditiemetingen en inspecties krijgen we steeds meer inzicht in de onderhoudsstaat van de assets en kunnen we betere keuzes maken.

- In 2017 hebben we de renovatie van de AWZI Leiden-zuidwest afgerond.
- Ook de renovatie van Velsen hebben we in 2017 afgerond, maar er blijkt echter een aantal aanvullende maatregelen nodig, en daarom start in 2018 een vervolgproject.
- In de Oude Rijnzone sluiten we zes kleinere zuiveringen en transporteren we dit afvalwater naar Alphen. Dit hebben we bijna afgerond: in 2017 hebben we de sloop van de AWZI's Woubrugge en Hoogmade afgerond en werkten we aan de sluiting van de laatste AWZI namelijk Rijnsaterwoude.
- In de Haarlemmermeer hebben we de aanleg van het persleidingstelsel van de AWZI's Aalsmeer en Rijsenhout naar de AWZI Zwaanshoek (project OPAH) bijna afgerond.
- We startten eind 2017 met de voorbereiding van de renovatie van het complete afvalwatersysteem Zwanenburg. Te zijner tijd stellen we daar de AWZI's Haarlem-Schalkwijk en Heemstede buiten bedrijf, en transporteren we dit afvalwater naar Zwanenburg.
- In 2017 hebben we het roostergoed bij AWZI Nieuwveen vervangen en het afvalwatertransportgemaal (AWTG) Sassenheim verplaatst en werkten we aan de sluiting van AWZI Leimuiden. In Katwijk hebben we de renovatie van 2 beluchtingstanks grotendeels afgerond.
- In 2017 hebben we onderhoudsconcepten voor alle AWZI's & AWTG's opgesteld om preventief onderhoud aan onze kritische (deel)installaties te kunnen uitvoeren. In 2018 zal de focus liggen op de implementatie van deze onderhoudsconcepten.
- We hebben groot onderhoud uitgevoerd aan een vijftal grote AWZI's: Leiden Noord, Zwanenburg, Katwijk, Haarlem Waarderpolder & Alphen Noord.

Atex

In 2017 heeft Rijnland de benodigde werkzaamheden voor veiligheid (ATEX eisen) van de vier Rijnlandse slibvergistingsinstallaties afgerond. Er volgen nog wel een aantal vervolgstappen om helemaal ATEX-proof te zijn. Die stappen bestaan grotendeels uit het op orde krijgen en borgen van procesinformatie en objectdocumentatie en hier en daar ook uit aanvullende technische maatregelen. Wanneer we die technische stappen helemaal afronden valt niet met zekerheid te zeggen omdat deze (deels) gekoppeld zijn aan de nog lopende of te starten renovaties. Voor awzi Haarlem Waarderpolder gaat dat minimaal een aantal jaar duren.

Procesautomatisering

In 2017 vernieuwen we op diverse plaatsen de sterk verouderde procesautomatisering en daarmee samenhangend werken we verder aan het implementeren we de centrale

proceskamer (CPK). Een aantal urgente AWZI's hebben we ondertussen afgerond. Met de nodige tegenslagen en vertragingen. Het budget staat hieronder onder druk maar de einddatum (2019) blijft voorsnog wel staan. De geleerde lessen nemen we mee naar de aanpak van de andere AWZI's.

Opkomende stoffen, slibstrategie, energie en innovaties

Stowa heeft in 2017 een landelijke "hotspot-analyse" uitgevoerd, om de invloed van effluentlozingen op de waterkwaliteit (voor geneesmiddelen) inzichtelijk te krijgen. De analyse bevestigt het eerder verkregen beeld uit onze eigen analyse en helpt ons bij het ontwikkelen van een strategie voor opkomende stoffen. Eerder hebben we besloten tot het uitvoeren van een pilot voor een extra zuiveringsstap op een van de AWZI's. De uitgevoerde hotspotanalyse en de uitkomsten van onderzoek samen met Dunea naar de mogelijke ketensluiting, geven aan dat de locaties Leiden-Noord en Leiden-Zuidwest het meest in aanmerking komen voor de pilot. We gaan hierbij actief op zoek naar subsidies. Deze aanpak hebben we opgenomen in het bestuurlijke proces Kijk op Waterkwaliteit, dat we in 2018 afronden.

We onderzoeken, samen met partners, zoals HVC en AGV/Waternet en HHNK, diverse mogelijkheden voor de toekomstige slibverwerking. Hierin nemen we alle opties, van zelf doen, tot samenwerken met andere overheden, tot overlaten aan een marktpartij, mee. Dit onderzoek loopt tot eind 2018.

Voor de aanleg van een zonneweide op awzi Katwijk in 2017 hebben we het uitvoeringscontract ondertekend met de aannemer, zodat de uitvoering in 2018 kan starten. Bij een aantal gemalen hebben we bij vervanging van elektrotechnische en werktuigbouwkundige onderdelen flinke energie besparingen in de bedrijfsvoering gerealiseerd.

Samen met derden doen we een aantal pilots, zoals de borstelcentrifuge op Zwanenburg en S-select op Nieuwe Wetering, en onderzoeken, zoals NEREDA-onderzoek en onderzoeken de mogelijkheden van drones en 3D-printing. Uiteraard volgen we ook het onderzoek en pilots van derden, zoals superkritisch vergassen en grondstofterugwinning.

Samenwerking: campagnes, waterketenplannen

In 2017 hebben we doorgewerkt aan de samenwerking met onze waterketenpartners in de vier sub-regio's in ons beheergebied. Centraal in deze ketensamenwerking staat het optimaliseren van het beheer, onderhoud en organisatie waarbij we zoeken naar verminderen van de kosten ("minder-meer"), verbeteren van de kwaliteit van de dienstverlening en verkleinen van de personele/organisatorische kwetsbaarheid. Ook besteden we aandacht voor thema's als duurzaamheid en klimaat. Het gezamenlijk opstellen van integrale (afval)waterketenplannen voor elk van de sub-regio's vormt een belangrijke mijlpaal. Begin 2017 stelden de besturen het integraal afvalwaterketenplan voor de sub-regio Bollenstreek vast, in de sub-regio Groene Hart hebben we dit in concept afgerond, en in de sub-regio Leiden startten we hiermee. In de sub-regio Kennemerland hebben we in 2017 een gezamenlijke Ketenschouw gehouden.

In 2017 hebben we binnen de sub-regio's frequent gesproken over klimaatverandering en klimaatadaptatie. Geconcludeerd is dat dit een belangrijke opgave naar de toekomst is waaraan de ketensamenwerking belangrijke bijdragen kan leveren. Het accent van deze opgave en de oplossingen liggen echter vooral bij de ruimtelijke inrichting (en -planning) en het beheer van de openbare ruimte.

We sluiten actief aan bij initiatieven van derden (vooral gemeenten), zoals "Steenbreek Haarlem", "Waterproof Haarlemmermeer", "actie regenton.nl", "niet in het riool", en "wat op maat Oasen".

1.1.5.3 Wat heeft het programma Waterketen gekost in 2017?

Exploitatiekosten Programma Waterketen 2017

Programma Waterketen	Jaarrekening 2017	Begroting na wijziging 2017	Begroting 2017	Vershil 2017	Vershil na wijziging in %
Netto exploitatiekosten	68,8	69,9	70,0	-/- 1,2	-/- 1,6%

De exploitatielasten binnen het programma Waterketen zijn € 1,2 mln lager uitgevallen dan begroot. Dit heeft te maken met de volgende posten:

- Lagere kapitaallasten (-/- € 1,1 mln). Dit betreft met name lagere rentelasten.
- Lagere kosten voor slibafvoer (-/- € 0,6 mln). Dit betreft zowel een prijs als een hoeveelheidsverschil.
- Lagere advies- en onderzoekskosten (-/- € 0,3 mln)
- Lagere kosten voor bijdragen aan overigen (-/- € 0,3 mln)
- Lagere kosten voor vuilafvoer (-/- € 0,4 mln) door achterblijvende reguliere schoonmaakwerkzaamheden.
- Lagere bijdrage aan Delfland inzake grensoverschrijdend afvalwater (-/- € 0,2 mln)
- hogere bijdragen grensoverschrijdend afvalwater voorgaande jaren (-/- € 0,7 mln)

Ook is er sprake van posten die hoger zijn uitgevallen dan begroot, te weten:

- Aanvullende onderhoudsmaatregelen awzi Katwijk (+/+ € 1,1 mln)
- CAR-verzekering zuiveringstechnische werken (+/+ € 0,1 mln)
- Hogere slibtransportkosten en grondstoffen slibverwerking (+/+ € 0,3 mln)
- Hogere kosten voor aanschaf meet- en regelsystemen (+/+ € 0,1 mln)
- Lagere doorbelaste bouwrente (+/+ € 0,7 mln)
- Verlaging garantstellingsprovisie GR-slib (+/+ 0,1 mln).

Bruto-investeringsuitgaven Programma Waterketen 2017

Programma Waterketen	Werkelijk 2017	Begroot 2017	% van Begroot
Bruto-investeringen (x € 1 mln)	53,9	43,0	125,3%

Er is € 10,9 mln meer uitgegeven dan begroot. Hier is met name het project awzi Aalsmeer en amoveren Rijssenhout debet aan. Hier is € 10,3 mln meer uitgegeven dan geraamd voor 2017, voornamelijk door het verschuiven van kosten van 2016 naar 2017. Overige forse overschrijdingen zijn te vinden binnen de clusters renoveren awzi Velsen (+/+ € 1,0 mln) en Katwijk, Noordwijk en Lisse (+/+ € 0,6 mln).

Hier tegenover staat het cluster Zuiveren Noord Holland, waar € 1,2 mln minder uitgegeven is dan begroot.

1.1.6 Bestuur, organisatie en dienstverlening

Portefeuillehouders: H. Pluckel, R. van der Sande, M. Kastelein

Programmadirecteur: G. v.d. Kooij

Strategische doelstelling van het Programma BOD

Naast de primaire programma's voor veiligheid, voldoende en gezond water en de waterketen is een effectieve en efficiënte organisatie nodig voor de realisatie van WBP-doelstellingen. BOD heeft tot doel de organisatie zodanig in te richten dat deze doelstellingen kunnen worden bereikt. Daarnaast zijn de bestuurlijke activiteiten, zoals vernieuwend besturen, en de ondersteunende bedrijfsvoering ondergebracht in het programma BOD. Ook bestuurlijke thema's zijn terug te vinden in dit programma omdat deze thema's organisatiebreed – voor alle primaire programma's en de organisatie als geheel – van belang zijn.

Het programma BOD verloopt voor het grootste deel goed. Het programma omvat een scala aan grote en kleinere onderwerpen.

In de bestuurlijke regio's zijn vijf geslaagde regionale watertafels georganiseerd waar Rijnland met stakeholders in het gebied de opgaven rondom klimaatverandering heeft verkend. Deze reeks is afgesloten met een Rijnlandbrede waterconferentie op 1 september. In mei is naar aanleiding van de bespreking van de voortgang van het Energie Efficiëntieprogramma door het college besloten te streven naar energieneutraliteit in 2025. Een beleidskeuze is in voorbereiding via het BOB-proces met de VV.

Een ander groot onderwerp dat steeds meer aandacht heeft gekregen, vooral ook door een onderzoek van de RKC, is informatiebeveiliging. Er zijn en worden een scala aan maatregelen genomen om de snel veranderende wereld in deze bij te benen. In 2017 is ook de voorbereiding op de invoering van de Omgevingswet verder ter hand genomen inclusief het bijbehorende instrumentarium. Onder toezicht van de werkgroep Bestuurlijke Vernieuwing is het werken met clusterkredieten werkbaar gebleken.

Bij de behandeling van de begroting 2018 heeft de organisatie voor het eerst de Strategische Personeelsplanning (SPP) gepresenteerd. Deze zal de komende jaren verder geoptimaliseerd worden. De organisatie van Rijnland heeft een aantal maatregelen ontworpen om de duidelijkheid en resultaatgerichtheid te versterken om daarmee goed te kunnen blijven inspelen op de veranderende buitenwereld, om een goede strategische partner te zijn door onder meer eerder dan voorheen aan te schuiven bij besprekingen met partners.

1.1.6.1 Tactisch doel: Omgevingsgerichtheid

Omgevingsmanagement

Omgevingsmanagement is gericht op de conditionering en het afstemmen van projecten met de omgeving en betrokken stakeholders. Dit omgevingsmanagement is bij Rijnland via de IPM-structuur belegd in projecten (IPM staat voor Integraal Project Management waarbinnen de specifieke rol van een omgevingsmanager is belegd).

Relatiemanagement

Het relatiemanagement van Rijnland is gericht op de langdurige relaties die Rijnland onderhoudt met onder andere gemeenten, regio's, provincies, natuur- en landbouworganisaties etc.

In 2017 zijn alle gemeenten bemenst met een relatiemanager. Via de relatiemanagers lopen met alle gemeenten gesprekken over strategische agenda's. In die gesprekken is veel aandacht voor het verkennen van wederzijdse ambities en voor het integraal oppakken van nieuwe opgaven zoals klimaatverandering, omgevingsvisies en de verdergaande verstedelijking. De eerste strategische agenda's zijn in 2017 gereed gekomen: Velsen en Zoetermeer.

In 2017 zijn in de vijf bestuurlijke regio's regionale watertafels georganiseerd waar Rijnland met stakeholders in het gebied de opgaven rondom klimaatverandering heeft verkend. De afsluitende Rijnlandbrede waterconferentie op 1 september 2017 viel samen met het afscheid van dijkgraaf Gerard Doornbos. De uitkomsten van deze reeks bijeenkomsten waren in het najaar van 2017 onderwerp van gesprek tijdens een strategiedag van D&H en een beeldvormende VV. De vraag die daarbij centraal stond was 'wat voor waterschap wil Rijnland

zijn?' Met het bestuur is verkend hoe Rijnland op een andere manier kan (samen)werken met zijn omgeving en gestalte kan geven aan de 'tweebenige overheid' (flexibel-ruimtegevend-innovatief versus risicobeperkend-in control).

Strategische communicatie

Het afgelopen jaar is ingezet op twee sporen. Het eerste spoor stond in het teken van de dialoog en het verder verdiepen van de relaties met stakeholders in het gebied. Hier is invulling aan gegeven met de in de vorige paragraaf beschreven watertafels. Daarbij is er campagne gevoerd om aandacht te vragen voor het watervraagstuk in het gebied en de rol van de verschillende stakeholders daarin.

Het tweede spoor richtte zich op het verbeteren van de basiscommunicatie van Rijnland. Er is een onlinemagazine verschenen evenals een VV-nieuws-update, een toolkit communicatie en er is actiever ingezet en gewerkt met social media. Er is ook actief meegelift en meegedaan met de landelijke 'Week van ons water'. De ingezette lijn wordt voortgezet in 2018.

Bestuurlijke zaken

In 2017 is de bestuurlijke planningsagenda een stap verder gebracht: vollediger, strategischer en communicatief aantrekkelijk. Er is een standaard toolkit (sjabloon, foto, video) voor terugkerende onderwerpen. Dit experiment van beeld en geluid bij onze bestuursvoorstellen krijgt een vervolg in 2018. Verder is de beeldvormende VV-vergaderingen een nieuwe impuls gegeven. Zo staat er voortaan één onderwerp centraal en worden externen uitgenodigd. Op de achtergrond is het bestuursproces gestroomlijnd door iBabs in de organisatie uit te rollen en zo de dienstverlening voor stellers, management en bestuur te verbeteren.

De werkgroep Vernieuwend Besturen heeft zich sterk gemaakt voor besturen op hoofdlijnen en het verleggen van het debat in de VV naar strategische vraagstukken. Er is een pilot gedaan voor het werken met kredietaanvragen in grotere brokken: de clusterkredieten. Om grip te houden op de uitgaven zijn spelregels geformuleerd en getoetst in een pilot. Daaruit is geconcludeerd dat het werken met clusterkredieten voor de organisatie werkbaar is zonder verlies van controle door het bestuur. Op basis daarvan is een voorstel door de VV geaccordeerd om in principe voortaan clusterkredieten aan te vragen. Het jaar 2018 is daarbij een leerjaar.

In de nieuwe cursus bestuurlijke sensitiviteit zijn medewerkers bewuster gemaakt van wat het betekent om te werken voor een bestuur. Last but not least begon dit jaar de nieuwe dijkgraaf en boegbeeld Rogier van der Sande.

Digitale dienstverlening

De belangrijkste diensten die Rijnland levert zijn digitaal beschikbaar via de website; waar nodig melden aanvragers zich aan met hun DigiD. Daarmee voldoet Rijnland aan de eisen van de Digitale Overheid 2017. Het zaakgericht werken voor vergunningverlening en handhaving is in 2017 ontwikkeld en wordt begin 2018 in gebruik genomen.

Omgevingswet

Rijnland heeft in 2017 stappen gezet in de voorbereiding op de komst van de Omgevingswet. Er is gebouwd aan en geoefend met het nieuwe instrumentarium: de Waterschapsverordening, het projectbesluit en de Omgevingsvisies en -plannen. Daarnaast is onderzocht wat het Digitaal Stelsel Omgevingswet (DSO) gaat betekenen. Dit alles is in nauwe samenwerking op nationaal en regionaal niveau gedaan. Deze zomer werd duidelijk dat vanwege de immense opgave voor de overheid de inwerkingtreding van de wet is uitgesteld tot en met 2021. De ontwikkelingen in de regio (Omgevingsvisies en -plannen, oefenpilots) en op nationaal niveau (samenwerking waterschappen, DSO) lopen gewoon door. Rijnland gaat dus ook in 2018 door op de ingeslagen weg. Dit werd onderstreept door het college tijdens een dit najaar gehouden strategische sessie over de Omgevingswet. Het college heeft aangegeven in overzichtelijke mate te willen experimenteren met het gedachtegoed van de Omgevingswet. Rond het digitaal stelsel wordt gekozen voor participatie zodat dit de ICT-opgave voor Rijnland zo klein mogelijk houdt.

Internationale samenwerking

Buitenlandse partijen doen regelmatig een beroep op Nederlandse kennis van water governance. Rijnland werkt hier samen met andere waterschappen, het bedrijfsleven,

overheden en kennisinstellingen aan mee. Elk vanuit een eigen belang en samen sterk door elkaars kracht. De Unie van Waterschappen ondersteunt dit werk onder de naam Dutch Water Authorities (DWA).

In Zuid Afrika is Rijnland samenwerkingspartner van twee Catchment Management Agencies. In 2017 hebben 2 bezoeken aan Zuid-Afrika plaatsgevonden met het accent op ontwikkeling van een waterbeheerplan, vaardigheden voor omgevingsmanagement en de uitrol van een datamanagement informatie systeem. In Roemenië heeft Rijnland een bijdrage geleverd aan een workshop op het gebied van regionaal water management en een bijdrage geleverd aan de Wetskills Water Challenge Roemenië. In Mali heeft Rijnland een bijdrage geleverd aan een workshop in Mali die gericht was op het maken van een stroomgebiedsvisie.

1.1.6.2 Tactisch doel: Kwaliteit van de organisatie

Organisatieverbetering ('Team2020')

In 2017 een aantal maatregelen ontworpen om de duidelijkheid en resultaatgerichtheid te versterken. Dat is nodig om een goede, professionele samenwerkingspartner te zijn en te blijven. Dit was ook eind 2016 gevraagd door de medewerkers als topprioriteit uit "Passie voor water". De genomen maatregelen betreffen het versterken van de balans in de matrixorganisatie en van de programmasturing met resultaatmanagers. Evenals het in lijn brengen van taken en verantwoordelijkheden met bevoegdheden en het verminderen van het aantal rollen. De nieuwe werkwijze is vastgelegd in een organisatiestatuuut. In 2018 en 2019 zal er steeds beter gewerkt worden op de nieuwe manier die uiterlijk vanaf 2020 volledig gemeengoed moet zijn.

Strategische personeelsplanning (SPP)

In 2017 zijn de overzichten per afdeling voor het eerst samengevoegd tot een Rijnlandbrede SPP. Hiermee ontstaat overzicht en inzicht. Deze SPP is besproken met de VV waardoor er een gezamenlijk beeld is ontstaan over de hoeveelheid mensen die nodig is om de komende jaren het werk uit te voeren. De SPP is nu nog vooral gericht op kwantiteit (aantal mensen). De komende jaren zal de SPP worden doorontwikkeld waarbij er aanvullende aandacht komt voor de competenties en ontwikkeling. De SPP zal jaarlijks worden geactualiseerd. De SPP is een onderlegger voor het MJP en de begroting.

Veilig werken

Wat veilig werken betreft is er in 2017 vooral geïnvesteerd in opleidingen en trainingen om het veiligheidsbesef op een hoger peil te krijgen zoals met een managementtraining voor leidinggevend en een veiligheidsopleiding voor de veiligheidscoördinatoren. Tevens is de risico-inventarisatie en evaluatie (RI&E) van alle Rijnlandse installaties (gemalen, stuwen, zuiveringen etc.) gestart die zal leiden tot meer inzicht in de veiligheidsrisico's en tot het uitvoeren van maatregelen om alle installaties voldoende veilig te maken en te houden.

Ziekteverzuim

Het totale verzuimpercentage in 2017 was 5,0%. Dit is een stijging ten opzichte van 2016 met 0,6%. Deze toename wordt ingegeven door een hoger aandeel van langdurige uitval (langer dan 44 dagen). Het verzuimpercentage openbaar bestuur en overheidsdiensten (bron CBS) bedroegen in 2016 5,3%. Landelijke cijfers over 2017 zijn nog niet beschikbaar.

Participatiewet

Rijnland is in 2016 gestart met de uitvoering van de Wet Banenafspraken als onderdeel van de participatiewet. Het gaat om het realiseren van banen voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt en het ervoor zorgen dat deze medewerkers duurzaam geplaatst en begeleid worden. Vanuit de Wet Banenafspraken moet de watersector 35 banen per jaar realiseren. Voor Rijnland komt dit overeen met 1,4 banen per jaar. In 2017 is 1,07 baan gerealiseerd waarmee het totaal eind 2017 uitkomt op 5,42 banen. Omdat Rijnland in 2016 is gestart met de uitvoering van de Wet Banenafspraken zal er nog een inhaalslag gemaakt moeten worden over de jaren 2014 en 2015.

Vastgoed

In 2017 is de aanbesteding van een nieuw vastgoedbeheersysteem voorbereid. Dit systeem wordt gezamenlijk met het hoogheemraadschap van Schieland en de Krimpenerwaard aanbesteed en aangeschaft. De interne werkprocessen zijn met de LEAN-methodiek effectiever en efficiënter ingericht.

Projectbeheersing

In 2017 is de professionalisering van de projectbeheersing voortgezet. De stappen die in 2016 zijn ingezet (clustering van Projecten en invoering PROSA) hebben in 2017 geleid dat de projecten steeds beter in control zijn. Elk projectcluster heeft nu een goed opgeleide manager projectbeheersing in het projectteam zitten.

Samen met assetmanagement en de beheerafdelingen is gewerkt aan het verbeteren van de scope van de projecten. Dit moet leiden tot een snellere projectrealisatie met minder scopeaanpassingen tijdens de doorlooptijd van de projecten en een snellere en goede overdracht aan de beheer- en onderhoudsafdelingen.

Calamiteitenorganisatie

Het beleidsterrein calamiteitenzorg heeft in 2017 ingezet op het verder ontwikkelen van het Calamiteitenhuis Rijnland en vooral het borgen daarvan op verschillende plekken in de organisatie. De bezetting van alle rollen is op orde; voor zowel de preparatie, de repressie als de nazorg. In het kader van vakbekwaamheid werden 56 activiteiten (opleidingen, trainingen en oefeningen) aangeboden, deels in samenwerking met derden. Er kwam uitbreiding in de vorm van een relatiemanager crisisbeheersing om de contacten met de veiligheidsregio's en andere crisispartners verder te versterken. De calamiteitenorganisatie kwam 13 keer in actie. Al deze opschalingen werden geëvalueerd door de evaluatiepool en de coördinatoren nazorg droegen, in nauwe samenwerking met de afdelingen, zorg voor de afhandeling van openstaande punten.

Belastingopbrengsten

In 2017 werden door te late levering van WOZ-bestanden door de Landelijke Voorziening WOZ (LV-WOZ) ong. 200.000 aanslagen een maand (eind april i.p.v. eind maart) later verzonden. De overige (combi)kohieren zijn in 2017 grotendeels opgelegd volgens de planning. De BSGR investeerde ook in 2017 in het verbeteren van de kwaliteit van de bestanden. Zo werd het verwerken van de uitval van de zuiveringsheffing bedrijven vroegtijdig opgepakt wat heeft geleid tot een maximale opbrengst voor het jaar 2014 en een hogere opbrengst voor 2015. De applicatie die de controles uitvoert op de kadastrale volledigheid werd procesmatig in beheer genomen. De gemeenten die in 2016 nog niet waren aangesloten op de LV-WOZ werden in 2017 allemaal aangesloten. Om te komen tot een kwalitatieve verbetering van de data werden de bronbestanden vanuit de Kamer van Koophandel opnieuw opgebouwd. Voor het vijfde jaar op rij ontving de BSGR een goedkeurende ISAE 3402 verklaring (een gestructureerd risicomangement model).

1.1.6.3 Tactisch doel: Informatievoorziening

De samenwerking op het gebied van Informatisering & Automatisering (I&A) met Schieland en de Krimpenerwaard (HHSK) is per 1-1-2017 formeel gestart. De I&A-medewerkers van HHSK zijn in dienst gekomen van Rijnland.

De I&A-ondersteuning van de twee waterschappen verloopt naar wens. Het rekencentrum van HHSK is in 2017 zonder problemen verhuisd en de kredietvoorstellen voor o.a. gezamenlijke infrastructuur en verbeterde informatieveiligheid zijn goedgekeurd. Het samen optrekken bij alle ICT activiteiten is gestart en werpt al de eerste vruchten af, maar is nog steeds in ontwikkeling. De twee waterschappen geven samen sturing aan de werkzaamheden van de gezamenlijke I&A-organisatie door middel van de gezamenlijke i-raad. In de i-raad wordt vanuit één architectuur en één I&A-visie gestuurd op het projectportfolio en de omvang en kwaliteit van het reguliere werk. Hierbij wordt tevens het juiste niveau van informatiebeveiliging bewaakt.

Op het gebied van informatiebeveiliging is 2017 veel gebeurd. Op nationale en internationale schaal hebben grote virusuitbraken duidelijk gemaakt dat veel ICT-systemen kwetsbaar zijn. Een onderzoek van de Rijnlandse rekenkamercommissie heeft ook in de Rijnlandse

infrastructuur een aantal kwetsbaarheid en aan het licht gebracht. De organisatie anticipeert hierop door een combinatie van korte termijn acties en structurele maatregelen op het gebied van ICT, fysieke beveiliging en gedrag van medewerkers. Net als in de fysieke beveiliging is 100% bescherming tegen digitale inbraken niet mogelijk. Informatiebeveiliging is daarmee nooit „klaar“ en vraagt om continue aanpassingen op actuele dreigingen.

Eind 2017 heeft Rijnland om de kwaliteit van de informatiebeveiliging verder te kunnen verhogen deelgenomen aan de landelijke audit aan de hand van de Baseline Informatiebeveiliging Waterschappen (BIWA).

Rijnland is in 2017 aangesloten op de Centrale Distributielaag van de waterschappen, waarmee veel gegevens aan de buitenwereld ter beschikking worden gesteld via het landelijke portaal Publieke Dienstverlening op de Kaart (PDOK).

Rijnland werkt voor wat betreft de archivering al 100% digitaal en ook steeds meer interactie met burgers en bedrijven verloopt digitaal.

Via Het Waterschapshuis neemt Rijnland deel aan landelijke projecten w.o. datamodellen (zoals DAMO voor watersysteemgegevens), het aansluiten op de omgevingswet en de implementatie van de privacy regelgeving.

Rijnland heeft meegedaan aan de landelijke 'sectorscan' die een beeld geeft van de mate waarin de waterschappen anticiperen op de digitale transformatie die zich in de samenleving voltrekt. Het algehele beeld is dat er in de komende periode een extra inspanning nodig is om te blijven voldoen aan de verwachtingen die burgers en bedrijven aan de overheid stellen. Samenwerking tussen de waterschappen is daarbij in toenemende mate van belang.

1.1.6.4 Tactisch doel: Duurzaam en innovatief

Innovatie

Voor 2017 lag de focus naast het organiseren van de pitchronde voor medewerkers en een inspirerend bezoek aan Rotterdam voor bestuurders bij een workshop voor leidinggevendenden om de wensen met betrekking tot een innovatief klimaat te onderzoeken. Eind 2017 is veel aandacht besteed aan organisatorische vernieuwing. De programma's worden steviger gepositioneerd en daar komt in 2018 een Rijnlandbrede innovatie agenda uit tot stand. De waterinnovatieprijs voor het keringenproject VIJG heeft Rijnland publieke aandacht opgeleverd. Innovatie is ook onderdeel in de uitvoering van bestuurprogramma's, zoals bij VIJG, met Blue Energy, stikstofverwijdering awzi Velsen, bij gebiedsprocessen, e.d. Zie ook alinea over EEP.

Uit de pitches met medewerkers zijn een drietal innovaties financieel gehonoreerd en platform Slappe Bodem is als sociale urgente innovatie onderkend. Een onderzoek naar 'gelijkspanning', een onderzoek naar 'de invloed van een exoot op de waterkwaliteit' en een onderzoek naar riothermie zijn gefaciliteerd.

Het innovatiefonds als stimuleringsfonds heeft een krachtige werking omdat het toegankelijk is voor elke medewerker in de organisatie, uit elk programma en uit de bedrijfsvoering, worden ideeën geopperd. De totale uitgaven bedroegen in 2017: 43.500 Euro. Voor 2018 is 250.000 Euro gereserveerd en liggen er verzoeken voor meer dan 100.000 euro (stand feb18)..

Duurzaamheid

In mei 2017 heeft de VV de Aanpak Duurzaam GWW vastgesteld als standaardmethode voor projecten van > € 500.000. In 2020 moet – conform de Green Deal Duurzaam GWW - in alle projecten met DGWW worden gewerkt.

In 2017 is DGWW toegepast in het projectcluster baggeren, het watergebiedsplan Midden en het cluster Dijken & Regionale keringen (DIRK).

In september 2017 is door de rijksoverheid het Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie gepresenteerd. Daarin is een agenda opgenomen voor de aanpak van wateroverlast, droogte/bodemdaling, hitte en overstroming. Als eerste stap moeten de gemeenten voor 2020, met ondersteuning van de waterschappen, klimaatstresstesten uitvoeren. Dit biedt een startpunt voor een dialoog over maatregelen en risico's en vertaling naar een regionale adaptatiestrategie waarbij goed moet worden mee gekoppeld aan andere opgaven en de omgevingsvisies. Bij de regionale klimaattafels (zie ook paragraaf Relatiebeheer) zijn de gemeenten en overige partners hierover

door Rijnland geïnformeerd waarbij tevens het gesprek is aangegaan over mogelijke oplossingen. Drie gemeenten zijn, in nauwe samenwerking met Rijnland, gestart met deze stresstesten. De rest van de gemeenten volgt de komende jaren. Om inzicht te krijgen in de gevolgen van klimaatverandering heeft Rijnland voor het hele gebied klimaatkaarten laten maken, zie <http://rijnland.klimaatatlas.net>

In het najaar is het vervolg op de watertafels en de afsluitende waterconferentie van 1 september opgepakt. Zo is het traject gestart om een visie op de ruimtelijke ordening vanuit waterbeheer te ontwikkelen. Deze visie helpt ons om duurzaam waterbeheer opgenomen te zien in de door provincies en gemeenten op te stellen omgevingsvisies. Duurzaam waterbeheer draagt weer bij om de gevolgen van klimaatverandering op te vangen.

In 2017 heeft Rijnland besloten om als convenantspartner toe te treden tot de Groene Cirkels. De andere convenantpartners zijn Heineken, provincie Zuid-Holland, Wageningen universiteit en Naturalis. De visie van de Groene Cirkels sluit volledig aan op de inzet om de overheid, het bedrijfsleven en de kennisinstituten nauwer samen te laten werken. Rijnland heeft in dit verband op zich genomen om de Groene Cirkel Water te beheren. Eén van de projecten die gestart is, is 'Klimaatbestendig Zoeterwoude Rijndijk' (inclusief de Grote polder en de Barre polder).

Tenslotte kan in dit kader vermeld worden dat Rijnland het Maatschappelijk Verantwoord Inkopen (MVI) in de 2e helft van 2017 volledig heeft omarmd. MVI biedt kansen voor de ambities op de bestuurlijke thema's Omgevingsgericht en Toekomstgericht werken. In lijn met het, mede namens Rijnland, ondertekende Manifest Maatschappelijk Verantwoord Inkopen zet Rijnland in de periode tot en met 2020 in op het optimaliseren, implementeren en toepassen van MVI in de organisatie.

Energie Efficiency Plan (EEP)

In 2017 bleek dat we onze doelstellingen voor 2021 uit het WBP5 en van het EEP (30% hogere energie-efficiency tussen 2005 en 2021, en de opwekking van 30% hernieuwbare energie in 2021) al hebben gehaald mede dankzij genomen maatregelen en de energiecredits van HVC. De bouw van het Gemini Windpark van HVC is in 2017 afgerond. Doordat de VV in maart 2017 heeft besloten dat we elektriciteit van Nederlandse wind gaan inkopen, halen we per 2019 ook het derde gestelde WBP-doel (30% CO₂-reductie per 2021). Daardoor hoefde het energie-efficiencyplan niet verder te worden uitgewerkt en zijn de vastgestelde EEP-maatregelen in uitvoering genomen. Naast diverse energiebesparingsmaatregelen betreft het de realisatie van de zonneweide awzi Katwijk. Deze is in 2017 aanbesteed; oplevering in 2018.

Ook zijn een aantal pilots en verkenningen begeleid: Blue Energy, Smartpolder (warmte uit oppervlaktewater nabij boezemgemaal) en warmte uit effluent bij awzi's Nieuwveen en Leiden-Zuidwest. Het gaat hier om het bijdragen aan business cases en het bedenken van eigendoms- en financieringsstructuren met geïnteresseerde derde partijen.

In mei 2017 heeft D&H besloten te streven naar energieneutraliteit in 2025 en met de VV via een beeldvormingsfase en opinievormingsfase voor het MJP 2019-2023 te komen tot een aanpak hiervoor.

De energie-opwekking via de vier WKKs op awzi bleef in 2017 achter door werkzaamheden vanuit ATEX en uitval WKK. De eigen opwekking in 2017 is daardoor lager uitgevallen dan begroot.

1.1.6.5 Wat heeft het programma BOD gekost in 2017?*Exploitatiekosten Programma BOD 2017*

Programma Bestuur, organisatie en dienstverlening	Jaarrekening 2017	Begroting na wijziging 2017	Begroting 2017	Vershil 2017	Vershil na wijziging in %
Netto exploitatiekosten	28,5	27,5	29,7	-/- 1,2	3,6%

De exploitatiekosten liggen per saldo € 1,2 mln lager dan in de programmabegroting. Dit komt in hoofdzaak door lagere advies- en onderzoekkosten voor calamiteitenplannen, personeelszaken en juridische zaken (-/- € 0,6 mln), lagere perceptiekosten BSGR (-/- € 0,2 mln), lagere onderhoudskosten gebouwen (-/- € 0,5 mln), vrijval van een deel van de pensioen- en wachtgeldvoorziening bestuur i.p.v. de begrote storting (-/- € 0,6 mln). Ook is er geen gebruik gemaakt van de post onvoorzien (-/- € 0,2 mln). Hoger waren de aan het programma BOD doorberekende personele- en overheadskosten (+/+ € 2,4 mln). Dit heeft voor een groot deel te maken met de extra kosten van het personeel dat in het kader van de I&A-samenwerking van het hoogheemraadschap van Schieland en de Krimpenerwaard (HHSK) werd overgenomen en waarvan de kosten niet meer konden worden opgenomen in de begroting. Ook niet begroot waren de extra automatiseringskosten die ontstonden door de I&A-samenwerking (+/+ € 1,3 mln). Tegenover de hogere automatiseringskosten en de extra personeelskosten staat een niet begrote bijdrage van HHSK in de I&A-samenwerking (-/- € 2,1 mln).

Verder waren de telefoonkosten hoger (+/+ € 0,3 mln) onder andere door de invoering van Skype voor business en het verbreden van de bandbreedte naar de buitenlocaties.

Tenslotte waren er diverse extra éénmalige opbrengsten (-/- € 1,0 mln.).

Bruto-investeringsuitgaven Programma BOD 2017

Programma BOD	Werkelijk 2017	Begroot 2017	% van Begroot
Bruto-investeringen (x € 1 mln)	1,3	0,9	144,4%

De uitgaven komen hoger uit dan in de begroting. Hoger zijn de uitgaven op met name het krediet "I&A-samenwerking met HHSK". Voor een nadere specificatie wordt verwezen naar bijlage 1-3.

1.2 Paragrafen

1.2.1 Ontwikkelingen 2017 ten opzichte van de programmabegroting 2017

Als gevolg van met name lage rentepercentages, later opleveren van investeringswerken, actief verkoopbeleid en meer opgelegde waterschapsbelastingen als gevolg van economische groei sluit de jaarrekening 2017 met een groot positief resultaat. Ook de relatief veel incidentele ontvangen exploitatiebijdragen c.q. subsidies in 2017 hebben een positieve invloed op het resultaat.

In het resultaat is een vrijval van de voorziening PFOS saneringen verwerkt van € 2,4. Deze voorziening is in 2010 gevormd voor saneringen van de PFOS verontreiniging bij Schiphol. In de resultaatbestemming wordt voorgesteld om dit bedrag te storten in een nieuwe te vormen bestemmingsreserve PFOS saneringen.

Voor het overige zijn er geen afwijkingen van de uitgangspunten en grondslagen, zoals deze voor de programmabegroting zijn gehanteerd.

1.2.2 Paragraaf incidentele baten en lasten

Het volgende overzicht geeft de incidentele baten en lasten weer.

	Totaal verschil t.o.v. de begroting	Waarvan incidenteel
LASTEN		
1. Rente en afschrijvingen	4,6	3,0
2. Personeelslasten	-/- 4,5	-/- 0,4
3. Goederen en diensten van derden	0,5	1,1
4. Bijdragen aan derden	0,1	0,0
5. Toevoegingen aan voorzieningen/onvoorzien	-/- 0,5	-/- 1,0
Saldo lasten	0,2	2,7
BATEN		
6. Financiële baten	-/- 0,2	0,0
7. Personeelsbaten	0,4	0,4
8. Goederen en diensten aan derden	7,5	3,1
9. Bijdragen van derden	0,7	0,8
10. Waterschapsbelastingen	3,2	0,0
11. Interne verrekeningen	4,8	2,4
Saldo baten	16,4	6,7
Saldo baten en lasten	16,6	9,4
12. Onttrekkingen aan reserves	0,1	0,1
13. Egalisatie van tarieven	0,0	0,0
14. Toevoeging rente aan reserves	0,0	0,0
Totaal verschil t.o.v. de primaire begroting	16,7	9,5
15. Toevoeging egalisatie reserves	-/- 6,7	-/- 2,9
16. Resultaat	10,0	6,6

(In dit overzicht betekent -/- een nadelig resultaat)

Onderstaand volgt een toelichting op de incidentele posten.

1. Rente en afschrijvingen

Het incidentele resultaat betreft lagere afschrijvingslasten. Dit is ontstaan door latere oplevering, lagere uitbetaalde bijdragen in stedelijke waterplannen, wijziging afschrijvingstermijn Rijnsaterwoudsche brug, afwikkeling SBG en verhoging kredietdrempel van € 50.000 naar € 100.000 met terugwerkende kracht.

2. Personeelslasten

De incidentele last van € 0,4 mln betreft hogere opleidingskosten.

3. Goederen en diensten van derden

Het incidentele voordeel van € 1,1 mln is vooral ontstaan door lagere kosten voor afvalverwerking en vuilafvoer (€0,5 mln), lager onderhoudskosten gebouwen en woningen (€ 0,5 mln) slibafvoer (€ 0,4 mln) lagere kosten van de financiële eenheid (€ 0,3 mln) en lagere advies- en onderzoekskosten (€ 0,4 mln). Aanvullende onderhoudsmaatregelen awzi Katwijk veroorzaakt een incidenteel nadeel (€ 1,0 mln).

5. Toevoegingen aan de voorzieningen/onvoorzien

Door PFOS is in 2017 achterstand ontstaan in de baggerwerken. Onder andere hierom is een bijstelling van de baggervoorziening noodzakelijk van € 1,2 mln. Vanwege aanpassing van de rekenrente hoeft er niet te worden gestort in de voorziening voor wachtgelden en pensioenen voor voormalige en huidige (hoog)heemraden (€ 0,6 mln). Als gevolg van een uitspraak in een arbitragezaak van een afgesloten baggerproject is ten laste van de baggervoorziening € 0,4 mln uitbetaald.

7. Personeelsbaten

In 2017 waren er meer personeelsleden gedetacheerd. Dit levert een incidenteel voordeel op van € 0,4 mln.

8. Goederen en diensten aan derden

Het hogere incidentele voordeel van € 3,1 mln is voor het grootste deel ontstaan door hogere incidentele opbrengst uit de verkoop van eigendommen van € 1,0 mln. Afrekeningen voor grensoverschrijdend afvalwater van oude jaren leverde een incidenteel voordeel op van € 0,7 mln. Verder waren er incidentele voordelen door diverse schadeuitkeringen € 0,4 mln, voorschot bijdrage Uvw inzake implementatie Omgevingswet € 0,3 mln, bijdrage gemeente Leiden voor overdracht beheer polders € 0,3 mln, hogere doorbelaste kosten verontreiniging en keurovertredingen (schouw) € 0,1 mln en diverse kleine bijdragen diensten voor derden € 0,3 mln.

9. Bijdragen van derden

Het voordelige incidentele resultaat ad. € 0,8 mln betreft een eenmalige bijdrage in voorbereidingskosten POV Centraal Holland (€ 0,4 mln), een eenmalige teruggave BTW 2009-2013 van de investeringsuitgaven van het bedrijfsrestaurant (€ 0,2 mln) en een bijdrage incident Julianabrug Alphen (€ 0,2 mln).

11. Interne verrekeningen

Het voordelige incidentele resultaat betreft het vrijvallen van de voorziening PFOS saneringen. In de resultaatbestemming wordt voorgesteld om dit te storten in een nieuw te vormen bestemmingsreserve PFOS saneringen.

12. Ontrekkingen aan reserves

Deze incidentele baat van € 0,1 mln betreft de niet begrote en bij de jaarrekening 2016 afgesproken onttrekking voor de kosten klimaatcampagne 2017.

1.2.3 Onttrekkingen aan overige bestemmingsreserves en voorzieningen

Omschrijving	Saldo per 01-01-2017	rente toe- voeging	opnamen (t.g.v. de exploitatie) /overhev.	Saldo per 31-12-2017
Overige bestemmingsreserves				
Reserve subsidie aanleg natuurvriendelijke oevers	0,2	-	-	0,2
Reserve oeverherstel	0,3	-	-	0,3
Reserve frictiekosten doelmatigheid	0,7	-	-	0,7
Reserve klimaatcampagne	0,2	-	0,2	-
Totaal overige bestemmingsreserves	1,4	-	0,2	1,2

Omschrijving	Saldo per 01-01-2017	toevoe- gingen (t.l.v. ex- ploitatie)	uitgaven	Saldo per 31-12-2017
Voorziening wachtgeld- en pensioenverplichtingen DB	6,9	-	0,7	6,2
Totaal voor arbeidsgerelateerde verplichtingen	6,9	-	0,7	6,2
Voorziening baggerwerken Rijnland	3,5	11,1	4,3	10,3
Totaal voor baggeren en saneren van waterlopen	3,5	11,1	4,3	10,3
Voorziening PFOS Saneringen	2,5	-	2,5	-
Totaal voor overige onderhoudswerkzaamheden	2,5	-	2,5	-
Totaal Voorzieningen	12,9	11,1	7,5	16,5

In de vastgestelde nota reserves en voorzieningen is het ontstaan, het doel en de omvang aangegeven. De onttrekkingen op de reserves zijn overeenkomstig de begroting na wijziging. De uitgaven op de voorzieningen betreffen de werkelijke uitgaven na aftrek van subsidies/bijdragen. Een nadere specificatie is in de toelichting op de balans opgenomen.

1.2.4 Personele paragraaf

Het personeelsbeleid van Rijnland is geënt op de organisatiedoelstellingen. Ook in 2017 zijn belangrijke (bestuurlijke) thema's als participatie, deregulering, dienstverlening, innovatie en duurzaamheid leidend geweest bij de invulling en uitvoering van het personeelsbeleid. Onderstaand de belangrijkste resultaten.

Strategische Personeelsplanning (SPP)

Het anticiperen op en aansluiten bij de ontwikkelingen in de omgeving is van groot belang voor Rijnland. Om dit te faciliteren, werken we met een SPP. Het SPP brengt in kaart welke externe en interne ontwikkelingen invloed hebben op de kerntaken van de organisatie en vervolgens mogelijk op de formatie, functies, rollen en de benodigde competenties.

Alle afdelings-SPP's zijn in 2017 herijkt en hebben consequenties zichtbaar gemaakt voor het aantal fte van de organisatie. Het bestuur heeft een keuze gemaakt uit drie scenario's en besloten tot een uitbreiding van 19,3 fte. De kwaliteit van het zittende personeel is wederom in een vlootschouw vastgelegd. Ook zijn maatregelen geformuleerd die nodig zijn om aan de toekomstige vraag te kunnen voldoen, zoals het inzetten van competentieontwikkeling, loopbaanadvies, outplacementtrajecten, opleiding en training.

Participatiewet

Rijnland is in 2016 gestart met de uitvoering van de Wet Banenafpraak, zijnde een onderdeel van de Participatiewet. Het gaat hier om het realiseren van banen voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt en het ervoor zorgen dat deze medewerkers duurzaam geplaatst en begeleid worden. Vanuit de Wet Banenafpraak moet de watersector 35 banen per jaar realiseren. Voor Rijnland komt dit overeen met 1,4 banen per jaar. In 2017 is 1,07 baan gerealiseerd waarmee het totaal eind 2017 uitkomt op 5,42 banen. Omdat Rijnland in 2016 is gestart met de uitvoering van de Wet Banenafpraak zal er nog een inhaalslag gemaakt moeten worden over de jaren 2014 en 2015.

Ontwikkeling en mobiliteit

De maatschappelijke ontwikkelingen en de snel veranderende omgeving, vragen om een flexibel en mobiel personeelsbestand. In 2017 is er daarom weer nadrukkelijk aandacht gegeven aan de loopbaan- en talentontwikkeling van medewerkers. Zo is er actiever gestuurd op besteding van het opleidingsbudget, het PBB. Ook is er in 2017 een teamleidersklas gestart. Met deze klas wordt het aanwezige potentieel binnen Rijnland actief benut. De geselecteerde deelnemers participeren in een traject waarin opleiding en praktijkervaring hand in hand gaan. Het traject loopt tot medio 2018. Tot slot is in 2017 de basis gelegd voor een mobiliteitsbureau. Doel van dit mobiliteitsbureau is primair om de vraag naar en het aanbod van medewerkers bij elkaar te brengen. De focus zal dus liggen op de interne doorstroom. Het mobiliteitsbureau opent in 2018 haar deuren.

Waterschapstalent

Het doel van Waterschapstalent is om de waterschappen bekend te maken bij net afgestudeerde, technisch georiënteerde, hoog opgeleide jongeren. Maar ook om innovatieve jonge medewerkers met potentieel in dienst te hebben. Daarnaast bevordert Waterschapstalent de samenwerking tussen de diverse waterschappen. In 2017 heeft er weer een selectiedag plaatsgevonden. Ook heeft er een aanbesteding plaatsgevonden voor het opleidingsprogramma 2018-2019. Dit alles heeft geresulteerd in de selectie van 20 trainees die in 2018 verdeeld zullen worden over 6 waterschappen, de Unie van Waterschappen en het Hoogwaterbeschermingsprogramma. Het programmamanagement is voor deze periode belegd bij waterschap Rivierenland en de opdrachtgever van het programma is Cees Vonk.

Aantrekkelijk werkgeverschap

In 2017 is gestart met het doorlichten van een aantal instrumenten en activiteiten die bijdragen aan aantrekkelijk werkgeverschap. Het project 'Rijnland als werkgever binnen de BV Water' moet bijdragen aan het realiseren van voldoende en gekwalificeerd personeel voor de komende jaren binnen Rijnland.

Integriteit

Het integriteitsbeleid is herzien op grond van de volwassenheidsmeting en kwetsbaarheidsanalyse door het CAOP in 2016. Dit heeft geresulteerd in het nieuwe concept actieplan 2018-2021. De belangrijkste accenten daarin liggen op een actieve rol van het management, het levend houden van het thema integriteit, aandacht voor communicatie en periodiek onderzoek van kwetsbare handelingen. Ook is een voorstel gedaan om de integriteitscoördinatie anders in te richten. Besluitvorming hierover vindt plaats in 2018. Tevens is een uitvraag gedaan voor een training morele oordeelsvorming voor het management.

In 2017 hebben in totaal acht collega's een beroep gedaan op de vertrouwenspersonen van Rijnland. De vermindering met het jaar daarvoor (toen veertien) zit vooral in het aantal besproken arbeidsconflicten. Het aantal gesprekken met onderwerp integriteit en ongewenste omgangsvormen is gelijk gebleven.

Ziekteverzuim

Het totale verzuimpercentage in 2017 was 5,0%. Dit is een stijging ten opzichte van 2016 met 0,6%. Deze toename wordt ingegeven door een hoger aandeel van langdurige uitval (langer dan 44 dagen). De verzuimpercentage-gegevens openbaar bestuur en overheidsdiensten (bron CBS) bedroegen in 2016 5,3%. Landelijke cijfers over 2017 zijn nog niet beschikbaar.

Op basis van de spreekuurcontacten van de bedrijfsarts heeft 29% van het langdurig verzuim (deels) een relatie met het werk. Inhoudelijk gaat het qua werkgerelateerde klachten om de volgende punten (in willekeurige volgorde): werkbelasting, communicatie en organisatorische aspecten, match medewerker-werk en fysieke zaken.

De directie heeft in april 2018 een verzuimaanpak vastgesteld om het verzuim te doen dalen.

De meldingsfrequentie is het gemiddeld aantal ziekmeldingen per medewerker per jaar. De totale meldingsfrequentie in 2017 was 1,2 in 2016 was dit 1,3. Het CBS genereert geen gegevens aangaande de meldingsfrequentie. Falcke en Verbaan gaan uit van een gemiddelde meldingsfrequentie van 1,3 (bron Falcke en Verbaan 2013).

Veilig en Gezond werken

Er is in 2017 een start gemaakt met de Arbeidsmiddelen-RI&E update. Deze zal naar planning medio 2018 gereed zijn. Ook is het werkvergunningenproces opnieuw opgezet. Werkvergunningen hebben tot doel om duidelijk vast te leggen onder welke omstandigheden er (met name bij risicovol werk) kan en mag worden gewerkt, zonder daarbij medewerkers, installatieproces(sen), de installatie, omgeving en milieu aan te tasten. Tevens is een begin gemaakt met de digitale werkvergunning als onderdeel van de Ultimo-HSE-module. Op intranet is de mogelijkheid geschapen om 'Lezen en Leren'-flyers te publiceren van leerzame voorvallen en meldingen. Verder zijn alle gevaarlijke stoffen zijn in kaart gebracht en opgenomen in een lijst. Ook alle besloten ruimten zijn in kaart gebracht met de bijbehorende risico's en beheersmaatregelen. Tot slot is er in 2017 een start gemaakt met het opstellen van bedrijfsnoodplannen voor alle zuiveringen.

Formatie en personeelsbestand

Het personeelsbestand zag er op 31-12-2017 als volgt uit (werkelijke bezetting):

Personeelsbezetting naar geslacht	personen 2016	Fte* 2016	personen 2017	Fte* 2017
Mannen	477	456,6	477	465,8
Vrouwen	205	173,3	207	176,1
Totaal	682	629,9	684	641,9

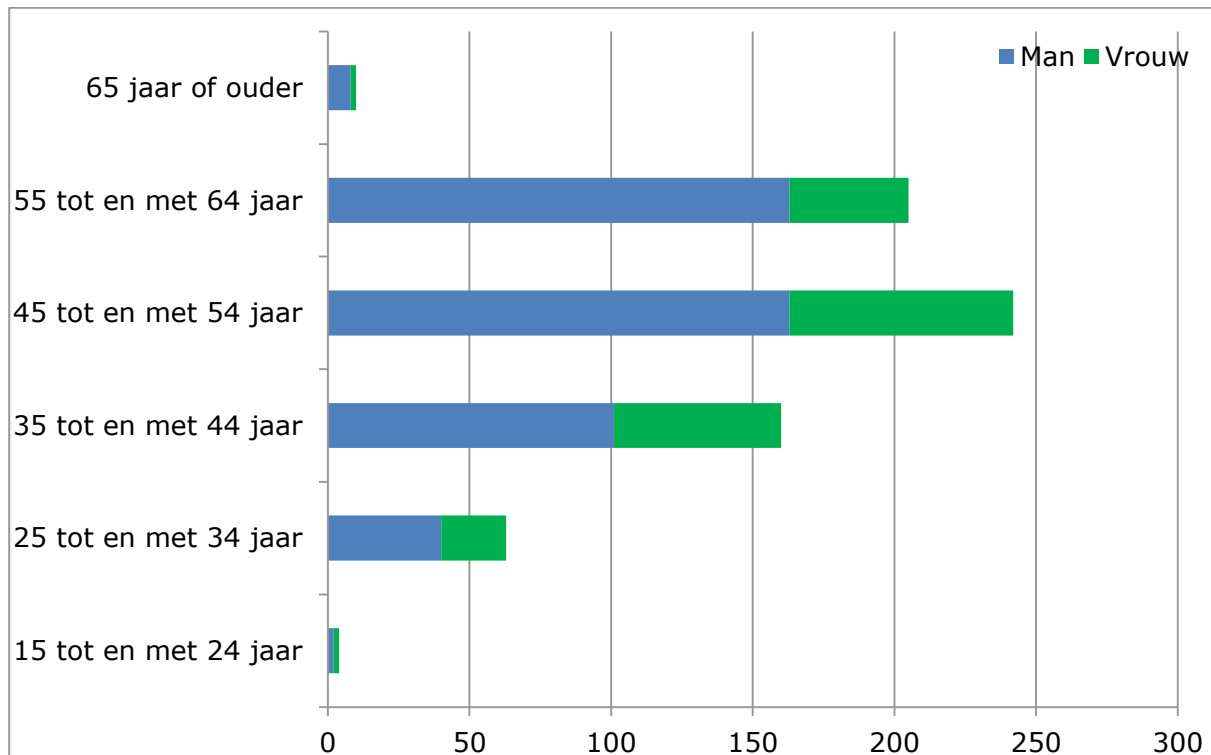
*) Incl. 4,4 fte trainees

In-, door-, en uitstroom personeel	2016	2017
In dienst getreden	48	37
Functiewijziging	40	46
Uit dienst getreden	35	44

Leeftijdsopbouw

Onderstaande grafiek laat de leeftijdsopbouw zien per 31-12-2017. Er zijn nog geen echte acute problemen. Het is noodzakelijk om een verjonging van ons personeelsbestand te bewerkstelligen om daarmee over een duurzaam inzetbare bezetting te beschikken en een toekomstbestendige organisatie te vormen. Dit krijgt ook aandacht binnen Strategische Personeelsplanning.

Gemiddelde leeftijd	2016	2017
Mannen	49,1	49,3
Vrouwen	45,5	46,3
Totaal	48,0	48,4

1.2.5 Waterschapsbelastingen

Opbrengsten

De totale bruto belastingopbrengst bedraagt € 199,2 mln. (begroot € 196,0 mln.) Het verschil wordt veroorzaakt door hogere opbrengsten bij de ingezetenenomslag (€ 0,5 mln), omslag gebouwd (€ 0,6 mln) en zuiveringsheffing huishoudens en bedrijven (€ 2,2 mln) en lagere verontreinigingsheffing (€ 0,1 mln).

Kwijtscheldingen/oninbaar

Het verloop van kwijtschelding/oninbaar is als volgt:

Indicatoren kwijtschelding/oninbaar	Rekening 2017	Begroting 2017	Rekening 2016
Kwijtschelding			
Aantal woonruimten ingezetenenomslag	28.545	29.000	28.721
Aantal v.e. zuiveringsheffing	56.806	60.000	58.097
Kwijtscholden bedrag x € 1,00	6.181.073	6.423.000	5.977.469
Oninbaar x € 1,00			
Ingezetenen	314.267	262.500	273.568
Gebouwd, Ongebouwd en Natuurterreinen	158.158	0	195.050
Zuiveringsheffing en Verontreinigingsheffing	529.734	450.400	429.801
Totaal oninbaar	1.002.159	712.900	898.419

Kwijtschelding

Als gevolg van economische groei is het aantal kwijtscheldingsverzoeken afgenomen. Er zijn in totaal 34.485 (2016 – 34.967) verzoeken ingediend. Deze verzoeken worden zoveel mogelijk via het inlichtingenbureau getoetst en automatisch afgehandeld (50,3%). Het percentage toegewezen verzoeken is met 79,6% iets hoger dan vorig jaar (78,6%) en lager dan begroot (82%). Als gevolg van hogere belastingtarieven ligt het bedrag wat gemoeid is met de kwijtscheldingsverzoeken in 2017 € 0,2 mln hoger dan in 2016 (€ 6,0 mln).

Net als vrijwel alle waterschappen voert Rijnland een ruim kwijtscheldingsbeleid (100% van de bijstandsnorm). Het zijn vooral gebruikers van woonruimten die kwijtschelding krijgen voor de watersysteemheffing en de zuiveringsheffing. Per 2013 zijn de kwijtscheldingsmogelijkheden van waterschappen verder verruimd voor zelfstandigen zonder personeel (ZZP-ers) en door de kosten voor kinderopvang erbij te betrekken. Voor dit laatste wordt Rijnland, net als alle waterschappen, t/m. 2017 gecompenseerd door het Rijk. Rijnland laat het beleid rondom kwijtschelding uitvoeren door de gemeenschappelijke regeling BSGR (BelastingSamenwerking Gouwe Rijnland). Het beleid is geharmoniseerd met de gemeenten binnen deze samenwerking.

Oninbaar

Het percentage oninbaar is in 2017: 0,50%, dit is gelijk aan de norm van maximaal 0,50 % zoals vastgelegd in de dienstverleningsovereenkomst (DVO). In de begroting 2017 is uitgegaan van een percentage voor oninbaar van 0,38%.

Prestatie-indicatoren	Rekening 2017	Begroting 2017	Rekening 2016
Perceptiekosten als percentage van de belastingopbrengst	2,91%	3,18%	2,72%
Bedrag oninbaar	1.002.159	712.900	898.419
Bedrag oninbaar als percentage van de belastingopbrengst	0,50%	0,38%	0,48%
Bedrag kwijtschelding	6.181.073	6.423.000	5.977.469
Bedrag kwijtschelding als percentage van de belastingopbrengst	3,10%	3,40%	3,18%
Percentage toegewezen kwijtscheldingsverzoeken	79,60%	82,00%	78,60%
Kwijtscheldingsnorm	100,00%	100,00%	100,00%

Netto opbrengsten per categorie

(x € 1 mln)	Jaarrekening	Begroting	Verschil	%
1. Opbrengst ingezetenen	52,7	52,2	0,5 V	1,0 % V
2. Opbrengst gebouwd	47,9	47,3	0,6 V	1,3 % V
3. Opbrengst ongebouwd/overigen	3,9	3,9	-	0,0 % V
4. Opbrengst wegen	2,6	2,7	0,1 N	3,7 % N
5. Opbrengst natuur	0,1	0,1	-	0,0 % V
6. Opbrengst zuiveringsheffing bedrijven	17,6	16,5	1,1 V	6,7 % V
7. Opbrengst zuiveringsheffing huishoudens	66,9	65,7	1,2 V	1,8 % V
8. Opbrengst verontreinigingsheffing	0,3	0,4	0,1 N	25,0 % N
Totaal	192,0	188,8	3,2 V	1,7 % V

Belastingtarieven 2017		
Ingezetenenomslag	€ 105,00	Per woonruimte
Omslag gebouwd	0,0279%	Van de WOZ-waarde
Omslag ongebouwd overig	€ 78,85	Per hectare
Omslag ongebouwd wegen	€ 315,40	Per hectare
Omslag ongebouwd natuur	€ 4,00	Per hectare
Zuiveringsheffing	€ 56,30	Per v.e.
Verontreinigingsheffing	€ 56,30	Per v.e.

Opbrengst ingezetenen/Zuiveringsheffing huishoudens

Als gevolg van minder ingediende kwijscheldingsverzoeken en meer heffingsplichtigen woonruimten (verbeteren kwaliteit van de bestanden) dan begroot liggen de werkelijke opbrengsten in totaliteit € 1,7 mln hoger dan waarmee in de begroting rekening was gehouden.

Opbrengst gebouwd

Er is nog een prognose opgenomen voor nog op te leggen aanslagen gebouwd over 2017 (€ 0,2 mln) vanwege nieuwbouw en WOZ-bezwaren welke nog afgehandeld moeten worden. Als gevolg van toename van de WOZ-waarden met ca. 4% liggen de werkelijke opbrengsten € 0,6 mln hoger. In de begroting 2017 is nog uitgegaan van 2,5% WOZ-waarden ontwikkeling.

Opbrengst verontreinigingsheffing

De lagere opbrengst verontreinigingsheffing van € 0,1 mln betreft lagere definitieve aanslagen oude jaren dan in de prognose was voorzien.

Opbrengst zuiveringsheffing bedrijven

Als gevolg van optimalisatie van de bestanden en vroegtijdig verwerken van de uitval ligt de opbrengst van de zuiveringsheffing bedrijven van voorgaande jaren € 1,1 mln hoger.

Lastendruk

In 2017 is in de begroting uitgegaan van een lastendrukstijging van 4,8%.

Debiteurenstand

Einde jaar is de debiteurenstand openstaande belastingvorderingen € 11,8 mln. (2016 € 10,8 mln.). Doordat in het laatste kwartaal van 2017 nog aanslagen inzake oude heffingsjaren zijn opgelegd en er ten opzichte van 2016 meer is opgelegd, is de debiteurenstand hoger dan eind vorig jaar.

Aantallen heffingseenheden bruto	Rekening 2017	Begroting 2017	Rekening 2016
Ingezetenen, aantal heffingsplichtige woonruimten	532.403	528.500	526.387
Gebouwd, WOZ-waarden x € 1 mln	172.088	169.456	166.402
Ongebouwd, aantal heffingsplichtige hectaren	49.968	49.450	49.689
Natuurterreinen, aantal heffingsplichtige hectaren	20.572	21.450	21.600
Wegen, aantal heffingsplichtige hectaren	8.346	8.500	8.381
Zuiveringsheffing, aantal heffingsplichtige vervuilingseenheden	1.541.579	1.528.000	1.530.012
Verontreinigingsheffing, aantal heffingsplichtige vervuilingseenheden	8.037	8.000	8.043

1.2.6 Risicoparaagraaf en weerstandsvermogen

Algemeen

In deze paragraaf wordt de stand van zaken behandeld van de in de programmabegroting 2016 gepresenteerde restrisico's en overige niet begrote, optredende risico's in 2016.

Restrisico's zijn de risico's die overblijven na genomen of te nemen beheersingsmaatregelen.

Een risico hoeft niet per sé een bedreiging te zijn. 2017 laat zien dat Rijnland meerdere kansen heeft 'gepakt'. Zo heeft Rijnland – mede door de aantrekkende economie – meer eigendomspercelen verkocht dan begroot. Ook was nog steeds sprake van een lagere rente dan begroot. De verbeterde conjunctuur leidde ook tot meer belastingopbrengsten.

De voorgedane risico's werden of voldoende beheerst, zoals de tijdelijke vacaturestop, of hebben geleid tot enkele aanvullende kredieten, onder meer voor awzi Katwijk. Onder de streep was sprake van een relatief groot positief jaarrekeningresultaat, zodat de Rijnlandse weerstandscapaciteit over 2017 meer dan voldoende robuust is. De risico's van de bereikte effecten zijn overigens uiteengezet in de WBP5-Effect- en Middelenmonitor 2017.

Restrisico's

Eind 2017, begin 2018 is sprake van enkele langlopende, risicovolle dossiers die zich nog niet in de fase van afronding bevinden. Het betreft overwegend incidenten met een langdurig afwikkelingstraject. De stand van zaken per restrisico is in dezelfde tabel weergegeven.

Updates volgen via de Buraps.

	Omschrijving risico (met portefeuillehouder)	Stand van zaken 2017
1	Onzeker economisch klimaat (Pluckel) Hoewel de economie steeds meer lichtpuntjes toont, is het inschatten van rentelasten, energieprijzen e.d. een hachelijke zaak. Rijnland is een kapitaalintensieve organisatie en daarmee gevoelig voor rentefluctuaties.	Hoewel het economische klimaat steeds minder voorspelbaar wordt, heeft een en ander voor Rijnland redelijk goed uitgekapt. De rentelasten zijn bijvoorbeeld lager dan begroot en mede door de hogere WOZ-waarden en meer bebouwing liggen de belastingopbrengsten hoger dan begroot. Deze meevallers worden uiteraard terug aan de belastingbetaler gegeven, wat uit de voorgestelde 'resultaatbestemming' blijkt.
2	Korting/onvoorzien investeringsramingen (allen) Rijnland vaart scherper aan de wind qua investeringsramingen. Rijnland hanteert in dit kader een zogeheten kapitaallastenkorting van 10% (2017: € 0,8 mln). Het negatieve risico is dat deze korting te hoog kan zijn.	De investeringsuitgaven liggen binnen de bandbreedtes van de begroting, hoewel sprake is van grote verschillen tussen de programma's (waterveiligheid en voldoende water onder-schrijvingen en verschuivingen naar latere jaren, terwijl bij waterketen overwegend sprake is van door de vv goedgekeurde overschrijvingen. De afschrijvingskosten vallen lager uit, omdat in het algemeen projecten later worden opgeleverd dan was opgenomen in de begroting 2017.
3	Niet voorziene ontwikkelingen bij verbonden partijen (diverse poho's) Rijnland werkt samen met acht verbonden partijen en meerdere samenwerkingsverbanden.	De stand van zaken en de voorgedane ontwikkelingen zijn per verbonden partij separaat toegelicht in paragraaf 1.2.8 Stand van zaken Rijnlandse verbonden partijen 2017. Zo was onder de spreekwoordelijke streep sprake van onder meer een positief, niet begroot resultaat bij de BSGR. Dit was reeds in de burap en de begrotingswijziging meegenomen.

	Omschrijving risico (met portefeuillehouder)	Stand van zaken 2017
F4	Grondwateroverlast aan kust Noordwijk (Langeslag) In 2013 is de kustversterking Noordwijk opgeleverd. Een werk dat zich kenmerkt door de zogeheten dijk-in-duin constructie. Inmiddels is gebleken dat dit werk bij heeft gedragen in grondwateroverlast in een aantal kelders van bewoners en bedrijven in Noordwijk.	Gedurende 2016 hebben enkele tientallen bewoners een verzoek tot nadeelcompensatie ingediend. De meeste verzoeken zijn in 2017 behandeld door de Schadeadvies-commissie. Op basis van hun adviezen heeft D&H een schadevergoeding vastgesteld, waarna uitkering heeft plaatsgevonden. De in najaar 2016 gerealiseerde drain in de boulevard van Noordwijk van € 1,0 mln functioneerde niet. Rijnland bereidt in 2018 nieuwe, effectievere maatregelen voor. In de tussentijd wordt verdere grondwateroverlast zoveel mogelijk voorkomen middels een tijdelijke pompvoorziening. Mede hiervoor is in januari 2018 een voorbereidingskrediet van € 0,5 mln gevraagd. Het HWBP-2 heeft toegezegd de door Rijnland uitgekeerde schadevergoeding en de kosten voor de tijdelijke pompvoorziening en nieuw te realiseren maatregelen te financieren. Daarnaast zal het ook een groot deel van de kosten voor de niet functionerende drainage subsidiëren.
5	PFOS-sanering (Leewis/v.d Sande) Vanwege het blusmiddelincident op Schiphol in de zomer van 2008 is de bodem onder vijf opslagbassins, waarin tijdelijk blusmiddel bevattend water is opgeslagen, vervuild met PFOS. Hoewel Rijnland zichzelf niet verantwoordelijk acht, heeft op 17 juli 2014 de afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State het beroep tegen de bestuursdwang die Rijnland was opgelegd voor de slibsanering ongegrond verklaard.	De verontreiniging onder de bassins wordt nog altijd beheerst, zodat de verontreiniging zich niet verder verspreidt. Omdat er geen (landelijke) normen voor PFOS zijn wordt deze situatie tot op heden in stand gelaten. In 2017 hebben de provincie Noord-Holland en de gemeente Haarlemmermeer wel normen opgesteld. Hiermee kan o.a. bepaald worden wat de (on)mogelijkheden zijn voor hergebruik van de verontreinigde grond en wat mogelijke terugsaneerwaarden zijn. Tot op heden heeft dit niet tot concrete voorstellen van het bevoegd gezag geleid. Rijnland overlegt enkele malen per jaar met alle betrokkenen over de beheersing van de verontreiniging en mogelijke eindoplossingen en zal het bestuur tijdig informeren indien zich nieuwe ontwikkelingen voordoen. Relevant is dat tijdens enkele baggerwerken eveneens PFOS is aangetroffen. Meer hierover in het programma Voldoende Water.
6	Financiering te herstellen calamiteiten (allen) Jaarlijks heeft Rijnland te maken met diverse en uiteenlopende calamiteiten. De oorzaken kunnen zowel extern als intern zijn. De bestrijding en het herstel naar de oorspronkelijke of gewenste situatie vergt een noodzakelijke financiering die vaak niet begroot is. Persleidingbreuken en piekbuien zijn hiervan terugkerende voorbeelden.	• De gemaakte kosten voor het kranenincident van Alphen aan den Rijn van augustus vorig jaar zijn inmiddels in zijn geheel ontvangen. • De voorgedane hoosbuien begin 2017 hebben voor enige overlast gezorgd, maar konden worden aangepakt met de gebruikelijke personele inzet en met beperkte materiële gevolgen voor Rijnland. • De financiële gevolgen van het herstel van de calamiteuze situatie op de awzi Aalsmeer waren beperkt. • De drie voorgedane persleidingbreuken in de regio Haarlemmermeer waren zonder relatief grote gevolgen.
7	Mate van zekerheid (extra) opbrengsten (Pluckel) Rijnland heeft gerekend met extra opbrengsten gedurende 2017 als gevolg van o.a. enkele boekwinsten van te verkopen eigendommen. Ook hier is sprake van een kans op meer- of minderopbrengsten.	Rijnland is over enkele grote grondpercelen in onderhandeling met projectontwikkelaars. Deze opbrengsten worden na 2017 verwacht. Mede door de verkoop van enkele voormalige dienstwoningen en kleinere grondpercelen liggen de boekwinsten over 2017 hoger dan begroot.

	Omschrijving risico (met portefeuillehouder)	Stand van zaken 2017
8	Kans op overschrijdingen budget beheer en onderhoud (Haan, Langeslag) Eind 2016 zou Rijnland moeten beschikken over een zo volledig mogelijk beeld van de onderhoudstoestand van zuiveringstechnische werken. Deze inzichten waren nog niet geheel verwerkt in deze begroting en kunnen leiden tot hogere beheer- en onderhoudskosten doordat bijvoorbeeld installaties meer correctief onderhoud nodig hebben, langer open moeten blijven. Verder kunnen de verbouwingen aan de awzi's de effluentkwaliteit in 2017 negatief beïnvloeden, wat overigens door verruiming van de juridische kaders mede wordt ondervangen.	Het exploitatiebudget voor onderhoudskosten ligt € 1,1 mln hoger dan begroot. De belangrijkste oorzaak betreft onderhoudswerkzaamheden voor de awzi Katwijk. Deze maakten onderdeel uit van een door de VV goedgekeurde begrotingswijziging in de burap. De effluentkwaliteit is in 2017 negatief beïnvloed. Nadere informatie staat in het programma Waterketen.
9	Juridische risico's (meerdere poho's) Rijnland heeft in 2016 diverse rechtszaken c.q. juridische risico's lopen. In bijna alle gevallen is sprake van los van elkaar staande incidenten en lopen (hogere) beroepen, zoals: a) Kustversterkingen in Katwijk en Noordwijk kans op claims op nadeelcompensatie. b) Gerechtelijke procedures opstalrechten; Gezien het grote aantal uitvoeringsprojecten en andere Rijnlandse initiatieven is in het algemeen sprake van relatief weinig claims, rechtszaken en arbitragezaken. Dit vindt mede zijn oorzaak in een adequate omgevingsparticipatie en dito voorbereiding van projecten e.d.	<i>a. Nadeelcompensaties (Pluckel):</i> Voor het Kustwerk Katwijk zijn tot nu toe circa 80 nadeelcompensatie-verzoeken afgewikkeld. Over een aantal claims lopen beroepsprocedures bij de rechtbank. Het kan nog enige tijd duren tot half 2018 naar verwacht wordt, voordat alle kwesties definitief zijn afgerond. De toegewezen claims passen binnen het projectbudget en komen voor vergoeding door het HWBP in aanmerking. De nadeelcompensatieverzoeken en bijbehorende concept-adviezen over de kustversterking Noordwijk zijn grotendeels gereed. Rijnland heeft het HWBP eveneens gevraagd voor een bijdrage in de bijbehorende uitgaven. <i>b. Opstalrechten' (Langeslag):</i> De Hoge Raad heeft uitspraak gedaan en Rijnland op nagenoeg alle punten in het gelijk gesteld. De tegenpartij, SBOH, is verder gaan procederen, over het bouwrijp maken van de grond waarop de opstalrechten zich bevinden. Rijnland ziet een en ander met vertrouwen tegemoet. De uitspraak wordt medio 2018 verwacht. <i>c. Overige arbitragezaken:</i> Over een baggerwerk in Bloemendaal wees de arbitragecommissie in november 2017 de vordering van de aannemer op enkel punten af, maar was de uitspraak overwegend negatief voor gemeente en Rijnland. In overleg met de gemeente is niettemin besloten daartegen geen hoger beroep in te stellen. De budgettaire gevolgen van de uitspraak voor Rijnland zijn binnen de financiële kaders gebleven.
10	BTW (Pluckel) Op 1 januari 2016 zijn Rijnland en Schieland en de Krimpenerwaard een gezamenlijke financiële administratie gestart. Hierbij wordt het leerstuk 'kosten voor gemene rekening' toegepast om geen BTW in rekening te hoeven brengen over kosten (met name om loonkosten) die niet eerder met BTW belast waren. Op dezelfde basis is een samenwerking op I&A-gebied gestart per 1 januari 2017. De belastingdienst had nog geen definitieve goedkeuring verleend voor de toepassing hiervan.	In overleg met de belastingdienst is dit risico van de baan.

	Omschrijving risico (met portefeuillehouder)	Stand van zaken 2017
11	Tariefdifferentiatie wegen (Pluckel) Een risico dat de verdeling van waterschapslasten raakt is de uitspraak van de rechtbank Overijssel over verharde openbare wegen (28-12-2016). De uitspraak is dat de tariefdifferentiatie voor ongebouwd wegen zich alleen mag uitstrekken over verharde weggedeelten, en niet zoals nu inclusief onverharde gedeeltes. Dit zou betekenen dat de belastingcategorie overig ongebouwd een deel van de waterschapsbelastingen van de wegeigenaren voor zijn rekening moet nemen, wat kan leiden tot een tariefsverhoging van ca. 10% voor ongebouwd overig. Waterschap Zuiderzeeland heeft hoger beroep aangetekend.	Het gerechtshof Arnhem-Leeuwarden heeft de uitspraak van de rechtbank Overijssel op 12 december 2017 in hoger beroep bevestigd. Het waterschap heeft tegen de uitspraak van het Gerechtshof beroep in cassatie bij de Hoge Raad ingesteld. Verwachting is dat het ongeveer één jaar kan duren voordat de Hoge Raad met een beslissing komt. Tot 1 februari 2018 waren bij de BSGR nog geen bezwaren tegen de belastingaanslagen van wegbeheerders binnen gekomen. Via de P&C-cyclus, of indien noodzakelijk eerder en separaat, wordt de VV hierover geïnformeerd.

1.2.7 Financiering

Voor de financiering van de materiële- en financiële vaste activa maakt Rijnland gebruik van interne middelen zoals reserves en voorzieningen en van in voorgaande jaren afgesloten langlopende geldleningen. Voor zover deze middelen niet toereikend zijn, worden de vaste activa gefinancierd met vlottende schuld en nieuwe langgeldleningen. Vlottende schuld bestaat uit aangetrokken kortgeld en het verschil tussen debiteuren en crediteuren.

Het wettelijke kader hierbij is de Wet financiering decentrale overheden (FIDO) die voorschrijft tot welk bedrag kortlopende geldleningen mogen worden afgesloten. Voor Rijnland betekent deze kasgeldlimiet dat in 2017 de kortgeldschuld gemiddeld per kwartaal maximaal € 48,8 mln mag bedragen.

Overzicht kasgeldlimiet per kwartaal

x € 1 mln	Netto vlottende schuld 1e kwartaal 2017	Netto vlottende schuld 2e kwartaal 2017	Netto vlottende schuld 3e kwartaal 2017	Netto vlottende schuld 4e kwartaal 2017
primo maand 1	-62,0	-107,7	-15,2	-8,5
primo maand 2	-94,1	-109,5	-12,7	-28,2
primo maand 3	-103,3	-90,0	-0,3	-41,4
Gemiddeld	-86,5	-102,4	-9,4	-26,0
Kasgeldlimiet (KGL)	48,8	48,8	48,8	48,8
Ruimte onder KGL	0,0	0,0	39,4	22,8
Overschrijding KGL	-37,7	-53,6	0,0	0,0
Begrotingstotaal	212	212	212	212
Percentage	23%	23%	23%	23%
Kasgeldlimiet	48,8	48,8	48,8	48,8

Ook moet aan de in deze wet beschreven renterisiconorm worden voldaan. Uitgangspunt voor het invoeren van deze renterisiconorm is het streven naar een spreiding van looptijden van langgeldleningen met het oog op een beperking van renterisico's. Rijnland voldoet hier ruim aan. Het in 2017 op langgeld afgeloste bedrag ad. € 26,7 mln blijft ruim binnen de renterisiconorm van € 63,6 mln.

Er zijn bij Rijnland in 2017 geen ontwikkelingen die ten opzichte van voorgaande jaren een relevante invloed uitoefenen op het risicoprofiel, de financiële posities, de vermogenswaarden en de geldstromen. Derhalve kan het risicoprofiel van de Rijnlandse financiering als laag worden gekenschetst. In de leningenportefeuille vaste schuld bevindt zich geen enkele lening met de mogelijkheid van renteherziening tijdens de looptijd. Krediet-, koers- en valutarisico's worden niet gelopen. Het gemiddelde rentepercentage van de langgeldportefeuille is 1,922%.

Bij de start van 2017 bedroeg de Rijnlandse financieringsbehoefte € 89,0 mln. In de begroting was rekening gehouden met € 47,6 mln. De financieringsbehoefte is in de loop van 2017 toegenomen tot € 149,4 mln (begroting € 140,6 mln).

De specificatie van de mutatie in de financieringsbehoefte is als volgt:

Mutatie in de financieringsbehoefte 2017	Jaarrekening	Begroting
Beginstand financieringsbehoefte 2017	€ 89,0 mln	€ 47,6 mln
Aflossing langgeldleningen	€ 26,7 mln	€ 26,7 mln
Afname reserves en voorzieningen	€ -19,6 mln	€ 1,3 mln
Investerings excl. Baggerwerken (netto)	€ 97,8 mln	€ 106,0 mln
Totaal bestedingen	€ 193,9 mln	€ 181,6 mln
Afschrijvingen	€ 44,5 mln	€ 41,0 mln
Eindstand financieringsbehoefte 2017	€ 149,4 mln	€ 140,6 mln

De dekking van de financieringsbehoefte ultimo 2017 van € 149,4 mln is als volgt:

Dekking financieringsbehoefte 2017	Jaarrekening	Begroting
Nieuwe vaste geldleningen	€ 90,0 mln	€ 93,0 mln
Kortgeldleningen	€ 44,7 mln	€ 47,6 mln
Netto vlottende schuld (excl. Kortgeld)	€ 14,7 mln	€ -
Totaal	€ 149,4 mln	€ 140,6 mln

Rijnlands uitgangspunt bij het aantrekken van vreemd vermogen is een zo voordelig mogelijke financiering van de vaste activa, met inachtneming van de financieringsvoorschriften. Conform het delegatie- en mandaatbesluit is het college van dijkgraaf en hoogheemraden gemachtigd tot het aangaan van geldleningen.

De rentepercentages over 2017 bedroegen:

- afgesloten langlopende geldleningen	2,063% (begroting: 2,061%)
- nieuw afgesloten langgeldleningen	1,050% (begroting: 2,000%)
- af te sluiten kortlopende geldleningen -/-	0,191% (begroting: 0,000%)
- Reserves en voorzieningen	0,000% (begroting: 0,000%)
- netto vlottende schuld	0,000% (begroting: 0,000%)

Renteomslag

Er wordt pas overgegaan tot het aantrekken van externe financieringsmiddelen als de liquiditeitspositie van het waterschap daar aanleiding toe geeft. Mede gelet op het bovenstaande worden de beschikbare financieringsmiddelen niet aangewend voor financiering per project maar voor de financiering van het gehele complex van vaste activa. Het omslagpercentage voor 2017 over de boekwaarde per 1 januari is 1,60 (begroot 1,85).

Kaders voor houdbare schuld en financieel bestendig beleid

Het afgesproken kader is een schuldenplafond in 2026 van maximaal 300% van de belastingopbrengsten en afbouwend naar 250% in 2033.

	Jaarrekening 2017	Begroting 2017	Jaarrekening 2016
Aandeel schuldenplafond	287%	294%	288%
Aandeel kapitaallasten	27,9%	30,8%	32,5%

1.2.8 Stand van zaken Rijnlandse verbonden partijen 2017

I. GR Slibverwerking 2009 (als aandeelhouder in HVC)	
Naam	GR Slibverwerking 2009
Vestigingsplaats	Rotterdam
Rechtsvorm	gemeenschappelijke regeling
Wat levert het Rijnland op als klant	Voorzieningszekerheid slibverwerking op een duurzame wijze tegen een aanvaardbare prijs. Zie ook toetsingskader opt-outregeling HVC. Vastgesteld in de VV van 26-1-2011.
Voordelen op kosten, kwaliteit en kwetsbaarheid	Optimalisatie in de slibketen met het zoveel mogelijk beperken van de slibproductie en daardoor kosten beperken en op termijn opbrengsten te genereren. Met een grote partner als HVC vermindert de kwetsbaarheid van het slibverwerkingsproces. Met HVC kunnen duurzaamheids- en efficiencydoelstellingen gerealiseerd worden waarvoor de 5 waterschappen alleen te klein zijn en niet de kennis en ervaring voor kunnen mobiliseren.
Bestuur en evt. toezicht	Dagelijks bestuur bestaande uit db-leden van deelnemende waterschappen met een voorzitter van Rijnland. Toezicht op HVC door een Raad van commissarissen met 8 leden, waaronder 1 commissaris expliciet namens de waterschappen.
Jaar van oprichting/instelling	GR vanaf 2009
Vertegenwoordiging Rijnland	Hoogheemraad in algemeen en dagelijks bestuur.
Algemene doelstelling / businesscase	Voorzieningszekerheid slibverwerking op een duurzame wijze tegen een aanvaardbare prijs. Zie ook toetsingskader opt-outregeling HVC. Vastgesteld in de VV van 26-1-2011.
Beoogde resultaten voor 2017	Optimalisatie in de slibketen met het zoveel mogelijk beperken van de slibproductie: voorbereiden fosfaatterugwinning op realisatie met ingang van 2018. Zorgen voor gematigde tariefsontwikkeling en een onderbezettingsverlies beperken.
Gerealiseerde resultaten 2017	De terugwinning van fosfaat uit zuiveringsslib loopt vertraging op. Aanvankelijk zou dit met ingang van 2018 gerealiseerd zijn, maar dit wordt op z'n vroegst 2019. Bij terugwinning levert dat een korting van € 5 per ton op het slibverwerkingstarief op maar ook het tariefsvoordeel staat onder druk. Bij HVC aangedrongen op een adequate en meer tijdige informatievoorziening op dit gebied. De tariefsontwikkeling is sinds fusie met HVC in 2010 onder het inflatieniveau gebleven.
Eigen vermogen (peildatum)	€ 0 (eind 2016)
Vreemd vermogen (peildatum)	€ 0,05 mln (eind 2016)
Rijnlands financieel belang	Deelneming in HVC via GR € 11.345
Wijziging in Rijnlands belang?	Nee

II. NWB	
Naam	Nederlandse Waterschapsbank
Vestigingsplaats	Den Haag
Rechtsvorm	Naanloze vennootschap
Wat levert het Rijnland op als klant	De aandelen van de NWB zijn voor 81% in handen van de waterschappen, waaronder Rijnland. Hiermee is Rijnland verzekerd van een efficiënte en effectieve toegang tot geld- en kapitaalmarkten.
Voordelen op kosten, kwaliteit en kwetsbaarheid	Vanwege de economische crisis zijn er strengere internationale richtlijnen (Basel-3) waardoor voorlopig geen dividend aan de aandeelhouders wordt uitgekeerd). Voorheen was dit wel het geval en een extra motivatie om een aandelenpakket aan te houden. Gezien de winstgevendheid van de bank komt dividenduitkering vanaf 2018 weer in zicht. De NWB opereert op een traditionele manier met een laag risicoprofiel en is daarmee een bovengemiddeld betrouwbare financier. Dit draagt bij aan een stabiele renteontwikkeling.
Bestuur en evt. toezicht	Driehoofdige directie (nu tijdelijk twee na vertrek directievoorzitter naar kabinet Rutte III), onder toezicht van Raad van commissarissen met 8 leden.
Jaar van oprichting/instelling Vertegenwoordiging Rijnland	1953 (na de watersnoodramp) Hoogheemraad in Algemene vergadering van Aandeelhouders
Algemene doelstelling / businesscase	De aandelen van de NWB zijn voor 81% in handen van de waterschappen, waaronder Rijnland. Hiermee is Rijnland verzekerd van een efficiënte en effectieve toegang tot geld- en kapitaalmarkten.
Beoogde resultaten voor 2017	Het voldoen aan Basel-3-normering (zgn. Tier-1 ratio naar 7%) per 1 januari 2019. Hiervoor aanvullend hybride vermogen aantrekken (eigen/vreemd vermogen met een gemengd karakter en een hoge rentevergoeding).
Gerealiseerde resultaten 2017	Een zorg blijft het voldoen aan de kapitaaleisen uit Basel-3. In het huidige tempo gaat de opbouw te langzaam. Er wordt vertrouwd op de lobby richting Brussel dat voor publieke banken een verlicht regime gaat gelden. Gezien de onzekere uitkomst kan pas met ingang van 2019 weer een dividenduitkering verwacht worden. Ook in 2018 is nog inhouding van winst nodig om eigen vermogen op te bouwen. De kapitaaleis wordt per 1 januari 2019 geëffectueerd. Eerder is gemeld dat het 2018 zou zijn, maar dit is uitgesteld. Er is al hybride kapitaal van provincies aangetrokken om aan de Basel-3-norm te voldoen maar dit is nog niet toereikend.
Eigen vermogen (peildatum) Vreemd vermogen (peildatum)	€ 1.507 mln (eind 2016) € 92.581 mln (eind 2016)
Rijnlands financieel belang	Deelneming € 825.000, vanaf 2012 geen dividenduitkering meer vanwege vereiste vermogensopbouw op grond van Basel-3. Met ingang van 2019 komt uitkering van dividend weer geleidelijk op gang.
Verandering Rijnlands belang?	Nee

III. MeerGrond V.O.F.	
Naam	MeerGrond, be- en verwerking van baggerspecie
Vestigingsplaats	Hoofddorp
Rechtsvorm	Vennootschap onder firma
Wat levert het Rijnland op als klant	De bedrijfsvoering is gestaakt. MeerGrond zit nog in de aanloopfase van het project inrichting van het terrein als onderdeel van Park-21 zodat zo spoedig mogelijk (maar niet eerder dan 2019) opgeleverd kan worden en de grond aan de gemeente Haarlemmermeer kan worden geleverd.
Voordelen op kosten, kwaliteit en kwetsbaarheid	Geen, functie als strategisch baggerdepot voor Rijnland is achterhaald. Nu heeft een verantwoorde ontmanteling en oplevering aan de gemeente conform de afspraken prioriteit.
Bestuur en evt. toezicht	Drie bestuursleden (van elke deelnemer een) en managementteam bestaande uit 4 leden.
Jaar van oprichting/instelling	1999
Vertegenwoordiging Rijnland	Hoogheemraad in bestuur en ambtenaar in MT
Algemene doelstelling / businesscase	De oorspronkelijke doelstelling (voorzieningzekerheid) was om op een kosteneffectieve manier baggerspecie te verwerken. Deze is achterhaald. Nu wordt gestreefd naar een bedrijfseconomisch zo verantwoorde beëindiging van het bedrijf.
Beoogde resultaten voor 2017	Verkrijging benodigde vergunningen om te kunnen starten met het project inrichting van het terrein als onderdeel van Park-21. Beheer van het terrein zonder incidenten en overlast voor de omgeving. Er is geen aanvoer van bagger meer zodat een positief bedrijfsresultaat niet meer mogelijk is. Zoveel mogelijk beperking van de vaste kosten omdat door bezwaar- en vergunningprocedures de herinrichting vertraging heeft opgelopen.
Gerealiseerde resultaten 2017	In 2017 nog geen ontwikkelingen van betekenis. Met de gemeente Haarlemmermeer (de toekomstige eigenaar) wordt intensief contact onderhouden om verdere vertraging en daarmee de kosten zoveel mogelijk te beperken. De doorlopende exploitatiekosten zijn zoveel mogelijk teruggedrongen. De gemeente Haarlemmermeer is een MER gestart die nodig is om de omgevingsvergunning te kunnen aanvragen. De start van de omvorming naar een deel van Park21 wordt nu in 2019 verwacht.
Eigen vermogen (peildatum)	-/- € 0,6 mln (eind 2016)
Vreemd vermogen (peildatum)	€ 0,3 mln (eind 2016)
Rijnlands financieel belang	Storting participatie € 60.000
Wijziging in Rijnlands belang?	Nee

IV. SBG	
Naam	Stichting Beheer van het Gemeeneland
Vestigingsplaats	Leiden
Rechtsvorm	Stichting
Wat levert het Rijnland op als klant	Niet meer van toepassing, Rijnland maakt geen gebruik meer van sale and leaseback. Het Polderhuis in Hoofddorp is via Rijnland onderverhuurd voor een marktconforme prijs.
Voordelen op kosten, kwaliteit en kwetsbaarheid	Niet meer aan de orde. SBG heeft de BTW-belastingprocedure met de belastingdienst bij het gerechtshof in 2016 en 2017 afgewikkeld. Voor wat betreft het beheer van de erfgoedpanden Gemeenlandshuis en Polderhuis is de meerwaarde van de stichting onderwerp van discussie.
Bestuur en evt. toezicht	Vijf bestuursleden (wordt in 2018 teruggebracht naar drie)
Jaar van oprichting/instelling	1994
Vertegenwoordiging Rijnland	Twee hoogheemraden in bestuur
Algemene doelstelling / businesscase	Erfgoedbeheer waarbij twee historische panden voor onbepaalde tijd in beheer zijn genomen.
Beoogde resultaten voor 2017	Het zorgvuldig voeren van een beroepsprocedure bij het gerechtshof over naheffingsaanslagen Omzetbelasting. Zoveel mogelijk ruimte in het erfgoed verhuren (via Rijnland).
Gerealiseerde resultaten 2017	De belastingprocedure is definitief afgewikkeld. De activiteiten bestaan nog uitsluitend uit onderhoud en verhuur van vastgoed. De panden zijn verhuurd aan Rijnland en voor zover mogelijk is alles onderverhuurd.
Eigen vermogen (peildatum)	€ 3,7 mln (eind 2016)
Vreemd vermogen (peildatum)	€ 0,1 mln (eind 2016)
Rijnlands financieel belang Wijziging in Rijnlands belang?	Stichting, daarom geen participatie Nee

V. UvW	
Naam	Unie van Waterschappen
Vestigingsplaats	Den Haag
Rechtsvorm	Vereniging
Wat levert het Rijnland op als klant	Ontwikkeling gemeenschappelijk beleid, lobby en werkgeversorganisatie. Lidmaatschap is verplicht.
Voordelen op kosten, kwaliteit en kwetsbaarheid	Voor de uitvoering van bijv. Bestuursakkoord Water is de Unie onmisbaar. Dat geldt ook voor de lobby voor de vergroting van het EMU-aandeel en de vermindering van fiscale belemmeringen op samenwerking.
Bestuur en evt. toezicht	Zes bestuursleden o.l.v. een voorzitter. Alle 25 waterschappen zijn in de ledenvergadering vertegenwoordigd.
Jaar van oprichting/instelling	1927
Vertegenwoordiging Rijnland	Dijkgraaf in algemeen bestuur UvW
Algemene doelstelling / businesscase	Ontwikkeling gemeenschappelijk beleid, lobby en werkgeversorganisatie (verplicht lidmaatschap)
Beoogde resultaten voor 2017	Uitvoering Bestuursprogramma en Bestuursakkoord Water. Kostenbeheersing zodat niet meer dan 1% contributieverhoging nodig is.
Gerealiseerde resultaten 2017	In 2017 heeft de Unie, samen met IPO en VNG een investeringsagenda voorbereid rond de thema's klimaatadaptatie, energietransitie en circulaire economie. Voor een deel is dit terug te vinden in het regeerakkoord van de in 2017 geïnstalleerde coalitie. De hypothecaire lening op het kantoorpand in Den Haag is overgesloten wat een kostenbesparing oplevert. De Commissie aanpassing belastingstelsel heeft net voor het einde van het jaar een concept-advies uitgebracht voor een nieuw stelsel van waterschapsbelastingen. Dit advies wordt definitief gemaakt in de eerste helft van 2018 waarna besluitvorming plaatsvindt in de algemene ledenvergadering van de Unie.
Eigen vermogen (peildatum)	€ 0,7 mln (eind 2016)
Vreemd vermogen (peildatum)	€ 11,0 mln (eind 2016)
Rijnlands financieel belang	Contributie 2017: € 0,5 mln
Verandering Rijnlands belang?	Nee

VI. Aquon	
Naam	Aquon, instituut voor wateronderzoek en advies
Vestigingsplaats	Den Bosch
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling
Wat levert het Rijnland op als klant	Schaalvoordelen op zowel kosten als kwaliteit.
Voordelen op kosten, kwaliteit en kwetsbaarheid	Voor 2017 is voor het indicatieve meetprogramma en de instandhoudingskosten een bijdrage van € 3,4 miljoen voorzien, bestaande uit vergoeding kosten meetnet en garantieregeling. Synergievoordelen op kosten zijn hierin verwerkt.
Bestuur en evt. toezicht	Algemeen bestuur bestaande uit negen DB-leden van deelnemende waterschappen waaruit een DB en een voorzitter wordt gekozen
Jaar van oprichting/instelling	2011
Vertegenwoordiging Rijnland	Hoogheemraad in algemeen en dagelijks bestuur
Algemene doelstelling / businesscase	Schaalvergroting welke leidt tot vergroting van de efficiency, vermindering van de kwetsbaarheid, benutting van de mogelijkheden tot continue kwaliteitsborging en kwaliteitsverbetering en versterking van de innovatiekracht.
Beoogde resultaten voor 2017	Het verder uitvoeren van het vastgestelde ombouwplan met minder lokaties en minder vast personeel. Het rapport over de gewijzigde strategie en de governance is in 2016 opgeleverd. Dit zal ook in 2017 tot een begrotingswijziging leiden die ook voor een zienswijze aan de VV wordt voorgelegd.
Gerealiseerde resultaten 2017	In de loop van 2017 is een nieuwe gemeenschappelijke regeling als openbaar lichaam door de waterschappen aangegaan. De verschillende VV's hebben hiermee ingestemd. Aquon 2.0 loopt op schema. De ombouw van Aquon is conform het plan van 2015 uitgevoerd: de organisatiestructuur is vernieuwd, het personeel is definitief geplaatst in het 1 ^e kwartaal 2017 en de laboratoriumactiviteiten vinden plaats op twee ipv drie locaties. In 2018 zal een besluit over evt. verdere concentratie worden genomen. Over 2017 is een hogere productie gerealiseerd dan begroot. Het ILOW-prijsniveau is gerealiseerd conform de afspraken bij het aangaan van de samenwerking.
Eigen vermogen (peildatum)	€ 1,2 mln (eind 2016)
Vreemd vermogen (peildatum)	€ 17,1 mln (eind 2016)
Rijnlands financieel belang	Deelnemer Gemeenschappelijke Regeling. Kosten 2017: € 3,4 mln.
Wijziging in Rijnlands belang?	Nee

VII. HWH	
Naam	Het Waterschapshuis
Vestigingsplaats	Amersfoort
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling
Wat levert het Rijnland op als klant	Het Waterschapshuis is de regie- en uitvoeringsorganisatie voor de waterschappen op het gebied van Informatie en Communicatie Technologie. Het Waterschapshuis heeft als doel het bevorderen van samenwerking op het gebied van ICT tussen de waterschappen.
Voordelen op kosten, kwaliteit en kwetsbaarheid	Nieuwe werkwijze is 2015 gestart volgens HWH 2.0 met meer flexibiliteit door slankere en meer wendbare organisatie (o.a. door minder vast personeel). Meer keuzevrijheid in programma's door strikte scheiding ertussen. Kosten- en kwetsbaarheids-voordelen door schaalgrootte.
Bestuur en evt. toezicht	21 bestuursleden waaruit een DB en een voorzitter wordt gekozen.
Jaar van oprichting/instelling	2013, gewijzigd in 2014
Vertegenwoordiging Rijnland	Hoogheemraad in algemeen en dagelijks bestuur
Algemene doelstelling / businesscase	Het Waterschapshuis is de regie- en uitvoeringsorganisatie voor de 21 waterschappen op het gebied van Informatie en Communicatie Technologie. Het Waterschapshuis heeft als doel het bevorderen van samenwerking op het gebied van ICT tussen de waterschappen.
Beoogde resultaten voor 2017	Voortzetting nieuwe werkwijze volgens HWH 2.0 met meer flexibiliteit door een slankere en meer wendbare organisatie (o.a. door minder vast personeel en meer inhuur van de waterschappen). Ingezette programma's kosteneffectief uitvoeren.
Gerealiseerde resultaten 2017	De ombouw naar HWH 2.0 is afgesloten. De bestemmingsreserves daarvoor zijn opgeheven. De flexibilisering is op de goede weg maar de ideale situatie is nog niet bereikt. Optimalisering van de personeelsinzet voor de projecten van het Het Waterschapshuis waarvoor voldoende inzet van de waterschappen vereist is, lukt nog onvoldoende. De achterblijvers worden aangespoord om ook een bijdrage aan de detachering van medewerkers bij HWH te leveren.
Eigen vermogen (peildatum)	-/- € 0,01 mln (eind 2016)
Vreemd vermogen (peildatum)	€ 9,6 mln (eind 2016)
Rijnlands financieel belang	Aandeel in de kosten 2017: € 0,66 mln.
Wijziging in Rijnlands belang?	Nee

VIII. BSGR	
Naam	Belastingsamenwerking Gouwe-Rijnland
Vestigingsplaats	Leiden
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling
Wat levert het Rijnland op als klant	Gecombineerde aanslagoplegging wat voor de burger vanuit het maatschappelijk perspectief voordeel biedt. De ontwikkelingen van het kostenniveau, te behalen door inkrimping van het personele bestand en/of aanpassing van de normering van de kwaliteitseisen van de dienstverlening zullen tevens worden afgestemd met de deelnemers.
Voordelen op kosten, kwaliteit en kwetsbaarheid	Samenwerking in de regio en groei van het aantal deelnemers. De belastingtaken moeten efficiënt, tegen lage kosten doch kwalitatief hoogwaardig worden uitgevoerd. Er is een kostprijscalculatiemodel ontwikkeld dat met ingang van 2018 voor 50% wordt ingevoerd en in 2019 volledig.
Bestuur en evt. toezicht	Tien bestuursleden waaruit een DB en een voorzitter worden gekozen. Rijnland heeft vaste zetel in het DB.
Jaar van oprichting/instelling	2009
Vertegenwoordiging Rijnland	Een hoogheemraad in algemeen- en dagelijks bestuur
Algemene doelstelling/ businesscase	Uit overwegingen van kwaliteit, continuïteit en efficiency samenwerken bij de beleidsvoorbereiding, heffing en invordering van waterschapsbelastingen en gemeentelijke belastingen, alsmede bij de uitvoering van de Wet waardering onroerende zaken en het beheer en de uitvoering van vastgoedinformatie.
Beoogde resultaten voor 2017	De afgelopen jaren stonden vooral in het teken van het op orde brengen van de fundamenteën van de organisatie. Dit heeft geleid tot het – als enige belastingsamenwerking in Nederland - verkrijgen van het ISAE3402-certificaat, een kwaliteitskeurmerk voor de validiteit en betrouwbaarheid van de processen. Het behoud van deze certificering is essentieel. In de omgeving van de BSGR zijn naast samenwerkingen ook opschalingen van bestaande samenwerkingsverbanden aan de orde. De groeistrategie van de BSGR is gericht op een verantwoorde en beheerste groei van het aantal deelnemers die niet mag leiden tot afname van de kwaliteit van de dienstverlening.
Gerealiseerde resultaten 2017	Bij de Belastingrapportage 2017 is opnieuw een ISAE3402-verklaring ontvangen van de accountant. Er lopen gesprekken met potentiële deelnemers maar dit heeft nog niet concreet tot een nieuwe toetreders geleid.
Eigen vermogen (peildatum)	€ 1,8 mln (eind 2016)
Vreemd vermogen (peildatum)	€ 4,7 mln (eind 2016)
Rijnlands financieel belang	Deelnemer gemeenschappelijke regeling. Kosten 2017: € 3,0 mln, en € 0,3 mln BTW, totaal € 3,3 mln.
Wijziging in Rijnlands belang?	N.v.t.

1.2.9 Bedrijfsvoering

Artikel 4.21 van het Waterschapsbesluit vereist dat Rijnland inzicht biedt 'in het geheel van interne organisatie-onderdelen en processen die ondersteunend zijn ten behoeve van de primaire processen van de waterschappen'.

Deze zaken zijn toegelicht onder het programma Bestuur, Organisatie en Dienstverlening. In onderstaande tabel staan de voorgeschreven onderwerpen over 'bedrijfsvoering' en de vindplaats onder BOD.

Onderwerp	Tactisch doel BOD
Algemene aansturing van de organisatie	• Omgevingsgerichtheid • Kwaliteit van de organisatie
Kwaliteits-, arbo- & milieuzorg	• Kwaliteit van de organisatie
Personeel & organisatie	• Separate personele paragraaf • Separate paragraaf risicomanagement • Kwaliteit van de organisatie
Controlling en financieel beleid & beheer	• Kwaliteit van de organisatie
ICT	• Informatievoorziening
GIS	• Informatievoorziening
Facilitaire dienstverlening	• Kwaliteit van de organisatie

1.2.10 EMU-saldo

In het kader van de Economische en Monetaire Unie (EMU) is onder andere vastgelegd dat het overheidstekort van een lidstaat niet meer mag bedragen dan 3% van het Bruto Binnenlands Product. Er is sprake van een tekort als overheden in een jaar meer uitgeven dan ontvangen. Rijnland is als medeoverheid (net als andere decentrale overheden) medeverantwoordelijk voor het Nederlandse EMU-saldo. In Unieverband is daarom afgesproken dat alle waterschappen in de begroting en de jaarrekening een bijlage opnemen waaruit hun bijdrage aan het EMU-saldo blijkt. Lastig hierbij is dat het EMU-saldo is gebaseerd op het door de centrale overheid gehanteerde boekhoudstelsel (het transactiestelsel), terwijl waterschappen net als de andere decentrale overheden het baten- en lastenstelsel gebruiken. De informatie van de waterschappen moet daarom worden 'vertaald' met behulp van het onderstaande overzicht.

EMU-saldo (x € 1 mln)	Jaarrekening 2017	Begroting 2017	Jaarrekening 2016
1. <u>EMU-exploitatiesaldo</u>			
Jaarrekening resultaat	10,0	0,0	-/- 0,6
Bij: Rente toevoeging reserves	0,0	0,0	0,3
Bij: Toevoeging aan reserves	6,7	0,0	3,2
Af: Ontrekkingen aan reserves	-/- 0,7	-/- 0,6	-/- 4,5
	16,0	-/- 0,6	-/- 1,6
2. <u>Invloed investeringen</u>			
Bruto-investeringsuitgaven	-/- 106,4	-/- 107,5	-/- 94,9
Investeringssubsidies	8,6	1,6	6,1
Verkoop materiële en immateriële activa	0,0	0,0	0,0
Afschrijvingen	44,5	47,1	49,7
	-/- 53,3	-/- 58,8	-/- 39,1
3. <u>Invloed voorzieningen</u>			
Toevoeging aan voorziening	11,1	10,6	7,6
Ontrekkingen aan voorzieningen	-/- 2,7	0,0	0,0
Betalingen rechtstreeks uit voorzieningen	-/- 4,8	-/- 9,8	-/- 9,6
	3,6	0,8	-/- 2,0
4. <u>Deelnemingen en aandelen</u>			
Boekwinst	0,0	0,0	0,0
Boekverlies	0,0	0,0	0,0
	0,0	0,0	0,0
Bijdrage Rijnland aan het EMU-exploitatiesaldo	-/- 33,7	-/- 58,6	-/- 42,7

Uit het bovenstaande blijkt dat Rijnland op transactiebasis in 2017 meer uitgeeft dan ontvangt. Dit is vooral ontstaan door de invloed investeringen.

Analyse verschillen EMU-saldo op realisatie- en begrotingsbasis

De totale ruimte voor de decentrale overheden is in 2017 0,3% van het Bruto Binnenlands Product (BBP). Deze ruimte van 0,3% wordt niet nader verdeeld over gemeenten, provincies en waterschappen, met als gevolg dat er voor 2017 geen formeel vastgestelde referentiewaarden op het niveau van individuele organisaties zijn. Op dit moment zijn er geen sancties op een eventuele overschrijding van een tekort.

Het aandeel van Rijnland in het EMU-tekort is € 24,9 mln lager dan begroot. Dit wordt veroorzaakt door een hoger EMU-exploitatiesaldo (€ 16,6 mln), lagere invloed investeringen (€ 5,5 mln) en een lagere invloed voorzieningen (€ 2,8 mln).

1.2.11 Top inkomens

Op grond van de Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT) moet melding worden gemaakt van het totaal van uitkeringen indien deze meer bedragen dan de in deze wet gestelde Norm. In 2017 is dit niet voorgekomen. Verder dienen de volgende gegevens te worden gemeld van de Secretaris Algemeen Directeur (SAD):

Naam:	A. Haitjema	C.M. v.d. Wiel
Functie	SAD	SAD
Aanvang en einde functievervulling in 2017	n.v.t.	1/1 – 31/12
Omvang dienstverband in fte	n.v.t.	1
Beloning:	n.v.t.	€ 136.510
Belastbare onkosten vergoedingen	n.v.t.	€ 0
Beloningen betaalbaar op termijn (werkgeversdeel pensioen)	n.v.t.	<u>€ 23.803</u>
Totaal Bezoldiging	n.v.t.	€ 160.313
Toepasselijk WNT-maximum	n.v.t.	€ 181.000
Motivering indien overschrijding	n.v.t.	n.v.t.
Gegevens 2016		
Aanvang en einde functievervulling in 2016	1/1 – 31/7	1/8 – 31/12
Omvang dienstverband 2016 (in fte)	1	1
Beloning:	€ 77.841	€ 56.879
Belastbare onkosten vergoedingen	€ 263	€ 0
Beloningen betaalbaar op termijn (werkgeversdeel pensioen)	<u>€ 11.551</u>	<u>€ 8.705</u>
Totaal Bezoldiging	€ 89.655	€ 65.584

2. Jaarrekening 2017 Algemeen

2.1 Algemene ontwikkelingen 2017

Als gevolg van met name lage rentepercentages, later opleveren van investeringswerken, actief verkoopbeleid en meer opgelegde waterschapsbelastingen als gevolg van economische groei sluit de jaarrekening 2017 met een groot positief resultaat. Ook de relatief veel incidentele ontvangen exploitatiebijdragen c.q. subsidies in 2017 hebben een positieve invloed op het resultaat.

In het resultaat is een vrijval van de voorziening PFOS saneringen verwerkt van € 2,4. Deze voorziening is in 2010 gevormd voor saneringen van de PFOS verontreiniging bij Schiphol. In de resultaatbestemming wordt voorgesteld om dit bedrag te storten in een nieuwe te vormen bestemmingsreserve PFOS saneringen.

Voor het overige zijn er geen afwijkingen van de uitgangspunten en grondslagen, zoals deze voor de programmabegroting zijn gehanteerd.

Waarderings- en resultaatbepalingsgrondslagen

1 Materiële en immateriële vaste activa

De materiële en immateriële vaste activa (inclusief onderhanden werken) zijn in de balans opgenomen op basis van historische kostprijs verminderd met de kapitaalbijdragen van derden en de lineaire afschrijving op basis van de economische levensduur. Het beleid voor de waardering en afschrijving van activa is vastgelegd in de Nota vaste activabeleid.

2 Financiële vaste activa

Met uitzondering van de deelneming in MeerGrond v.o.f. zijn de financiële vaste activa en de voorraden in de balans opgenomen op basis van historische kostprijs, dan wel duurzaam lagere marktwaarde. De invloed van Rijnland in MeerGrond is van zodanige betekenis (1/3^e belang en 1/3^e zeggenschap) dat de deelneming in deze vennootschap onder firma is gewaardeerd tegen 1/3 van de netto-vermogenswaarde. MeerGrond exploiteert een baggerdepot. Naast het opslaan en bewerken van (verontreinigde) bagger, is het bedrijf bezig met het afzetten van bagger uit het depot op de hergebruikmarkt.

3 Reserves en voorzieningen

Het beleid ten aanzien van de vorming, de besteding en de omvang van de reserves en voorzieningen is vastgelegd in de Nota reserves en voorzieningen.

Reserves

Voor de hoogte van de algemene reserves zijn de volgende criteria geformuleerd:

- De algemene reserves moet een ondergrens hebben die is afgeleid van de jaarlijkse exploitatiekosten.
- De weerstandscapaciteit moet een afgeleide zijn van de belangrijkste risico's.

De bestemmingsreserves zijn reserves waaraan de VV een bepaalde bestemming heeft gegeven. Een onderdeel hiervan zijn de egalisatiereserves die dienen om ongewenste schommelingen in de belastingtarieven op te vangen.

Voorzieningen

Voorzieningen worden gewaardeerd op het nominale bedrag van de betrokken verplichting c.q. het voorzienbare verlies. De voorziening voor wachtgeld- en pensioenverplichtingen voor (voormalige) dagelijks bestuur is echter tegen de contante waarde van de (al opgebouwde) toekomstige uitkeringsverplichtingen gewaardeerd.

Voorzieningen worden gevormd wegens:

- verplichtingen en verliezen waarvan de omvang op balansdatum onzeker is, maar redelijkerwijs te schatten;
- op balansdatum aanwezige risico's ter zake van bepaalde te verwachten verplichtingen of verliezen waarvan de omvang redelijkerwijs is te schatten;
- kosten die in een volgend begrotingsjaar zullen worden gemaakt, indien die kosten hun oorsprong vinden in het begrotingsjaar of een voorafgaand begrotingsjaar en de voorziening strekt tot een gelijkmatige verdeling van lasten over een aantal begrotingsjaren (art. 4.54 van het Waterschapsbesluit).

4 Vlottende activa en passiva

De vorderingen, overlopende activa en passiva, liquide middelen en de langlopende en kortlopende schulden zijn op basis van de nominale waarden gewaardeerd. Bij de belastingdebiteuren wordt voor de verwachte oninbaarheid een voorziening in mindering gebracht. De voorziening wordt berekend door van de netto belastingopbrengst, met behulp van ervaringscijfers, een percentage te reserveren.

5 Resultaatbepalingsgrondslagen

De baten en lasten worden toegerekend aan het jaar waarop zij betrekking hebben. Dividendopbrengsten van deelnemingen worden als baten opgenomen op het moment waarop deze opeisbaar zijn.

2.2 Exploitatierekening naar programma's (bedragen x € 1 mln)

No.	Omschrijving	Jaarrekening 2017	Begroting na wijziging 2017	Begroting 2017	Jaarrekening 2016
		€	€	€	€
	Netto kosten van de programma's				
1.	Waterveiligheid	26,3	28,8	29,2	30,3
2.	Voldoende water	46,4	49,2	51,6	46,9
3.	Schoon en gezond water	6,0	8,9	8,9	7,9
4.	Waterketen	68,8	69,9	70,0	66,7
5.	Bestuur, organisatie en dienstverlening	28,5	27,5	29,7	30,8
	Totaal netto kosten van de programma's	176,0	184,3	189,4	182,6
	Waterschapsbelastingen	192,0	190,4	188,8	181,0
	Resultaat voor bestemming	16,0	6,1	-/- 0,6	-/- 1,6
	Onttrekkingen aan reserves	0,2	0,1	0,1	2,2
	Egalisatie van tarieven	0,5	0,5	0,5	2,3
	Toevoeging rente aan reserves	0,0	0,0	0,0	-/- 0,3
	Toevoeging egalisatie reserves	-/- 6,7	-/- 6,7	0,0	-/- 3,2
	Nog te bestemmen resultaat	10,0	0,0	0,0	-/- 0,6

Door de invoering van de wet modernisering waterschapsbestel zijn de activiteiten van Rijnland ondergebracht in vijf programma's. Het betreft:

1. Waterveiligheid
2. Voldoende water
3. Schoon en gezond water
4. Waterketen
5. Bestuur, organisatie en dienstverlening (BOD)

Analyse begrotingsoverschrijding per programma

Van de programma's Waterveiligheid, Voldoende water, Schoon en gezond water en Waterketen zijn de netto lasten lager dan of gelijk aan begroot. Deze programma's hebben derhalve geen begrotingsoverschrijding.

De netto lasten van het programma BOD zijn € 1,0 mln (3,6%) hoger dan begroot. Dit valt ruim binnen de marge van 10% en betreft dus geen onrechtmatigheid.

2.3 Exploitatierkening naar taken (inclusief toelichting)

(bedragen x € 1 mln)

Omschrijving	Jaarrekening 2017	Begroting na wijziging 2017	Begroting 2017	Jaarrekening 2016
	€	€	€	€
<u>Zuiveringsbeheer</u>				
Netto-kosten	79,9	80,9	82,4	78,7
Dividenden en overige algemene opbrengsten	0,0	0,0	0,0	0,0
Onvoorzien	0,0	0,1	0,1	0,0
Totaal netto-lasten	79,9	81,0	82,5	78,7
<u>Waterschapsbelastingen</u>				
Kwijtschelding en oninbaar	-/- 3,7	-/- 3,8	-/- 3,8	-/- 3,5
Belastingopbrengsten	88,3	86,7	86,0	80,5
Totaal waterschapsbelastingen	84,6	82,9	82,2	77,0
Resultaat Zuiveringsbeheer	4,7	1,9	-/- 0,3	-/- 1,7
Onttrekkingen aan reserves	0,2	0,1	0,1	0,1
Egalisatie van tarieven	0,2	0,2	0,2	2,4
Toevoeging rente aan reserves	0,0	0,0	0,0	-/- 0,1
Toevoeging egalisatie reserves	-/- 2,2	-/- 2,2	0,0	-/- 1,1
Nog te bestemmen resultaat	2,9	0,0	0,0	-/- 0,4
<u>Watersysteembeheer</u>				
Netto-kosten	96,1	103,2	106,8	103,9
Dividenden en overige algemene opbrengsten	0,0	0,0	0,0	0,0
Onvoorzien	0,0	0,1	0,1	0,0
Totaal netto-lasten	96,1	103,3	106,9	103,9
<u>Waterschapsbelastingen</u>				
Kwijtschelding en oninbaar	-/- 3,7	-/- 3,3	-/- 3,3	-/- 3,5
Belastingopbrengsten	111,1	110,8	109,9	107,5
Totaal waterschapsbelastingen	107,4	107,5	106,6	104,0
Resultaat Watersysteembeheer	11,3	4,2	-/- 0,3	0,1
Onttrekkingen aan reserves	0,0	0,0	0,0	2,1
Egalisatie van tarieven	0,3	0,3	0,3	-/- 0,1
Toevoeging rente aan reserves	0,0	0,0	0,0	-/- 0,2
Toevoeging egalisatie reserves	-/- 4,5	-/- 4,5	0,0	-/- 2,1
Nog te bestemmen resultaat	7,1	0,0	0,0	-/- 0,2
Totaal nog te bestemmen resultaat	10,0	0,0	0,0	-/- 0,6

Hierna worden de resultaten ten opzichte van de primaire begroting toegelicht.

Toelichting Exploitatierekening naar kostendragers**Zuiveringsbeheer**Netto-lasten

De netto-lasten zijn € 2,6 mln lager dan begroot. Hiervan heeft € 0,6 mln betrekking op de vrijval van de voorziening PFOS saneringen. Verder is het vooral veroorzaakt door lagere kapitaallasten, kosten afvalverzameling en verwerking, lager hoeveelheid verwerkt slib, chemicaliën en lagere kosten grensoverschrijdend afvalwater. Hier tegen over staan hogere onderhoudskosten met name bij awzi Katwijk en lagere doorbelaste bouwrente.

Waterschapsbelastingen

Het voordeel van € 2,4 mln wordt in hoofdzaak veroorzaakt doordat de werkelijke opbrengsten uit zuiveringsheffing huishoudens € 1,3 mln hoger liggen dan de begroting door het verbeteren van kwaliteit van de bestanden (o.a. optimaliseren informatie vanuit de Waterbank). Ook minder ingediende kwijtscheldingsverzoeken heeft invloed op de meeropbrengst. Als gevolg van optimalisatie van de bestanden en vroegtijdig verwerken van de uitval ligt de opbrengst van de zuiveringsheffing bedrijven over voorgaande jaren € 1,1 mln hoger.

WatersysteembeheerNetto-lasten

De netto-lasten zijn € 10,8 mln lagere dan begroot. Hiervan heeft € 1,8 mln betrekking op de vrijval van de voorziening PFOS saneringen. Verder is vooral veroorzaakt door minder doorbelaste personeels- en overheadkosten, lagere kapitaallasten, lagere advies- en onderzoekkosten, lagere onderhoudskosten en hogere boekwinst uit verkoop van grond, water en duurzame goederen.

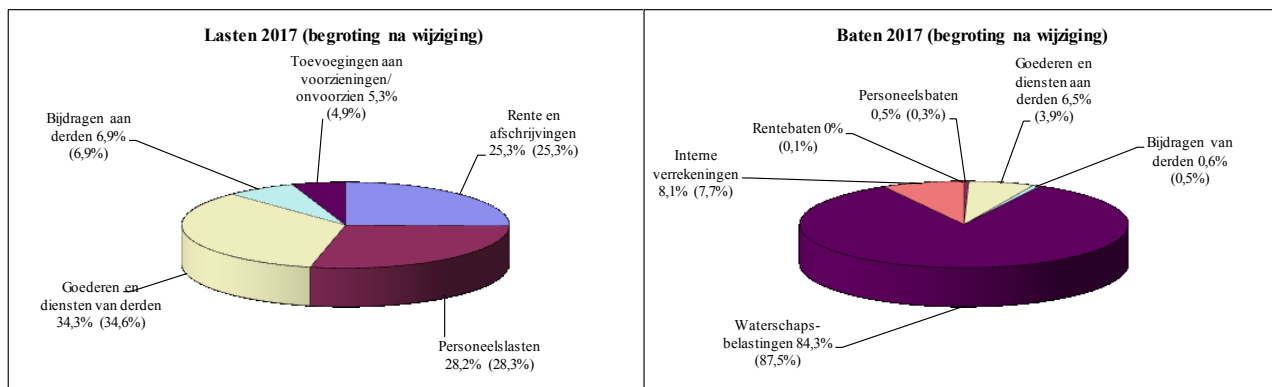
Waterschapsbelastingen

Het voordeel van € 0,8 mln is met name ontstaan door hogere opbrengst Gebouwd (hogere toename WOZ-waarden: 1,5%) en ingezetenenomslag (verbeteren bestanden) van in totaal € 1,0 mln. Door afname van het areaal wegen ligt de opbrengst van de categorie ongebouwd € 0,1 mln lager. De lagere opbrengst verontreinigingsheffing van € 0,1 mln betreft lagere definitieve aanslagen oude jaren dan in de prognose was voorzien.

2.4 Exploitatierekening naar kosten- en opbrengstsoorten (inclusief toelichting)

Bedragen x € 1 mln

No.	Omschrijving	Jaarrekening 2017	Begroting na wijziging 2017	Begroting 2017	Jaarrekening 2016
		€	€	€	€
	<u>LASTEN</u>				
1.	Rente en afschrijvingen	53,5	53,3	58,1	58,6
2.	Personeelslasten	59,7	59,7	55,2	56,9
3.	Goederen en diensten van derden	72,8	73,2	73,3	67,6
4.	Bijdragen aan derden	14,6	14,7	14,7	16,7
5.	Toevoegingen aan voorzieningen/onvoorzien	11,2	10,4	10,7	7,6
	<u>Totaal lasten</u>	211,8	211,3	212,0	207,4
	<u>BATEN</u>				
6.	Financiële baten	0,0	0,2	0,2	0,3
7.	Personeelsbaten	1,1	0,7	0,7	1,1
8.	Goederen en diensten aan derden	14,7	8,4	7,2	8,7
9.	Bijdragen van derden	1,5	1,0	0,8	1,0
10.	Waterschapsbelastingen	192,0	190,4	188,8	181,0
11.	Interne verrekeningen	18,5	16,7	13,7	13,7
	<u>Totaal baten</u>	227,8	217,4	211,4	205,8
	<u>Saldo baten en lasten</u>	16,0	6,1	-/- 0,6	-/- 1,6
12.	Onttrekkingen aan reserves	0,2	0,1	0,1	2,2
13.	Egalisatie van tarieven	0,5	0,5	0,5	2,3
14.	Toevoeging rente aan reserves	0,0	0,0	0,0	-/- 0,3
15.	Toevoeging egalisatie reserves	-/- 6,7	-/- 6,7	0,0	-/- 3,2
16.	Resultaat	10,0	0,0	0,0	-/- 0,6

Hierna worden de resultaten ten opzichte van de primaire begroting globaal toegelicht.

Toelichting Exploitatierkening naar kosten- en opbrengstsoorten (bedragen x 1 mln)

1. Rente en afschrijvingen

Exploitatierkening	€ 53,5
Begroting	€ 58,1
Voordelig verschil	€ 4,6

Het voordelig verschil van € 4,6 mln bestaat uit een voordeel op de rente van € 1,9 mln en een voordeel van € 2,7 mln op de afschrijvingslasten. De redenen voor de lagere afschrijvingskosten zijn: latere oplevering, lagere uitbetaalde bijdragen in stedelijke waterplannen, wijziging afschrijvingstermijn Rijnsater-woudsche brug, afwikkeling SBG en verhoging kredietdrempel van € 50.000 naar € 100.000 met terugwerkende kracht.

Het gemiddelde rentepercentage voor kortlopende geldleningen bedroeg -/- 0,2 (begroot 0,0). In 2017 is een langgeldlening afgesloten van € 90 mln met een rentepercentage 1,05% (begroot € 93 mln tegen een rentepercentage van 2).

2. Personeelslasten (incl. kosten bestuur)

Exploitatierkening	€ 59,7
Begroting	€ 55,2
Nadelig verschil	€ 4,5

Na aftrek van de personeelsbaten en geactiveerde personeelslasten zijn de netto-personeelslasten als volgt:

Specificatie netto personeelslasten (x € 1 mln)	Jaarrekening	Begroting	Vershil
Salarissen personeel en bestuur	47,2	46,7	-0,5
Personeel van derden	9,9	6,2	-3,7
Overige personeelslasten en voormalig personeel	2,6	2,3	-0,3
	59,7	55,2	-4,5
Personeelsbaten en bijdrage Schieland	-1,9	-0,7	1,2
Geactiveerde personeelslasten	-15,0	-11,5	3,5
Totaal netto personeelslasten	42,8	43,0	0,2
Aanpassing naar salarissen en personeel derden			0,3
Af: Overige personeelslasten en voormalig personeel			-0,7
Reservering cao stijging			-0,7
Nadeel op salarissen en personeel van derden			-0,2

In de 2e Burap was een tekort voorzien van € 1,0 mln op salarissen en personeel van derden. Door sturing op de personeelslasten (onder andere een vacaturestop) is dit nadeel uitgekomen op € 0,2 mln.

Personeel en bestuur (+€ 0,5 mln)

In de begroting 2017 was nog geen rekening gehouden met de uitbreiding van de formatie door de I&A samenwerking met HHSK (€ 0,8 mln). Onder de post "Goederen en diensten van derden" is een gelijke baat van HHSK opgenomen. Ook is in de begroting geen rekening gehouden met budget neutrale detacheringen en ingezette levensloopregelingen en een aantal boventallige en bovenformatieve medewerkers. De detacheringen hebben geleid tot een hogere opbrengst uit detacheringen (zie post 7 "Personeelsbaten").

De onderhandelingen over een nieuwe cao ingaande 1 januari 2017 zijn nog niet afgerond. In overleg met de accountant is in de exploitatierkening 2017 geen rekening gehouden met de nieuwe cao. Bij de resultaatbestemming wordt voorgesteld om ten laste van het resultaat hiervoor een bestemmingsreserve van € 0,7 mln te vormen.

Inhuur (+ € 3,7 mln)

Ten behoeve van investeringsprojecten is er € 2,8 mln meer ingehuurd dan was begroot (zie ook de post 11 "interne verrekeningen"). Ook liggen de reguliere inhuurkosten ca. € 0,9 mln hoger dan begroot vanwege inhuur van teamleiders,

specialistische werkzaamheden en het uitlenen van personeelsleden (zie ook de post 7 "personeelsbaten").

Overige personeelslasten en uitkeringen voormalig personeel (+€ 0,3 mln)

In 2017 is € 0,2 mln meer aan opleidingskosten uitgegeven dan begroot. Ook zijn onder deze post de kosten cateringsdiensten opgenomen van in totaal € 0,2 mln. Deze kosten zijn begroot onder de post goederen en diensten van derden.

Daarentegen is er per saldo € 0,1 minder aan wachtgelden van voormalig personeel uitbetaald dan begroot.

3. Goederen en diensten van derden

Exploitatierekening	€ 72,8
Begroting	<u>€ 73,3</u>
Voordelig verschil	<u>€ 0,5</u>

Meevallers:

- Lagere energiekosten	€ 0,2 mln
- Lagere kosten aanschaf relatiegeschenken	€ 0,1 mln
- Lagere advies- en onderzoekskosten	€ 1,3 mln
- Lagere onderhoudskosten gebouwen en woningen	€ 0,4 mln
- Lagere kosten afvalverzameling en verwerking	€ 0,6 mln
- Lagere perceptiekosten BSGR (resultaat 2016)	€ 0,2 mln
- Lagere kosten verwerkt slib	€ 0,3 mln
- Lagere grensoverschrijdend afvalwater Delfland	€ 0,2 mln
- Lagere hoeveelheid aanschaf chemicaliën	€ 0,2 mln
- Lagere bijdrage muskusrattenbeheer en financiële eenheid	€ 0,3 mln
- Niet uitbetaalde subsidie afhaakproblematiek	<u>€ 0,1 mln</u>
Totaal	<u>€ 3,9 mln</u>

Tegenvallers:

- Aanvullende onderhoudsmaatregelen awzi Katwijk	€ 1,1 mln
- Niet begrote bijdrage Rijnlandse Molenstichting	€ 0,1 mln
- Premie CAR-verzekering	€ 0,2 mln
- Eenmalige kosten bewerken waterschapsarchieven	€ 0,1 mln
- Niet begrote automatiseringskosten I&A-samenwerking (zie ook de post 8 "goederen en diensten aan derden")	€ 1,5 mln
- Hogere telefoonkosten en bijdrage WOZ-kosten	<u>€ 0,4 mln</u>
Totaal	<u>€ 3,4 mln</u>

4. Bijdragen aan derden

Exploitatierekening	€ 14,6
Begroting	<u>€ 14,7</u>
Voordelig verschil	<u>€ 0,1</u>

Het voordeel betreft een lagere betaalde HWBP-bijdrage van € 0,1 mln dan was begroot.

5. Toevoegingen voorzieningen/Onvoorzien

Exploitatierekening	€ 11,2
Begroting	<u>€ 10,7</u>
Nadelig verschil	<u>€ 0,5</u>

In 2017 zijn er achterstanden ontstaan in de baggerwerken. Dit komt met name door PFOS. Hierdoor is een bijstelling van de voorziening baggerwerken nodig van € 1,2 mln. Vanwege aanpassing van de rekenrente behoeft er niet te worden gestort in de voorziening voor wachtgelden en pensioenen voor voormalige en huidige (hoog)heemraden (€ 0,6 mln). Ook is vanwege de aanwending van inhuur van projectmedewerkes voor baggerwerken € 0,3 minder gestort in de baggervoorziening. Als gevolg van een uitspraak in een arbitragezaak van een afgesloten baggerproject is ten laste van de baggervoorziening € 0,4 mln uitbetaald. De post onvoorzien van € 0,2 mln is niet ingezet.

6. Financiële baten

Exploitatierekening	€ 0,0
Begroting	<u>€ 0,2</u>
Nadeling verschil	<u>€ 0,2</u>

Onder de begroting is de garantiestellingsprovisie van Gr-slibverwerking opgenomen. De ontvangen provisie van € 0,1 mln is verantwoord onder de post 9 "bijdragen van derden".

7. Personeelsbaten

Exploitatierekening	€ 1,1
Begroting	<u>€ 0,7</u>
Voordelig verschil	<u>€ 0,4</u>

In 2017 waren er meer personeelsleden gedetacheerd. Dit levert een voordelig verschil op van € 0,4 mln.

8. Goederen en diensten aan derden

Exploitatierekening	€ 14,7
Begroting	<u>€ 7,2</u>
Voordelig verschil	<u>€ 7,5</u>

Het voordelige verschil is hoofdzakelijk ontstaan door:

- Hogere opbrengst uit verkoop van eigendommen	€ 3,2 mln
- Niet begrote bijdrage in de personeels- en automatiseringskosten I&A-samenwerking met HHSK	€ 2,1 mln
- Hogere opbrengst grensoverschrijdend afvalwater vanwege afrekeningen oude jaren	€ 0,7 mln
- Diverse schadeuitkeringen en hogere opbrengst verhaalkosten opruimen	€ 0,5 mln
- Diverse eenmalige ontvangen bijdragen (o.a. omgevingswet en bijdrage overdracht beheer polders)	€ 0,8 mln
- Hogere opbrengst leges en overige	€ 0,2 mln

9. Bijdragen van derden

Exploitatierekening	€ 1,5
Begroting	<u>€ 0,8</u>
Voordelig verschil	<u>€ 0,7</u>

Het voordelige resultaat ad. € 0,7 mln betreft een eenmalige bijdrage in voorbereidingskosten POV Centraal Holland (€ 0,4 mln) en eenmalige teruggave BTW 2009-2013 van de investeringsuitgaven van het bedrijfsrestaurant (€ 0,2 mln). Ook is onder deze post de verlaagde garantstellingsprovisie van GR-slib van € 0,1 mln geboekt. (zie ook de post 6 "Financiële baten".)

10. Waterschapsbelastingen

Exploitatierekening	€ 192,0
Begroting	<u>€ 188,8</u>
Voordelig verschil	<u>€ 3,2</u>

Voor een toelichting verwijzen wij u naar de paragraaf Waterschapsbelastingen.

11. Interne verrekeningen

Exploitatierekening	€ 18,5
Begroting	<u>€ 13,7</u>
Voordelig verschil	<u>€ 4,8</u>

Het resultaat is voor € 2,4 mln ontstaan door vrijval van de voorziening PFOS saneringen. Bij de resultaatbestemming wordt voorgesteld om een bestemmings-reserve PFOS saneringen te vormen en daarin het vrijgefallen bedrag te storten. De overige interne verrekeningen betreffen geactiveerde personeelslasten en geactiveerde bouwrente. In 2017 is € 1,0 mln bouwrente toegerekend c.q. geactiveerd (begroot: € 2,2 mln). Ook houdt Rijnland rekening met het activeren van uren van eigen personeel en inhuur. In 2017 is een bedrag van rond € 15,0 mln loonkosten toegerekend (begroot 2017: € 11,5 mln). Zie ook post 2 "personeellasten".

12. Onttrekkingen aan reserves

Exploitatierekening	€ 0,2
Begroting	<u>€ 0,1</u>
Voordelig verschil	<u>€ 0,1</u>

De hogere onttrekkingen aan de reserves betreft de niet begrote en bij de jaarrekening 2016 afgesproken onttrekking voor de kosten klimaatcampagne 2017.

13. Egalisatie van tarieven

Exploitatierekening	€ 0,5
Begroting	<u>€ 0,5</u>
Verschil	<u>€ -</u>

14. Toevoeging rente aan reserves

Exploitatierekening	€ 0,0
Begroting	<u>€ 0,0</u>
Verschil	<u>€ -</u>

Vanaf 2017 wordt geen rente meer toegerekend aan de reserves.

15. Toevoeging egalistatie reserves

Exploitatierekening	€	6,7
Begroting	€	<u>0,0</u>
Nadelig verschil	€	<u><u>6,7</u></u>

In de 2e bestuursrapportage 2017 was een voordelig saldo voorzien van € 6,7mln. Dit gemelde saldo is met een begrotingswijziging toegevoegd aan de desbetreffende egalisatiecategoriereserve.

2.5 Balans per 31 december 2017 (inclusief toelichting)

ACTIVA	31.12.2017	31.12.2016
Vaste activa		
1. Immateriële vaste activa	10,6	14,4
2. Materiële vaste activa	605,8	548,7
3. Financiële vaste activa	<u>0,9</u>	<u>0,9</u>
Totaal vaste activa	617,3	564,0
Vlottende activa		
4. <u>Kortlopende vorderingen</u>		
4.1 Belastingdebiteuren	10,6	11,2
4.2 Overige kortlopende vorderingen	<u>5,0</u>	<u>8,6</u>
<u>Totaal kortlopende vorderingen</u>	15,6	19,8
5. <u>Overlopende activa</u>	5,3	1,4
6. <u>Liquide middelen</u>	<u>0,0</u>	<u>0,0</u>
Totaal vlottende activa	20,9	21,2
 Totaal activa	 638,2	 585,2

PASSIVA	31.12.2017	31.12.2016
Vaste passiva		
7. <u>Eigen vermogen</u>		
7.1 Algemene reserves	10,5	10,5
7.2 Bestemmingsreserve tariefegalisatie	27,7	22,2
7.3 Overige bestemmingsresreves	1,2	1,3
7.4 Nog te bestemmen resultaat	10,0	-/- 0,6
<u>Totaal eigen vermogen</u>	49,4	33,4
8. <u>Voorzieningen</u>	16,5	12,9
9. <u>Vaste schulden</u>	492,0	428,7
Totaal vaste passiva	557,9	475,0
Vlottende passiva		
10. <u>Kortlopende schulden</u>		
10.1 Kasgeldleningen	0,6	40,6
10.2 Negatieve bank- en girosaldi	44,1	20,4
10.3 Schulden aan leveranciers	10,6	15,6
10.4 Te betalen belastingen, sociale- en pensioenpremies	4,4	3,9
10.5 Overige kortlopende schulden	1,6	6,9
<u>Totaal Kortlopende schulden</u>	61,3	87,4
11. <u>Overlopende passiva</u>	19,0	22,8
Totaal vlottende passiva	80,3	110,2
Totaal passiva	638,2	585,2

Toelichting op de balans per 31 december 2017 (bedragen x € 1 mln)**Vaste activa** **€ 617,3****1. Immateriële vaste activa**

De boekwaarde van de immateriële vaste activa daalde in 2017 van € 14,4 mln naar € 10,6 mln. Het verloop van de immateriële vaste activa kan als volgt worden weergegeven:

Omschrijving	Boek- waarde 1-1-2017	Investerings	Bijdragen van derden	Afschrijving 2017	Extra Afschrijving	Boek- waarde 31-12-2017
IMMATERIELE VASTE ACTIVA						
<u>In exploitatie</u>						
Uitgaven onderzoek en ontwikkeling	0,9	0,0	0,0	0,4	0,0	0,5
Bijdragen aan activa in eigendom van bedrijven	0,5	0,0	0,0	0,2	0,0	0,3
Geactiveerde bijdragen aan het Rijk	0,2	0,0	0,0	0,2	0,0	0,0
Bijdragen aan activa in eigendom van openbare lichamen	10,2	-0,2	0,0	3,4	0,5	6,1
Bijdragen aan activa in eigendom van overigen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Overige immateriële activa	2,0	0,1	0,0	0,8	0,0	1,3
Totaal immateriële vaste activa in exploitatie	13,8	-0,1	0,0	5,0	0,5	8,2
<u>Onderhanden werk</u>						
Uitgaven onderzoek en ontwikkeling	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Bijdragen aan activa in eigendom van bedrijven	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Geactiveerde bijdragen aan het Rijk	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Bijdragen aan activa in eigendom van openbare lichamen	0,4	1,2	0,0	0,0	0,0	1,6
Bijdragen aan activa in eigendom van overigen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Overige immateriële activa	0,2	0,6	0,0	0,0	0,0	0,8
Totaal immateriële vaste activa onderhanden werken	0,6	1,8	0,0	0,0	0,0	2,4
TOTAAL IMMATERIELE VASTE ACTIVA	14,4	1,7	0,0	5,0	0,5	10,6

In de boekwaarde "Uitgaven onderzoek en ontwikkeling" zijn de volgende projecten opgenomen:

Omschrijving	Boek-waarde 31-12-2017
<u>In exploitatie</u>	
Actualiseren legger regionale kering	0,4
Reeuwijk monitoring en analyse	0,1
Totaal in exploitatie	0,5
<u>Onderhanden werken</u>	
Zwemwater maatregel EU richtlijn voor 2015	0,0
Totaal onderhanden werken	0,0
Totaal uitgaven onderzoek en ontwikkeling	0,5

2. Materiële vaste activa

De boekwaarde van de materiële vaste activa steeg in 2017 van € 548,7 mln naar € 605,8 mln. Het verloop van de materiële vaste activa kan als volgt worden weergegeven:

Omschrijving	Boek- waarde 1-1-2017	Investerings	Bijdragen van derden	Afschrijving 2017	Extra Afschrijving	Boek- waarde 31-12-2017
MATERIELE VASTE ACTIVA						
<u>In exploitatie</u>						
Gronden en terreinen	4,2	0,0	0,0	0,1	0,0	4,1
Machines en apparaten	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Bedrijfsgebouwen	19,2	0,0	0,0	2,1	0,0	17,1
Woonruimten	0,7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,7
Grond, weg en waterbouwkundige werken	265,7	0,5	0,0	15,7	0,0	250,5
Zuiveringstechnische werken	216,2	0,5	0,0	19,0	0,8	196,9
Overige materiële vaste activa	3,8	0,6	0,0	1,4	0,0	3,0
Totaal materiële vaste activa in exploitatie	509,8	1,6	0,0	38,3	0,8	472,3
<u>Onderhanden werk</u>						
Gronden en terreinen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Machines en apparaten	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Bedrijfsgebouwen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Woonruimten	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Grond, weg en waterbouwkundige werken	31,8	47,1	8,4	0,0	0,0	70,5
Zuiveringstechnische werken	7,0	53,4	0,1	0,0	0,0	60,3
Overige materiële vaste activa	0,1	2,3	0,0	0,0	0,0	2,4
Nog niet gerubriceerd	0,0	0,3	0,0	0,0	0,0	0,3
Totaal materiële vaste activa onderhanden werken	38,9	103,1	8,5	0,0	0,0	133,5
TOTAAL MATERIELE VASTE ACTIVA	548,7	104,7	8,5	38,3	0,8	605,8

Investerings in 2017

De in voorgaande overzichten genoemde investeringen over 2017 bedragen voor immateriële en materiële activa totaal € 106,4 mln (exclusief baggerwerken en PFOS saneringen). Het volgende overzicht geeft de investeringen weer per programma verhoogd met de investeringen voor de baggerwerken en PFOS saneringen. Deze laatste investeringen worden niet geactiveerd, maar komen ten laste van de voorziening voor baggerwerken en de voorziening voor PFOS saneringen.

(x € 1 mln)	Werkelijk 2017	Begroot 2017
<u>Bruto-investeringen</u>		
Waterveiligheid	24,7	28,4
Voldoende water	29,6	43,0
Schoon en gezond water	1,2	3,7
Waterketen	53,9	43,0
Bestuur, organisatie en dienstverlening	1,3	0,9
Totaal bruto	110,7	119,0
Bijdragen van derden	-8,7	-1,6
Netto investeringen	102,0	117,4

De werkelijke bruto-investeringen in 2017 ad € 110,7 mln zijn € 8,3 mln lager dan het begrotingsbedrag van € 119,0 mln.

De bijdragen van derden ad € 8,7 mln zijn € 7,1 mln hoger dan begroot.

In de toelichting per programma en in de paragraaf bedrijfsvoering worden toelichtingen op de investeringen gegeven.

Toetsing kredieten

Overschrijdingen

Uit een interne analyse zijn geen kredietoverschrijdingen van meer dan 10% naar voren gekomen.

Leasecontracten

Voor materiële vaste activa zijn de volgende meerjarige contracten afgesloten:

Omschrijving	Contractwaarde	Startdatum	Looptijd
Huur/lease auto's	€0,8	01-10-2016	3 jaar
Huur/service printers (hoofdkantoor)	€0,6	01-03-2015	4 jaar
Huur/service printers (buitendienst)	€0,1	01-11-2016	4 jaar
Huur koffieapparaten	€0,1	01-05-2015	4 jaar

3. Financiële vaste activa

Kapitaalverstrekkingsen aan bedrijven	€ 0,8
Leningen aan bedrijven	€ 0,1

Totaal financiële vaste activa € 0,9

De kapitaalverstrekkingsen aan bedrijven betreft hoofdzakelijk aandelen Nederlandse Waterschapsbank (NWB). De leningen aan bedrijven betreft een vaste geldleningen aan de Rijnlandse molenstichting

Rijnland heeft een achtergestelde lening van € 1,0 mln verstrekt aan BOEi voor de overname van gemaal Lijnden. Deze achtergestelde lening heeft een looptijd van 40 jaar. In verband met onzekerheid over de aflossing van deze lening is voor deze lening een voorziening voor oninbaar getroffen.

Rijnland heeft een deelneming in MeerGrond. Op 31 december 2017 is het kapitaal van MeerGrond negatief. Rijnland participeert hierin voor 1/3 deel. De negatieve participatie ad € 0,2 mln is verantwoord onder de kortlopende schulden.

Vlottende activa**€ 20,9**4. Kortlopende vorderingen

Belastingdebiteuren	€ 10,6
Overige kortlopende vorderingen	€ 5,0
Totaal kortlopende vorderingen	€ 15,6

Voor de belastingdebiteuren is rekening gehouden met een voorziening voor oninbaar van € 2,8 mln. Conform andere jaren is voor belastingjaar 2017 rekening gehouden met een percentage voor oninbaar van 0,5 van de netto belastingopbrengst.

Bij de overige vorderingen is geen rekening gehouden met een voorziening voor oninbaar. Alle kortlopende vorderingen zijn direct opeisbaar.

5. Overlopende activa € 5,3

Onder de overlopende activa zijn nog de nog te ontvangen bedragen verantwoord, waarvan de opbrengst ten gunste van 2017 komt. Voor € 4,5 mln betreft dit een nog te ontvangen bedrag voor belastinginkomsten van de BSGR. Dit is begin 2018 inmiddels ontvangen. Tevens zijn hier de vooruitbetaalde bedragen verantwoord die ten laste van 2018 komen.

6. Liquide middelen € 0,0**Drempelbedrag schatkistbankieren**

Het is verplicht om overtollige middelen die boven een drempelbedrag komen onder te brengen in 's rijksschatkist. Het drempelbedrag voor waterschappen is bepaald op 0,75% van de bruto-exploitatie kosten uit de begroting. Voor Rijnland bedraagt het drempelbedrag in 2017 derhalve € 1,6 mln.

Middelen buiten 's Rijks schatkist aangehouden

	2017 1e kw	2017 2e kw	2017 3e kw	2017 4e kw
maand 1	0	0	0	0
maand 2	0	0	0	0
maand 3	0	0	0	0

Bovenstaand overzicht laat per kwartaal het bedrag aan middelen zien dat in het kader van het drempelbedrag buiten 's Rijks schatkist is aangehouden. Er zijn in 2017 geen overtollige middelen ondergebracht in de schatkist.

Vaste passiva**€ 557,9****7 Eigen vermogen**

Omschrijving	Saldo per 31-12-2016	Resultaat bestemming jaarrekening 2016	Saldo per 01-01-2017	rente toe- voeging	toevoe- gingen (t.l.v. ex- ploitatie)	opnamen (t.g.v. de exploitatie)	Saldo per 31-12-2017	Voorstel resultaat bestemming 2017	Saldo per 01-01-2018
Algemene reserves									
Algemene reserve									
watersysteembeheer	7,2	-	7,2	-	-	-	7,2	-	7,2
Algemene reserve zuiveringsbeheer	3,3	-	3,3	-	-	-	3,3	-	3,3
Totaal algemene reserves	10,5	-	10,5	-	-	-	10,5	-	10,5
Bestemmingsreserves voor tariefseglisatie									
Egalisatiereserve categorie ingezetenen	6,3	-/- 0,1	6,2	-	2,1	0,2	8,1	2,4	10,5
Egalisatiereserve categorie gebouwd	4,9	-	4,9	-	2,2	-	7,1	1,8	8,9
Egalisatiereserve categorie ongebouwd/overige	-/- 0,1	-/- 0,1	-/- 0,2	-	0,2	-	-	0,3	0,3
Egalisatiereserve categorie natuurterreinen	0,7	-	0,7	-	-	-	0,7	-	0,7
Egalisatiereserve zuiveringsheffing	10,4	-/- 0,5	9,9	-	2,2	0,3	11,8	1,0	12,8
Totaal bestemmingsreserves voor tariefseglisatie	22,2	-/- 0,7	21,5	-	6,7	0,5	27,7	5,5	33,2
Overige bestemmingsreserves									
Reserve subsidie aanleg									
natuurvriendelijke oevers	0,3	-/- 0,1	0,2	-	-	-	0,2	0,1	0,3
Reserve oeverherstel	0,3	-	0,3	-	-	-	0,3	-	0,3
Reserve frictiekosten doelmatigheid	0,7	-	0,7	-	-	-	0,7	-/- 0,7	-
Reserve klimaatcampagne	-	0,2	0,2	-	-	0,2	-	-	-
Reserve toekomstige cao afspraken	-	-	-	-	-	-	-	0,7	0,7
Reserve frictiekosten SPP	-	-	-	-	-	-	-	2,0	2,0
Reserve PFOS saneringen	-	-	-	-	-	-	-	2,4	2,4
Totaal overige bestemmingsreserves	1,3	0,1	1,4	-	-	0,2	1,2	4,5	5,7
Totaal eigen vermogen	34,0	-/- 0,6	33,4	-	6,7	0,7	39,4	10,0	49,4

Het totale eigen vermogen stijgt van € 33,4 mln naar € 49,4 mln. Dit wordt met name veroorzaakt door de resultaten uit de 2^e burap van € 6,7 mln en door het jaarrekening resultaat van € 10,0 mln. De reserves kunnen worden ingezet voor duurzaam financieel beleid.

Algemene reserves

Voor de hoogte van de algemene reserves worden de volgende criteria geformuleerd:

1. de algemene reserves moet een ondergrens hebben die is afgeleid van de jaarlijkse exploitatiekosten
2. de weerstandscapaciteit moet een afgeleide zijn van de belangrijkste risico's.

Beseft moet worden dat de hoogte van de algemene reserves eerder een bestuurlijke keuze is dan een bedrijfseconomische afweging; in theorie hoeft een waterschap als autonome overheidsinstantie met een eigen belastingheffing geen algemene reserves aan te houden. De ondergrens van de algemene reserves is bepaald op 5% van de jaarlijkse netto-exploitatiekosten (voor egalisatie). Op basis van de jaarrekening 2017 zou de hoogte van algemene reserves in totaal minimaal € 8,9 mln. moeten bedragen.

Bestemmingsreserves voor tariefseglisatie

Deze reserves hebben tot doel egalisering van de huidige en toekomstige tarieven.

Overige bestemmingsreserve

In de vastgestelde Nota reserves en voorzieningen is per bestemmingsreserve het ontstaan, het doel en de omvang aangegeven.

Reserve Subsidie aanleg natuurvriendelijke oevers

Per 31 december 2017 zijn voor aanleg natuurvriendelijke oevers € 0,3 mln aan subsidies toegezegd waarvan de uitvoering pas in 2018 of later komt. In de resultaatbestemming wordt voorgesteld om € 0,1 mln toe te voegen aan de Reserve om de reserve op hoogte van de toezeggingen te brengen.

Reserve oeverherstel

Per 31 december 2017 zijn voor oeverherstel € 0,3 mln aan subsidies toegezegd waarvan de uitvoering pas in 2018 of later komt.

Reserve frictiekosten doelmatigheid

Vanwege het realiseren van organisatieaanpassingen (doelmatigheidsonderzoek) is in 2006 besloten om een bestemmingsreserve te vormen om toekomstige incidentele kosten te kunnen bekostigen. Bij vaststelling van de jaarrekening 2005 en 2006 heeft de VV een bedrag van € 11,0 mln bestemd voor incidentele kosten uit het doelmatigheidsonderzoek. Deze eenmalige frictiekosten zijn: kosten bovenformatieven, 55+regeling, tijdelijk personeel, aanpassing huisvesting en overige materiële organisatiekosten. Deze reserve eindigt in 2017.

Reserve klimaatcampagne

In de VV van 29 maart 2017 is besloten om voor 2017 een reserve te vormen ad € 0,2 mln voor de klimaatcampagne bestaande uit vijf regionale klimaatconferenties, een gebiedsbrede conferentie en structurele basiscommunicatie. Deze reserve komt in 2017 te vervallen.

Reserve toekomstige cao afspraken

Tijdens het opstellen van de jaarrekening zijn de cao-onderhandelingen nog niet afgerond. Bij de resultaatbestemming wordt daarom voorgesteld om € 0,7 te reserveren voor toekomstige cao afspraken.

Reserve frictie kosten SPP

Bij de resultaatbestemming wordt voorgesteld om € 2,0 mln te reserveren als gevolg van SPP.

Reserve PFOS saneringen

Voor de kosten van saneringen van de PFOS verontreinigingen op Schiphol is in 2010 een voorziening gevormd. In de programmajaarrekening valt deze voorziening vrij. Bij de resultaatbestemming wordt voorgesteld om het volledig vrijgevalen bedrag van € 2,4 mln te storten in een reserve PFOS saneringen.

8. Voorzieningen

Omschrijving	Saldo per 01-01-2017	toevoegingen (t.l.v. exploitatie)	uitgaven	Saldo per 31-12-2017
Voorziening wachtgeld- en pensioenverplichtingen DB	6,9	-	0,7	6,2
Totaal voor arbeidsgelerateerde verplichtingen	6,9	-	0,7	6,2
Voorziening baggerwerken Rijnland	3,5	11,1	4,3	10,3
Totaal voor baggeren en saneren van waterlopen	3,5	11,1	4,3	10,3
Voorziening PFOS Saneringen	2,5	-	2,5	-
Totaal voor overige onderhoudswerkzaamheden	2,5	-	2,5	-
Totaal Voorzieningen	12,9	11,1	7,5	16,5

In de vastgestelde nota reserves en voorzieningen is per voorziening het ontstaan, het doel en de omvang aangegeven.

Voorziening wachtgeld- en pensioenverplichtingen DB

Wegens de nieuwe Waterschapswet moest met ingang van 2009 een voorziening worden aangehouden voor de wachtgeld- en pensioenverplichtingen voor voormalige en huidige (hoog)heemraden van Rijnland en voormalige waterschappen.

Voorziening baggerwerken Rijnland

De voorziening voorziet in de financiering van de achterstanden bij het op diepte brengen van boezem,- en polderwateren. Door achterstanden in baggerwerken met name ontstaan door PFOS is er in 2017 € 1,2 mln extra aan de baggervoorziening toegevoegd.

Voorziening PFOS Saneringen

Voor de kosten van saneringen van de PFOS verontreinigingen op Schiphol is in 2010 deze voorziening gevormd. In 2017 valt deze voorziening vrij. In de resultaatbestemming wordt voorgesteld omhet vrijgevallden bedrag van € 2,4 mln te storten in een bestemmingsreserve PFOS saneringen.

9. Vaste schulden

De vaste schulden betreffen onderhandse leningen van:

Binnenlandse banken en overige financiële instellingen	€ 489,5
Binnenlandse bedrijven (SBG)	€ 2,5
Totaal vaste schulden	€ 492,0

In 2017 zijn langlopende geldleningen afgesloten van totaal € 90,0 mln tegen een rentepercentage van 1,05. De aflossingen in 2017 bedragen € 26,7 mln. Het gemiddelde rentepercentage van alle langgeldleningen bedroeg per ultimo 2017 1,92 en de gemiddelde looptijd was 12,9 jaar. De totale rentelast op de vaste schulden bedraagt in 2017 € 8,8 mln. Hiervan heeft € 8,7 mln betrekking op binnenlandse banken en overige financiële instellingen en € 0,1 mln betrekking op binnenlandse bedrijven. Er zijn geen zakelijke zekerheden gesteld voor de vaste schulden.

Viottende passiva**€ 80,3**10. Kortlopende schulden

Kasgeldleningen	€ 0,6
Negatieve bank- en giroaldi	€ 44,1
Schulden aan leveranciers	€ 10,6
Te betalen belastingen, sociale- en pensioenpremies	€ 4,4
Overige kortlopende schulden	€ 1,6
Totaal kortlopende schulden	€ 61,3

De kasgeldleningen betreft drie door MeerGrond verstrekte direct opeisbare leningen tegen 0%.

De negatieve bank- en giroaldi betreffen een met de NWB afgesloten rekening-courantovereenkomst. De maximale krediethoogte bedroeg in 2017 € 48,8 mln. De gemiddelde rente voor de rekening-courantovereenkomsten bedroeg over 2017 0,10% (2016: 0,10%).

11. Overlopende passiva € 19,0

Onder de overlopende passiva zijn de verplichtingen opgenomen die zijn opgebouwd in 2017, maar die in 2018 tot betaling komen. Daarnaast zijn hier de vooruit ontvangen bedragen verantwoord waarvan de baten ten gunste van 2017 komen. Hiervan heeft € 7,5 mln betrekking op vooruit ontvangen bijdragen op investeringswerken. Het volgende overzicht geeft het verloop hiervan weer.

	Saldo 1-1-2017	Toe- voegingen	Vrijgevallden	Saldo 31-12-2017
Verbetering IJsseldijk Gouda	11,3	1,5	5,4	7,3
Kustversterking Katwijk	0,8	0,0	0,8	0,0
Watergebiedsplannen 2 West	0,2	0,0	0,0	0,2
Totaal	12,3	1,5	6,2	7,5

Niet uit de balans blijkende verplichtingen en rechten1 Niet verschenen termijnen investeringswerken

De verplichtingen ad € 75,2 mln per 31 december 2017 van nog niet verschenen termijnen betreffende investeringswerken zijn niet in de balans opgenomen.

2 Contract verplichtingen

De waarde van de lopende contracten met een Europese aanbesteding bedroeg in 2017 € 141,2 mln.

3 Garant- en borgstellingen

Ten behoeve van de Nederlandse Waterschapsbank N.V. heeft Rijnland borgstellingen afgegeven overeenkomstig onderstaand overzicht.

Bedragen x € 1 mln	Oorspronkelijk bedrag van de geldlening	% waarvoor borgstelling is verleend	Borgstelling	Restant bedrag van de geldlening 01-01-2017	Restant bedrag van de geldlening 31-12-2017
<u>Borg voor onderhandse leningen</u>					
HVC/DRSH Zuiveringsslib NV	38,5	100%	18,4	25,1	18,4
Gemeenschappelijke regeling Aquon	2,1	16,38%	0,3	2,1	2,1
Unie van Waterschappen	6,0	2,75%	0,2	0,0	6,0
<u>Borg voor kortlopende schulden (negatieve banksaldi)</u>					
Stichting beheer van het Gemeeneland	1,0	100%	1,0		
Gemeenschappelijke regeling Aquon	7,0	16,38%	1,1		
HVC/DRSH Zuiveringsslib NV	0,0	100%	10,0		
Unie van Waterschappen	2,0	6%	0,1		
	56,6		31,1	27,2	26,5

De borgstelling voor kortlopende schulden is bepaald op basis van het maximale krediet.

Vanaf de toetreding tot de gemeenschappelijke regeling staan de waterschappen garant voor de financiering van de activiteiten die HVC ten behoeve van de waterschappen uitvoert. Een verdere aanpassing c.q. uitbreiding van de garantstelling zal plaatsvinden afhankelijk van besluitvorming over (financiering van) nieuwe investeringen ten behoeve van de waterschappen. Met een aandeelhouderschap type B met een beperkte aansprakelijkheid zijn de risico's beperkt tot de slibverbrandingsactiviteiten. De Waterschapswet laat andere taken niet toe.

De aandeelhouders B staan volledig garant voor de slibverbrandingsinstallatie zoals dat voorheen ook bij DRSH het geval was. Daarnaast staan de waterschappen garant voor een maximaal rekening-courantkrediet van € 10 miljoen. De garantstelling loopt terug conform de afschrijving van de installatie en de aflossing van de hiervoor aangegane leningen. Omdat de aandeelhouders van HVC uitsluitend bestaan uit gemeenten en waterschappen die zorgen voor afzet zekerheid, worden de risico's als klein beoordeeld. De waterschappen zijn hoofdelijk aansprakelijk voor de activiteiten, maar hebben bij een evt. garantstelling een regresrecht op de andere waterschappen voor hun aandeel.

2.6 Controleverklaring

Accountants

Aan de verenigde vergadering van
Hoogheemraadschap van Rijnland

Baker Tilly Berk N.V.
Bijster 39
Postbus 3814
4800 DV Breda
T: +31 (0)76 525 00 00
F: +31 (0)76 525 00 50
E: breda@bakertillyberk.nl
KvK: 24425560
www.bakertillyberk.nl

CONTROLEVERKLARING VAN DE ONAFHANKELIJKE ACCOUNTANT

A. Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen jaarrekening 2017

Ons oordeel

Wij hebben de jaarrekening 2017 Hoogheemraadschap van Rijnland gecontroleerd.

Naar ons oordeel:

- geeft de in de jaarstukken opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van zowel de baten en lasten over 2017 als van de activa en passiva van Hoogheemraadschap van Rijnland op 31 december 2017 in overeenstemming met hoofdstuk 4 van het Waterschapsbesluit;
- zijn de in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties over 2017 in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand gekomen in overeenstemming met de begroting en met de in de relevante wet- en regelgeving opgenomen bepalingen, waaronder verordeningen van het Hoogheemraadschap zelf.

De jaarrekening bestaat uit:

- 1 de balans per 31 december 2017;
- 2 de exploitatierekening over 2017;
- 3 de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen;

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden, het Besluit accountantscontrole decentrale overheden (Bado), het Controleprotocol WNT en het normenkader 2017, vastgesteld door de verenigde vergadering op 13 september 2017, van Hoogheemraadschap van Rijnland. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

An independent member of Baker Tilly International

Alle diensten worden verricht op basis van een overeenkomst van opdracht, gesloten met Baker Tilly Berk N.V., waarop van toepassing zijn de algemene voorwaarden, gedeponeerd bij de Kamer van Koophandel onder nr. 24425560. In deze voorwaarden is een beperking van aansprakelijkheid opgenomen.

Accountants

Wij zijn onafhankelijk van Hoogheemraad van Rijnland zoals vereist in de Wet toezicht accountantsorganisaties (Wta), de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij Assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Materialiteit

Op basis van onze professionele oordeelsvorming hebben wij de materialiteit voor de jaarrekening als geheel bepaald op € 2.185.000 waarbij de bij onze controle toegepaste goedkeuringstolerantie bedraagt voor fouten 1% en voor onzekerheden 3% van de totale lasten inclusief toevoegingen aan reserves, zoals voorgeschreven in artikel 2 lid 1 Bado en het controleprotocol van Hoogheemraadschap van Rijnland.

Wij houden ook rekening met afwijkingen en/of mogelijke afwijkingen die naar onze mening voor de gebruikers van de jaarrekening om kwalitatieve redenen materieel zijn, zoals ook bedoeld in het controleprotocol en zoals ook bedoeld in artikel 3 Bado. Daarbij zijn voor de controle van de in de jaarrekening opgenomen WNT-informatie de materialiteitsvoorschriften gehanteerd zoals vastgelegd in de Regeling controleprotocol WNT 2017.

De verenigde vergadering heeft vastgesteld dat wij aan de verenigde vergadering tijdens onze controle geconstateerde afwijkingen boven € 100.000 rapporteren alsmede kleinere afwijkingen die naar onze mening om kwalitatieve of WNT-redenen relevant zijn.

B. Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvatten de jaarstukken andere informatie, die bestaat uit:

- het jaarverslag, waaronder de programmaverantwoording en de paragrafen.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat;
- alle informatie bevat die op grond van hoofdstuk 4 van het Waterschapsbesluit is vereist.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in de Waterschapswet en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

An independent member of Baker Tilly International

2/4

Accountants

Het college van dijkgraaf en heemraden is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het jaarverslag in overeenstemming met hoofdstuk 4 van het Waterschapsbesluit.

C. Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het college van dijkgraaf en heemraden en de verenigde vergadering voor de jaarrekening

Het college van dijkgraaf en heemraden is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met hoofdstuk 4 van het Waterschapsbesluit. Het college van dijkgraaf en heemraden is ook verantwoordelijk voor het rechtmatig tot stand komen van de in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties, in overeenstemming met de begroting en met de in de relevante wet- en regelgeving opgenomen bepalingen, waaronder verordeningen van het waterschap zelf.

In dit kader is het college van dijkgraaf en heemraden tevens verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het college van dijkgraaf en heemraden noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening en de naleving van die relevante wet- en regelgeving mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

De verenigde vergadering is als kaderstellend en controlerend orgaan op grond van de Waterschapswet verantwoordelijk voor het uitoefenen van toezicht op het proces van financiële verslaggeving van het waterschap.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fouten of fraude en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

An independent member of Baker Tilly International

3/4

Accountants

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, het Bado, het Controleprotocol WNT, het normenkader 2017 van Hoogheemraadschap van Rijnland, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen.

Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude dan wel het niet rechtmatig tot stand komen van baten en lasten alsmede de balansmutaties, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van het waterschap;
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving, de gebruikte financiële rechtmatigheidscriteria en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het college van dijkgraaf en heemraden en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;
- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen; en
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen en of de in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand zijn gekomen.

Wij communiceren met de verenigde vergadering onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Baker Tilly Berk N.V.

drs. R. Opendorp RA

An independent member of Baker Tilly International

4/4

PROGRAMMAJAARVERSLAG

2017

BIJLAGEN

Bijlage 1 Overzichten investeringen**Bijlage 1-1 Overzicht af te sluiten VV-Kredieten per 31 december 2017 (x € 1.000) Blad 1**

Omschrijving	Krediet	Werkelijke uitgaven	Onder- of overschrijding	Werkelijke opbrengsten	Toelichting
Dijkversterking Centraal Holland- verkenning	200	199	1	0	Project is conform planning uitgevoerd.
Kadeverbeteringen groot onderhoud regionale keringen 2015	2.500	2.746	-246	6	Project is gestart met onduidelijke scope. Hierdoor zijn relatief hogere onderzoekskosten gemaakt en een aantal strekkingen zijn te laag geraamd.
Brug Ruigelaan renovatie	133	131	2	0	Is conform raming/planning gerealiseerd.
Grondduikers vervangen 2014	300	297	3	0	Gerealiseerd in combinatie met onderhoudsbudget.
Baggeren Rijnland Midden (Cluster 3)	12.775	12.130	645	0	De risicoreservering behoefde niet te worden aangesproken.
Baggeren pilot overige polderwatergangen	2.100	826	1.274	0	Te hoog ingeschatte ramong i.v.m. onbekendheid van het werk.
Baggeren Bollenstreek Noord (Cluster 4)	7.982	7.940	42	0	De risicoreservering behoefde niet te worden aangesproken.
Baggeren Bollenstreek Zuid (Cluster 2)	11.950	10.998	952	0	De risicoreservering behoefde niet te worden aangesproken.
Baggeren Oostvaart	325	141	184	0	De risicoreservering behoefde niet te worden aangesproken.
Baggeren knelpunten en programmakosten 2015	300	114	186	0	De projectoverstijgende baggerwerkzaamheden konden ruimschoots binnen het krediet uitgevoerd worden.
Baggeren knelpunten en programmakosten 2016	300	294	6	12	De projectoverstijgende baggerwerkzaamheden konden binnen het krediet uitgevoerd worden.
Baggeren Stein maatregelen	710	623	87	33	De risicoreservering behoefde niet te worden aangesproken
Knippolder vervangen sifon	385	320	65	0	De risicoreservering behoefde niet te worden aangesproken
PG Elsgestepolder West nieuwbouw	985	892	93	0	Van risicoreservering is niet volledig gebruik gemaakt.
PG de Volharding afstoten	200	82	118	0	Met minimale kosten uitgevoerd.
PG Bosch en Gasthuispolder (de Vliet) nieuwbouw	499	496	3	0	Is conform planning gerealiseerd.
PG IJpolder	383	394	-11	0	Kleine overschrijding door meerwerk tijdens uitvoering.
PG Vlietpolder	425	456	-31	0	Overschrijding door onvoorziene omgevingsmaatregelen.
PG Uiteindische- en Middelpolder	335	322	13	0	Is conform planning uitgevoerd.
PG Oudenhof Noord nieuwbouw	290	300	-10	-6	Kleine overschrijding door meerwerk tijdens uitvoering.
PG Vierambacht revisie	315	314	1	0	Is conform planning uitgevoerd.
PG Tempel en PG Middelburg revisie	477	522	-45	0	Overschrijding door meerwerk tijdens uitvoering.
PG Hondsdijksepolder nieuwbouw	100	49	51	0	Project is afgesloten wegens onduidelijke scope. Wordt weer opgepakt in een nieuwe cluster voor Polder gemalen.
PG Lodewijkvaart renovatie	100	5	95	0	Project is afgesloten wegens onduidelijke scope. Wordt weer opgepakt in een nieuwe cluster voor Polder gemalen.
PG Veender en Lijkerpolder bdb	75	23	52	0	Project is afgesloten wegens onduidelijke scope. Wordt weer opgepakt in een nieuwe cluster voor Polder gemalen.
Overdracht sluis Zwanburgerpolder	165	164	1	0	Is conform planning en budget uitgevoerd. Sluis is overgedragen aan de gemeente Teylingen.
Bosbo hardware vervangen	250	254	-4	0	Geringe overschrijding door langere doorlooptijd. Dit door samenwerking met drie waterschappen. Voordeel is dathierdoor dashboard functionaliteit aan aan het Bosbo systeem gehangen kon worden.
Inrichtingsplan Duinwateronderzoek Zuid-Kennemerland	743	652	91	5	Lagere bijdrage aan gemeente door gunstige aanbesteding.
Polder Achthoven kansenpakspoor	1.030	972	58	0	Onderschrijding door bestuurlijke afspraak inzake eenmalige afkoopsom van het toekomstig extra dagelijks en buitengewoon onderhoud van primair water.
Greenport Boskoop uitvoering NBW waterberging Spoelwijk	850	853	-3	0	Conform planning afgerond met kleine overschrijding door een aantal aanvullende werkzaamheden.
Onderzoeksproject bollensector (KRW)	1.125	796	329	0	Onderschrijding omdat veel onderzoek in fase 1 is verricht. Lagere kosten communicatie en risicoreservering is niet aangesproken.
Reeuwijkse plassen isoleren	1.080	1.021	59	794	In 2017 is de subsidie-eindafrekening KRW Reeuwijk afgerond, na uitvoering in 2014. De risicoreservering behoefde niet te worden aangesproken. De correctie van de subsidiebedragen (€ 293.000) naar de subprojecten 00.25002/411 en 00.25002/817 zijn aangepast in de uitgaven en de opbrengsten.
Reeuwijkse plassen aanleg NVO 19,8 km	7.830	7.806	24	4.918	Werkzaamheden zijn conform planning uitgevoerd.

Bijlage 1-1 Overzicht af te sluiten VV-Kredieten per 31 december 2017 (x € 1.000) Blad 2

Omschrijving	Krediet	Werkelijke uitgaven	Onder- of overschrijding	Werkelijke opbrengsten	Toelichting
Afkoppelen Stein noord	960	905	55	371	De risicoreservering behoefde niet te worden aangesproken en de ontvangen subsidie KRW (gecorrigeerd van Reeuwijkse Plassen) zijn aangepast in de kosten en de opbrengsten.
AWTG en AWTL Langeraar	3.700	3.347	353	0	Onderschrijding door minder meerwerk dan was begroot.
AWTL's Hoofddorp onderzoek	550	550	0	0	Onderhoudsklus welke conform planning en budget is uitgevoerd.
PA Infrastructuur AWZI's	1.700	1.700	0	0	De deelprojecten Pa-infrastructuur, CPK, Z-info en tagplates vallen onder krediet Vervangen procesautomatisering. De overschrijding op Pa-infrastructuur en CPK is veroorzaakt dat de eisen vanuit het project CPK lange tijd niet voldoende duidelijk zijn geweest. Het deelproject PA-infrastructuur schaft een gedeelte aan van de hardware, software, licenties voor de CPK. In het kredietvoorstel van oktober 2016 (corsa 16.081563) is ook opgenomen dat er tegenvallers op het cluster waren en is het aanvullend krediet op cluster verstrekt. Het actueel krediet wordt aangepast
Technisch inrichten AWZI's op CPK	1.026	1.026	0	0	Idem
Z-info	229	229	0	0	Oplevering heeft in 2017 plaatsgevonden en zijn binnen het budget uitgevoerd.
AWZI Haarlem Schalkwijk vervangen roostergoedverwijderaar	200	90	110	0	Onderschrijding door hergebruik van de roostergoedverwijderaar welke vrijkwam bij de renovatie Velsen.
AWZI Zwanenburg vervangen roostergoedverwijderaar	1.259	12	1.247	0	Dit wordt onderdeel van de totale scope om de A.W.Z.I. Zwanenburg te vergroten. Asset Management is bezig met voorbereiding en krediet wordt begin 2018 aangevraagd
AWZI Zwanenburg ombouw domes naar plaatbeluchting en vervangen blowers	175	2	173	0	Dit wordt onderdeel van de totale scope om de A.W.Z.I. Zwanenburg te vergroten. Asset Management is bezig met voorbereiding en krediet wordt begin 2018 aangevraagd
AWZI Katwijk influent- en slibretourvizels vervangen en renovatie zandvanger	2.300	2.094	206	0	Onderschrijding door minder meerwerk dan was begroot.
AWTG en AWTL Hoogmade	865	939	-74	0	Overschrijding door extra werkzaamheden o.m fundatie ontvangput nieuwe gemaal en om systeem in bedrijf te nemen.
AWZI Zwaanshoek slibretour pompen en leidingwerk vervangen	550	550	0	0	Onderhoudsklus welke conform planning en budget is uitgevoerd.
AWZI Nieuwe Wetering vervangen roostergoedverwijderaar	325	2	323	0	Project is niet in uitvoering gekomen. Assetmanagement gaat opnieuw prioriteren cq heroverwegen.
AWZI's implementatie beheer PA	229	236	-7	0	Om de organisatie voor te bereiden om de Proces Automatisering die binnen het PA revitaliseringsproject is gerealiseerd in de toekomst te beheren is een adviesbureau ingeschakeld. Dit heeft meer uren gekost dan vooraf was voorzien. Overschrijding is eerder gemeld in jaarrekening 2016. In 2017 is een aanvullend krediet verstrekt van € 29.000.
AWZI Haarlem Waarderpolder ATEX installatie	2.400	2.664	-264	0	Pas bij het uit bedrijf nemen van de installatie-onderdelen werd duidelijk welke werkzaamheden uitgevoerd diende te worden. Tijdens de uitvoering is de kennis & kunde van Rijnland omtrent ATEX vergroot. Door latere oplevering (vertraging aannemer) is extra bouwrente toegerekend welke niet was voorzien. Beide zaken hebben er toe geleid dat eisen zijn aangescherpt. Ook afronding objectdossier heeft veel tijd en inspanning gekost. Overschrijding is eerder gemeld in de jaarrekening 2016.
AWZI Leiden Noord installeren versnijders voor slibspompen	200	150	50	0	Onderschrijding door gunstige aanbesteding.
AWZI Leiden Noord ATEX installatie	2.400	2.640	-240	0	Pas bij het uit bedrijf nemen van de installatie-onderdelen werd duidelijk welke werkzaamheden uitgevoerd diende te worden. Tijdens de uitvoering is de kennis & kunde van Rijnland omtrent ATEX vergroot. Beide zaken hebben er toe geleid dat eisen zijn aangescherpt en overschrijdingen hebben plaatsgevonden.
I&A samenwerking met HHSK	390	427	-37	0	Meer uren (vast en inhuur) waren noodzakelijk dan vooraf was voorzien om project te realiseren.
Implementatie IB&BC	1.171	1.064	107	0	Het project is binnen het krediet volgens plan beëindigd en overgedragen aan de lijnorganisatie.
Totaal af te sluiten VV-kredieten per 31-12-2017	77.846	71.759	6.087	6.135	

Bijlage 1-2

Niet afgesloten VV-kredieten in tegenstelling tot aanbeveling RKC met verklaring (x € 1.000)

Omschrijving	Krediet	Kosten t/m 2016	kosten 2017	Totale kosten t/m 2017	Restant per 1-1-2018	Toelichting
Oostring ZTW - deeltraject uitvoering gemeente	240	121	0	121	119	Werkzaamheden zijn inmiddels door gemeente uitgevoerd. Afrekening zal plaatsvinden in 2018.
Baggeren Bloemendaal	1.150	1.258	-1	1.257	-107	In afwachting van arbitragezaak zal afrekening volgen. Verwachting 2018.
Baggeren regulier krediet 11 2013	2.700	2.348	-2	2.346	354	Na afronding zal afrekening volgen in 2018.
Baggeren NGE Vinkbrug	1.700	1.402	0	1.402	298	Gemeente heeft gebaggerd. In afwachting van definitieve afrekening wordt project afgesloten.
AWZI Haarlem Waarderpolder vervanging defosfatering	50	12	0	13	37	Na interne afstemming wordt in 2018 besloten of project afgesloten wordt of uitgevoerd gaat worden.
AWTG Badhoevedorp Renovatie	95	0	0	0	95	Is opgenomen in nieuwe scope voor Zwanenburg conform VV besluit 31-01-2018. Dit subproject wordt in 2018 afgesloten.
AWZI Alphen Noord vervangen PE aanmaakunit en voorraadtank	220	241	0	241	-21	Project is afgerond en bevindt zich in de fase van overdracht aan de interne organisatie. Wordt in 2018 afgesloten.
Baggeren Klein Vogelenzang	2.610	2.612	0	2.612	-2	Project is helemaal afgerond en wordt in 2018 afgesloten.
Reeuwijk onderzoekproject	430	384	0	384	46	Dit project betreft een experiment. In 2017 is niet beijerd. Vooralsnog wordt er in 2018 niet beijerd maar dit is afhankelijk van de ontwikkelingen. Verwachting is om in 2019 weer te beijeren.
Reeuwijk communicatieplan	155	148	0	148	7	Communicatiemomenten en voorlichting in het gebied kunnen pas plaats vinden na verwerking van de monitoringgegevens. Deze gegevens zijn dan pas in 2018 verwerkt en bekend.
Doelen overig water	1.000	0	0	0	1.000	In het voorjaar 2017 is gestart met kijk op waterkwaliteit, een interactief proces om de bestuurlijke ambities voor waterkwaliteit en ecologie in de breedte te bepalen. Dit proces wordt eind maart afgerond. (VV 28 maart 2018 Besluit over de strategische notitie kijk op kijk op de waterkwaliteit). Aan de hand hiervan komt lopende 2018 een plan tot uitvoering voor doelen overig water.
Implementatie Bestuurlijk Informatiesysteem	90	46	0	46	44	In afwachting van de organisatorische veranderingen zal het project in 2018 worden afgerond.
NVO Groene AS, Amsterdamse bos en Nieuwe Meer	235	35	0	35	200	Project is inmiddels afgerond en wordt in 2018 afgesloten.
AWZI Leiden ZW uitvoering OAS	150	21	0	21	129	Project heeft stil gelegen omdat AWZI Leiden Noord nog niet klaar was om extra afvalwater te ontvangen. Dit is nog steeds het geval. Omdat awzi Zuid op dit moment de belasting goed aan kan is er geen urgentie om nu extra afvoer naar Noord te sturen. Het gemaal Geregracht is gereed om ingezet te worden. Door de metingen die al verricht zijn (waar de gemeente nog een rapportage voor moet aanleveren) is de 0-situatie in beeld. Nadat het gemaal gebruikt kan worden moet op basis van monitoring bepaald worden of er nog aanvullende maatregelen nodig zijn. Tot die tijd worden er geen uitgaven verwacht, hooguit moet er een overstortmeter worden vervangen (de levensduur van deze apparatuur in rioolwater is beperkt).
Gemaal Geregracht	100	0	0	0	100	Dit project ligt in het verlengde van uitvoering OAS (eigenlijk één project). In 2018 kan worden bekeken of Geregracht nog aanvullende maatregelen vergt. Eigenlijk is de verwachting dat eventuele aanvullende maatregelen in het kader van de OAS buiten gemaal Geregracht liggen. In 2018 zou dit deelproject dan afgesloten kunnen worden.
Totaal kredieten	10.925	8.627	-3	8.624	2.301	

Bijlage 1-3 Specificatie investeringen 2017 (€ 1.000) Blad 1

Project omschrijving	Werkelijk 2017	Begroot 2017	Begroot 2017 -/- concern- brede korting
Programma Waterveiligheid			
Kustwerk Katwijk	1.073	1.000	900
Kustwerk Katwijk;Bijdragen	-1.037	0	0
Verbetering Ijsseldijk Gouda	4.288	12.095	10.886
Verbetering Ijsseldijk Gouda;Bijdragen	-4.745	-1.075	-1.075
Top 25 kadeverbeteringen	12.419	12.235	11.012
Top 25 kadeverbeteringen;Bijdragen	-1.467	-200	-200
Cluster Dijkverbetering Regionale Keringen (DiRK)	6.082	3.500	3.150
Cluster Dijkverbetering Regionale Keringen (DiRK);Bijdragen	-13	0	0
Cluster planontwikkeling	279	1.000	900
Projectoverstijgende verkenning Centraal Holland	0	100	90
Parallel Boulevard	586	0	0
Toekomstig werk	0	2.000	1.500
Totaal Waterveiligheid (netto)	17.465	30.655	27.163
Totaal bruto Waterveiligheid	24.727	31.930	28.438
Totaal Bijdragen van derden waterveiligheid	-7.262	-1.275	-1.275
Programma Voldoende water			
Stedelijke waterplannen	244	2.594	2.335
Stedelijke waterplannen;Bijdragen	-13	0	0
Boezemgemaal Gouda	167	500	450
Boezemgemaal Gouda;Bijdragen	-8	0	0
Piekberging Driemanspolder	5.557	11.880	10.692
Piekberging Driemanspolder;Bijdragen	-1.036	-100	-100
Piekberging Haarlemmermeer	2.360	1.017	915
Piekberging Haarlemmermeer;Bijdragen	0	-37	-37
Watergebiedsplannen 1 Noord	1.573	794	715
Watergebiedsplannen 1 Noord;Bijdragen	-5	-100	-100
Watergebiedsplannen 2 West	2.584	2.530	2.278
Watergebiedsplannen 2 West;Bijdragen	26	0	0
Watergebiedsplannen 3 Midden	2.522	3.948	3.554
Watergebiedsplannen 3 Midden;Bijdragen	-81	0	0
Watergebiedsplannen 4 Zuid	2.472	3.050	2.745
Watergebiedsplannen 4 Zuid;Bijdragen	-10	0	0
Poldergemalen cluster 1	1.254	1.062	956
Poldergemalen cluster 2	780	2.765	2.489
Lopende baggerwerken en bijkomende werken	432	290	261
Lopende baggerwerken en bijkomende werken;Bijdragen	-12	0	0
Baggerwerken	3.947	9.908	8.918
Baggerwerken;Bijdragen	-22	0	0
KRW fase 1 Reeuwijk	0	0	0
KRW fase 1 Reeuwijk;Bijdragen	-57	0	0
Boezemgemaal Spaarndam	4.256	3.200	2.880
Cluster planontwikkeling	5	100	90
Overnemen en afstoten assets	496	600	540
Bosbo hardware vervangen	62	0	0
Bosbo 2015 upgraden	382	600	540
Blue Energy Centrale Katwijk	-16	30	27
Blue Energy Centrale Katwijk;Bijdragen	13	0	0
Geen spijt maatregelen/Flying Squad 2012	111	0	0
Parallel Boulevard	426	50	45
Parallel Boulevard;Bijdragen	-4	0	0
Toekomstig werk	0	3.375	2.533
Totaal Voldoende water (netto)	28.405	48.056	42.726
Totaal bruto Voldoende water	29.614	48.293	42.963
Totaal Bijdragen van derden Voldoende water	-1.209	-237	-237

Bijlage 1-3 Specificatie investeringen 2017 (€ 1.000)

Blad 2

Project omschrijving	Werkelijk 2017	Begroot 2017	Begroot 2017 -/- concern- brede korting
Programma Schoon en gezond water			
Watergebiedsplannen 4 Zuid	38	155	140
KRW fase 1 Reeuwijk	192	760	684
KRW fase 1 Reeuwijk;Bijdragen	-25	0	0
KRW fase 2	449	1.050	945
Zwemwater en menginstallaties	23	0	0
Cluster planontwikkeling	0	700	630
Cluster landbouw	283	900	810
Overnemen en afstoten assets	34	0	0
NVO Groene AS, Amsterdamse bos en Nieuwe Meer	0	175	158
Boezemgemaal Spaarndam realisatie vispassage	0	75	68
PFOS sanering Schiphol	98	193	173
PFOS sanering Schiphol;Bijdragen	-45	-25	-25
Blauwalgenbestrijding 2017-2021	127	0	0
Blauwalgenbestrijding 2017-2021;Bijdragen	-20	0	0
Toekomstig werk	0	100	75
Totaal Schoon en gezond water (netto)	1.154	4.083	3.658
Totaal bruto Schoon en gezond water	1.244	4.108	3.683
Totaal Bijdragen van derden Schoon en gezond water	-90	-25	-25
Programma Waterketen			
AWZI Velsen	7.046	6.007	5.407
AWZI Velsen;Bijdragen	-37	0	0
AWZI Leiden ZW	4.133	5.000	4.500
Vervangen procesautomatisering	9.014	10.475	9.428
Cluster Zuiveren Noord-Holland	3.663	4.504	4.054
Cluster Katwijk, Noordwijk en Lisse	4.406	3.611	3.250
Cluster Katwijk, Noordwijk en Lisse;Bijdragen	0	-86	-86
Cluster Alphen, Nieuwveen en sluitingen	3.250	2.423	2.181
Cluster Zwaanshoek, Aalsmeer en Rijsenhout	21.063	12.350	11.115
Energie Efficiëntie Plan	0	200	180
AWTG Koudekerk renoveren	136	0	0
AWZI Haarlem Waarderpolder energiefabriek	54	100	90
AWZI Haarlem Waarderpolder energiefabriek;Bijdragen	-35	0	0
AWZI Haarlem Waarderpolder ATEX installatie	115	0	0
AWTG en AWTL Hazerswoude dorp	48	0	0
AWZI Leiden Noord ATEX installatie	6	0	0
AWTG Warmond renoveren	69	50	45
AWZI Leiden ZW uitvoering OAS	0	60	54
Verbreed GRP+ Heemstede	265	300	270
Veilig werken	655	0	0
Toekomstig werk	0	3.200	2.401
Totaal Waterketen (netto)	53.851	48.194	42.889
Totaal bruto Waterketen	53.923	48.280	42.975
Totaal Bijdragen van derden Waterketen	-72	-86	-86

Bijlage 1-3 Specificatie investeringen 2017 (€ 1.000)

Blad 3

Project omschrijving	Werkelijk 2017	Begroot 2017	Begroot 2017 -/- concern- brede korting
Programma BOD			
Cluster Alphen, Nieuwveen en sluitingen	43	0	0
I&A samenwerking met HHSK	360	140	126
I-projecten	73	33	29
Informatiebeveiliging en bedrijfscontinuïteit	-4	0	0
Herautomatisering FMS;Bijdragen	-42	0	0
Vervanging IRIS V&H	74	0	0
Vervanging IRIS V&H;Bijdragen	-38	0	0
Gemeenlandshuis Spaarndam herontwikkeling complex	17	0	0
A2 gezamenlijke infrastructuur	619	0	0
Implementatie BlueCielo Meridian	109	0	0
Toekomstig werk	0	1.000	750
Totaal BOD (netto)	1.211	1.173	905
Totaal bruto BOD	1.291	1.173	905
Totaal Bijdragen van derden BOD	-80	0	0
Waterveiligheid bruto			
Onderhanden werk	24.727	29.930	26.938
Toekomstig werk	0	2.000	1.500
Totaal Waterveiligheid	24.727	31.930	28.438
Voldoende water bruto			
Onderhanden werk	29.614	44.918	40.430
Toekomstig werk	0	3.375	2.533
Totaal Voldoende Water	29.614	48.293	42.963
Schoon en Gezond water bruto			
Onderhanden werk	1.244	4.008	3.608
Toekomstig werk	0	100	75
Totaal Schoon en Gezond water	1.244	4.108	3.683
Waterketen bruto			
Onderhanden werk	53.923	45.080	40.574
Toekomstig werk	0	3.200	2.401
Totaal Waterketen	53.923	48.280	42.975
B.O.D. bruto			
Onderhanden werk	1.291	173	155
Toekomstig werk	0	1.000	750
Totaal B.O.D.	1.291	1.173	905
Totaal bruto-investeringen	110.799	133.783	118.964
Bijdrage van derden	-8.713	-1.623	-1.623
Totaal netto-investeringen	102.086	132.160	117.341

Bijlage 2 Besluit

DE VERENIGDE VERGADERING VAN HET HOOGHEEMRAADSCHAP VAN RIJNLAND;

Gelezen het voorstel van dijkgraaf en hoogheemraden d.d. 15 mei 2018, nr. 18.025389.

Gelet op artikel 106 van de Waterschapswet en de goedkeurende verklaring van de accountant;

B E S L U I T:

1. tot het vaststellen van het programmajaarverslag 2017 van het hoogheemraadschap van Rijnland;
2. het voordelig jaarrekening resultaat ad € 10.022.920 als volgt te verdelen:
(ten gunste van)
 - € 2.402.380 ten gunste van de Egalisatiereserve ingezetenen;
 - € 1.846.582 ten gunste van de Egalisatiereserve gebouwd;
 - € 1.027.621 ten gunste van de Egalisatiereserve zuiveringsheffing;
 - € 254.610 ten gunste van de Egalisatiereserve overige ongebouwd;
 - € 583 ten gunste van de Egalisatiereserve natuurterreinen;
 - € 2.409.443 ten gunste van de reserve PFOS saneringen;
 - € 2.000.000 ten gunste van de Reserve frictiekosten SPP;
 - € 700.000 ten gunste van de Reserve toekomstige cao afspraken;
 - € 50.982 ten gunste van de Reserve Subsidie aanleg natuurvriendelijke oevers;(ten laste van)
 - € 664.151 ten laste van de Reserve frictiekosten doelmatigheid;
 - € 5.130 ten laste van de Reserve oeverherstel.
3. de beschikbaar gestelde investeringskredieten, zoals vermeld in bijlage 1-1 per 31 december 2017 af te sluiten.
4. 15 kredieten met een totaal bedrag van € 10,9 mln waarop in 2017 geen of geringe uitgaven zijn gedaan niet af te sluiten (Bijlage 1-2).

Leiden, 4 juli 2018

De verenigde vergadering,

R.A.M. van der Sande,
dijkgraaf

C.M. van de Wiel,
Secretaris